EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 19.6.2024.
SWD(2024) 614 final

KOMISIJAS DIENESTU DARBA DOKUMENTS

2024. gada ziņojums par valsti – Latvija

Pavaddokuments dokumentam

Ieteikums PADOMES IETEIKUMAM

par Latvijas ekonomikas, sociālo, nodarbinātības, strukturālo un budžeta politiku

{COM(2024) 614 final} - {SWD(2024) 600 final}

European Commission

Latvia

2024 Country Report

#EURO at 25

PĀRSKATS PAR EKONOMIKU UN NODARBINĀTĪBU

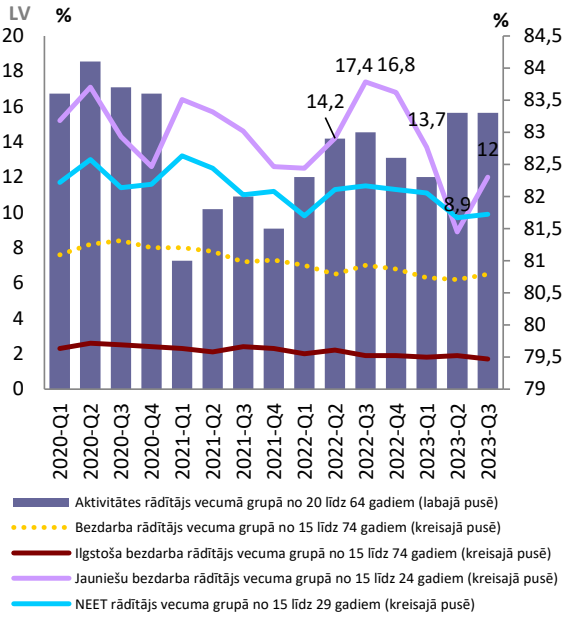
Pēc nesenajām grūtībām Latvijas ekonomikā ir vērojamas pazīmes, kas liecina par noturību

Latvijas ekonomikas izaugsmi 2023. gadā nelabvēlīgi ietekmēja pirktspējas samazināšanās, ko pēc enerģijas cenu kāpuma 2022. gadā augstās inflācijas dēļ piedzīvoja visa ES ([1]). Tādēļ gan privātais patēriņš, gan eksports ievērojami palēninājās, jo īpaši 2023. gada pirmajā pusē. Latvijas ekonomika 2023. gadā saruka par 0,3 %. Tā kā gada otrajā pusē enerģijas cenas sāka samazināties, arī inflācija ievērojami palēninājās, 2023. gada decembrī sasniedzot 0,9 %. Turklāt pašlaik ārvalstu investori atturas no investīciju veikšanas Latvijā ģeopolitisko risku dēļ.

Arī augošās procentu likmes negatīvi ietekmēja Latvijas ekonomiku. Lielākā daļa uzņēmumu un mājsaimniecību aizņēmēju par esošajiem aizdevumiem maksā procentus ar mainīgu likmi, kas nozīmē, ka procentu likmju paaugstināšanās ir ātri pāraugusi augstākās parāda apkalpošanas izmaksās. Lai to novērstu, Latvijas Saeima 2023. gada 6. decembrī pieņēma pasākumus, kuru mērķis ir palīdzēt esošajiem hipotekārā kredīta aizņēmējiem, samazinot viņu procentu maksājumus par 30 %, bet ne vairāk kā par 2 procentpunktiem no procentu likmes, ko viņi parasti maksātu 2024. gadā. Lai finansētu šo pasākumu, tiks piemērots nodoklis 0,5 % apmērā no hipotekārā kredīta atlikuma kopsummas, samazinot Latvijā darbojošos banku un kredītdevēju gūto virspeļņu. Tiek lēsts, ka hipotekāro aizdevumu procentu likmju samazināšanas pasākuma kopējās izmaksas ir aptuveni 100 miljoni EUR, savukārt banku peļņa pirms nodokļu nomaksas 2023. gadā sasniedza aptuveni 700 miljonus EUR salīdzinājumā ar 350 miljoniem EUR 2022. gadā. Parādu apkalpošanas izmaksu pieaugums vēl nav ietekmējis banku kredītportfeļa kvalitāti, jo ienākumus nenesošo aizdevumu īpatsvars procentuāli no visiem aizdevumiem 2023. gada 3. ceturksnī samazinājās līdz 1,2 %, kas ir zemākais rādītājs kopš finanšu krīzes 2008. gadā.

2024. gadā gaidāma lēna atlabšana. Tiek prognozēts, ka privātais patēriņš 2024. gadā atjaunosies, jo samazināsies inflācija un pieaugs reālie ienākumi. Turklāt paredzams, ka, pateicoties valstu un ES finansētajām investīcijām, to apjoms aizvien būs ievērojams (sk. 20. pielikumu).

1.1. grafiks. **Atsevišķi darba tirgus rādītāji**

Avots: *Eurostat*, darbaspēka apsekojums

Situācija Latvijas darba tirgū joprojām ir saspringta, tomēr kopš 2023. gada otrās puses ir palielinājušās reālās algas. Bezdarba līmenis 2023. gada pēdējā ceturksnī

([1]) Termiņš datiem, kas izmantoti 27 valstu ziņojumu sagatavošanai, bija 2024. gada 15. maijs.

nedaudz pieauga (līdz 7 % 2023. gada 4. ceturksnī salīdzinājumā ar 6,4 % 2023. gada 3. ceturksnī), savukārt nodarbinātības līmenis (77,5 % 2023. gadā) atgriezās pirmspandēmijas līmenī. Kopumā darba tirgus darbības rādītāji ir bijuši samērā labi (sk. 1.1. grafiku). Tā kā minimālās algas pieaugums (11,9 % 2023. gadā) pārsniedza inflāciju (9,1 % 2023. gadā), reālais izmantojamais ienākums pēc 2022. gada ievērojamā samazinājuma par 3,9 % 2023. gada otrajā pusē atkal sāka lēnām pieaugt. Paredzams, ka 2024. gadā reālās algas turpinās pieaugt, jo tiek prognozēts, ka inflācija ievērojami samazināsies. Tomēr gan prasmju trūkums, gan zemāka produktivitāte (salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju) ilgtermiņā varētu kavēt Latvijas konkurētspēju (sk. 14. pielikumu).

Neraugoties uz Latvijas zemo valsts parāda līmeni, nākotnē ir sagaidāmas zināmas fiskālās problēmas. Latvija kopumā ir īstenojusi piesardzīgu fiskālo politiku un nodrošinājusi valsts finanšu stabilitāti. Tas palīdzēja Latvijas ekonomikai izturēt satricinājumu, ko radīja Covid-19 krīze, kā arī augstās enerģijas cenas. Vispārējās valdības budžeta deficīts palielinājās no 0,5 % no IKP 2019. gadā līdz 7,2 % 2021. gadā, taču 2023. gadā tas atkal samazinājās līdz 2,2 % no IKP, kas atspoguļo gan būtisko fiskālo ietekmi, ko atstāja ar pandēmiju saistītais atbalsts un pasākumi, kuru mērķis bija mazināt augsto enerģijas cenu ietekmi, gan šā atbalsta pakāpenisko izbeigšanu, kas sekoja pēc tam. Latvijā laikposmā no 2019. līdz 2023. gadam bija vērojams diezgan ievērojams valsts parāda kopējais pieaugums (7 procentpunkti), taču tai joprojām bija viens no zemākajiem valsts parāda uzkrājumiem no visām ES dalībvalstīm (43,6 % no IKP 2023. gadā). Tomēr nākotnē valsts finanses būs pakļautas spiedienam šādu iemeslu dēļ: i) valdības vidēja termiņa apņemšanās stiprināt iekšējo un ārējo drošību; ii) būtiskas finansējuma vajadzības, lai uzlabotu sabiedriskos pakalpojumus un iii) liela mēroga ES līdzfinansētu infrastruktūras projektu īstenošana. Arī uzņēmumi un mājsaimniecības saglabāja noturību, un bankrota gadījumu skaits nav ievērojami palielinājies.

Atlikušo sociālekonomisko problēmu risināšana, lai stiprinātu konkurētspēju

Latvijas IKP uz vienu iedzīvotāju ir ievērojami zemāks par ES vidējo rādītāju, un konverģences ar citām ES dalībvalstīm temps palēninās. Latvijas IKP uz vienu iedzīvotāju 2023. gadā bija 71 % no ES vidējā rādītāja, kas ir tikai par 2 procentpunktiem vairāk nekā 2018. gadā. Turklāt tās ienākumu līmenis ir ievērojami zemāks par līmeni citās Baltijas valstīs — Igaunijas un Lietuvas IKP uz vienu iedzīvotāju bija attiecīgi 81 % (-1 procentpunkts salīdzinājumā ar 2018. gadu) un 87 % (+6 procentpunkti salīdzinājumā ar 2018. gadu) no ES vidējā rādītāja 2023. gadā ([2]). Latvijas produktivitātes pieaugums par 11 % laikposmā no 2018. līdz 2023. gadam ir bijis labs. Tas ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju 2,8 % un ir nedaudz lielāks par ražīguma pieaugumu citās Baltijas valstīs. Tomēr nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars ir samazinājies novecošanas dēļ, un tas ir mazinājis produktivitātes pieauguma ietekmi uz IKP uz vienu iedzīvotāju. Galvenie konverģences šķēršļi Latvijā ir šādi: i) sabiedrības novecošana; ii) prasmju trūkums (sk. 14. pielikumu); iii) slikti veselības rādītāji (sk. 16. pielikumu); iv) vājš sniegums inovācijas jomā (sk. 11. pielikumu) un v) reģionālās atšķirības (sk. 17. pielikumu).

Nevienlīdzības un nabadzības līmenis joprojām ir augsts un ir saistīts ar sliktu ienākumu pārdali, kas tiek veikta, izmantojot nodokļu un pabalstu sistēmu. Latvijas nodokļu ieņēmumu īpatsvars attiecībā pret IKP ir mazāks par ES vidējo rādītāju. Darbaspēka nodokļu sistēma ir mazāk progresīva nekā vidēji ES, un zemu atalgotiem darba ņēmējiem ir proporcionāli lielāks nodokļu slogs (sk. 19. pielikumu). Publiskie izdevumi sociālajai aizsardzībai joprojām ir vieni no zemākajiem ES, un tāpēc tie neefektīvāk samazina nabadzību un nevienlīdzību nekā citās ES valstīs, kā redzams

([2]) Izteikts pēc pirktspējas līmeņa.

1. izcēlu

Īsumā par Latvijas konkurētspēju

Latvijas konkurētspēja pakāpeniski uzlabojas. Latvija ir labi integrējusies vienotajā tirgū, un tās tirdzniecība ar citām ES valstīm 2022. gadā veidoja vairāk nekā pusi no tās IKP. Trūkumi attiecībā uz transponēšanu un atbilstības nodrošināšanu (t. i., ES tiesību aktu netransponēšana valsts tiesību aktos un neatbilstība ES noteikumiem) ir tādā pašā līmenī kā vidēji ES. Rūpniecības īpatsvars ekonomikā ir palielinājies, taču joprojām ir mazāks par ES vidējo rādītāju (sk. 12. pielikumu). Tomēr joprojām pastāv trīs galvenie konkurētspējas šķēršļi:

- **prasmju trūkums**, kas kavē produktivitāti, darbaspēka piedāvājumu, kā arī zaļo un digitālo pārkārtošanos,
- **sarežģīta uzņēmējdarbības vide** ar apgrūtinošiem uzņēmējdarbības noteikumiem, plašu ēnu ekonomiku un ierobežotu finansējuma pieejamību, jo īpaši MVU,
- **vājš privāto investīciju un inovācijas sniegums**.

Eiropas sociālo tiesību pīlāram pievienotajā sociālo rezultātu pārskatā (sk. 14. pielikumu).

Latvijā visneaizsargātāko cilvēku sociālo aizsardzību un iekļaušanu kavē arī tiem piedāvāto pakalpojumu ierobežotais klāsts. Sociālo pakalpojumu sniegšana pašvaldībās joprojām ir sadrumstalota (piemēram, aprūpe mājās, dienas aprūpes centri, patversmes), un sniegtā atbalsta pieejamība un kvalitāte ir nevienlīdzīga. To Latvijas iedzīvotāju īpatsvars, kuru medicīniskās aprūpes vajadzības netika apmierinātas, joprojām bija viens no augstākajiem ES, un tas nesamērīgi ietekmēja cilvēkus zemāku ienākumu grupās. Latvijas ilgtermiņa aprūpes sistēma joprojām ir nepietiekami attīstīta. Turklāt sliktu sadzīves apstākļu un pārapdzīvotības līmenis ir augsts, savukārt piekļuve sociālajiem mājokļiem ir ierobežota, jo to fonds ir neliels un bieži vien nekvalitatīvs (sk. 14. pielikumu).

Latvijas konkurētspēju joprojām ietekmē būtiskas reģionālās atšķirības. Atšķirības starp galvaspilsētas Rīgas apkārtējo reģionu un citiem reģioniem pastāv tādos rādītājos kā IKP uz vienu iedzīvotāju, nabadzības riskam pakļauto cilvēku īpatsvars, darba produktivitāte un nodarbinātība. Turklāt Latvijā ir vērojama negatīva demogrāfiskā tendence, salīdzinot galvaspilsētas reģionu ar pārējo valsti — galvaspilsētas reģionā iedzīvotāji ir gados jaunāki un to skaits pieaug, savukārt ārpus galvaspilsētas iedzīvotāji ir vecāki un to skaits samazinās. Pēdējā desmitgadē valstī ir ievērojami samazinājies iedzīvotāju skaits (par 6,4 % laikposmā no 2014. līdz 2024. gadam). Īstermiņā depopulācijas tendences var radīt darbaspēka trūkumu, kā arī spiedienu gan uz algām, gan sabiedriskajiem pakalpojumiem, jo īpaši vismazāk attīstītajos reģionos (sk. 17. pielikumu).

2. izcēlu

ANO ilgtspējīgas attīstības mērķi (IAM)

Latvijā ir vērojams progress attiecībā uz visiem IAM, kas saistīti ar konkurētspēju un produktivitāti (4., 8., 9. IAM). Tomēr tai ir jāpastiprina centieni, lai tuvinātos ES vidējam rādītājam attiecībā uz 8. IAM (pienācīgas kvalitātes nodarbinātība un ekonomiskā izaugsme) un 9. IAM (rūpniecība, inovācija un infrastruktūra). Latvijas sniegums attiecībā uz 9. IAM, kas ir saistīts ar inovāciju, rūpniecību un ilgtspējīgu infrastruktūru, ir zemāks par ES vidējo rādītāju. Tas galvenokārt ir saistīts ar zemajiem izdevumiem, kas piešķirti pētniecībai un izstrādei, un nelielo patentu pieteikumu skaitu. Ilgtspējīgas ekonomiskās izaugsmes rādītāji (8. IAM) ir zemāki par ES vidējo rādītāju, un reālais IKP uz vienu iedzīvotāju 2023. gadā bija uz pusi mazāks nekā ES vidējais rādītājs, kā arī bija liels izejvielu patēriņš. Lai gan nodarbinātības rādītāji kopumā ir labāki par ES vidējo rādītāju, Latvijas rādītāji attiecībā uz pienācīgas kvalitātes nodarbinātību ir sliktāki; tas galvenokārt ir saistīts lielo skaitu letālu nelaimes gadījumu darbā un augstu to cilvēku īpatsvaru, kuri ir nodarbināti, bet kuriem draud nabadzība. Situācija Latvijā uzlabojas attiecībā uz vairākiem IAM rādītājiem, kas saistīti ar taisnīgumu, piemēram, attiecībā uz ilgtermiņa bezdarba līmeni, kā arī attiecībā uz tām personām, kas priekšlaicīgi pārtraukušas izglītību un apmācību (1., 3., 4., 5., 7., 8. IAM). Tomēr tai joprojām ir jāsasniedz ES vidējais rādītājs attiecībā uz 10. IAM (mazināta nevienlīdzība).

No visiem 17 IAM Latvijas sniegums 10 mērķos ir zemāks par ES vidējo rādītāju. Tie attiecas uz vides ilgtspēju (11., 12., 13. IAM), taisnīgumu (1., 3., 5., 8., 10. IAM), produktivitāti (8. un 9. IAM) un makroekonomikas stabilitāti (8. un 16. IAM) (sk. 1. pielikumu).

GALVENO REFORMU UN INVESTĪCIJU ĪSTENOŠANA, IZMANTOJOT ES INSTRUMENTUS

Finansējums no Atveseļošanas un noturības mehānisma (ANM) un kohēzijas politikas finansējums savstarpēji pastiprina Latvijas centienus palielināt konkurētspēju un veicināt ilgtspējīgu izaugsmi. Papildus ANM finansējumam 1,97 miljardu EUR apmērā, kā izklāstīts 3. pielikumā, kohēzijas politika nodrošina Latvijai 4,4 miljardus EUR laikposmam no 2021. līdz 2027. gadam. Šo divu instrumentu atbalsts veido aptuveni 15,87 % no valsts IKP 2023. gadā salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 5,38 % no IKP (sk. 4. pielikumu).

Saskaņā ar savu atveseļošanas un noturības plānu (ANP) Latvija ir uzsākusi nozīmīgus politikas pasākumus, ar kuriem paredzēts uzlabot konkurētspēju. Konkrētāk, ANP ir paredzētas reformas tādās jomās kā uzņēmējdarbības digitalizācija, digitālā pratība, veselības aprūpe; minimālo ienākumu atbalsts; cenas ziņā pieejami mājokļi, augstākā izglītība, pieaugušo prasmju attīstība un publikās pārvaldes modernizācija. Turklāt Latvija veica ievērojamas investīcijas šajās jomās, ēku un uzņēmumu energoefektivitātē, kā arī nevienlīdzības un reģionālo atšķirību mazināšanā (piemēram, atbalsts skolu tīkla reorganizācijai reģionos).

Latvijas atveseļošanas un noturības plāna īstenošana norit sekmīgi. Latvija ir iesniegusi divus maksājuma pieprasījumus, kuri atbilst plāna 52 atskaites punktiem un mērķrādītājiem. Tā rezultātā līdz 2024. gada maija vidum tika izmaksāti kopumā 465 miljoni EUR, un līdz maija beigām plānots izmaksāt vēl 336 miljonus EUR. Pēc otrā maksājuma pieprasījuma iesniegšanas plāna īstenošana kopumā norit, kā paredzēts (sk. 3. pielikumu).

Kohēzijas politikas finansējums palīdz risināt Latvijas izaugsmes un konkurētspējas problēmas un mazināt valsts teritoriālās un sociālās atšķirības. Kohēzijas politikas finansējuma atbalsts 2014.–2020. gada plānošanas periodā bija vērsts uz šādām jomām: atbalsts uzņēmumiem, energoefektivitāte, transports un darbaspēka prasmju pilnveide un pārkvalifikācija. Pašreizējā 2021.–2027. gada plānošanas periodā kohēzijas politikas atbalsta mērķis ir: i) stiprināt Latvijas konkurētspēju; ii) paātrināt zaļo pārkārtošanos; iii) uzlabot sociālo kohēziju; iv) uzlabot Latvijas iedzīvotāju dzīves un darba apstākļus; v) uzlabot izglītības kvalitāti un vi) uzlabot pārkvalifikācijas un prasmju pilnveides iespēju klāstu.

Zaļās un digitālās pārkārtošanās paātrināšana

Latvijas ANP ir iekļauta nozīmīga reforma, kuras mērķis ir racionalizēt un zaļināt Rīgas metropoles areāla transporta sistēmu. Papildus tam reforma paredz investīcijas dzelzceļa elektrifikācijas, bezemisiju sabiedriskā transporta un veloceliņu attīstībā. Ir izstrādāts investīciju īstenošanas tiesiskais regulējums. Attiecībā uz vairākām investīcijām ir pabeigta projektu atlase un sākta to īstenošana. Šīs investīcijas ir jāīsteno līdz 2026. gadam. ANP paredzētos centienus papildinās pasākumi, kas plānoti saskaņā ar citiem ES fondiem, nodrošinot videi nekaitīgu kolektīvā sabiedriskā transporta ritošo sastāvu, dekarbonizējot rūpniecību un izvēršot vai atjaunojot dzelzceļa infrastruktūru.

Latvija ir veikusi pasākumus, lai uzlabotu uzņēmumu un ēku energoefektivitāti. Saskaņā ar ANP Latvija jau ir uzsākusi vairākas atbalsta programmas energoefektivitātes uzlabošanai šādās jomās: i) uzņēmumi; ii) dzīvojamās ēkas un infrastruktūra un iii) publiskā sektora ēkas un

infrastruktūra. ANP arī atbalsta investīcijas energoefektīvās iekārtās un atjaunīgās enerģijas tehnoloģijās. Papildus tam ANP ir paredzēts uzbūvēt vismaz 300 videi nekaitīgus, kvalitatīvus un cenas ziņā pieejamus dzīvokļus, turklāt arī Eiropas Reģionālās attīstības fonds (ERAF) un Kohēzijas fonds atbalsta 13 450 mājokļu energoefektivitātes uzlabošanu, palīdzot mājsaimniecībām labāk pārvarēt zaļās pārkārtošanās izraisītās problēmas.

Latvijas mērķis ir uzlabot pielāgošanos klimata pārmaiņām un sagatavotību dabas radītiem apdraudējumiem. Saskaņā ar ANP Latvijas valdība ir izveidojusi pamatu valsts katastrofu riska pārvaldības sistēmas ieviešanai. ANP ietver arī plānus investēt: i) videi nekaitīgu katastrofu pārvaldības centru būvniecībā visā valstī un ii) tādas infrastruktūras būvniecībā, kas paredzēta plūdu riska mazināšanai. ERAF papildinās centienus šajā jomā, investējot jaunā vai modernizētā aprīkojumā, lai sagatavotos dabas apdraudējumiem, brīdinātu par tiem, uzraudzītu tos un reaģētu uz tiem.

Latvija veic pasākumus, lai paātrinātu atjaunīgās enerģijas ražošanas jaudas izvēršanu un stiprinātu un modernizētu savu elektrotīklu. Reformu galvenie mērķi ir šādi: i) paātrināt atjaunīgās enerģijas ražošanas jaudas izvēršanu; ii) veicināt pašpatēriņu un energokopienas un iii) uzlabot elektrotīkla efektivitāti un elastību. Investīcijas, kas papildina reformas, ir vērstas uz jaunas elektrotīkla jaudas nodrošināšanu, elektrotīkla modernizāciju un digitalizāciju un ilgtspējīga biometāna plašāku izmantošanu. Elektroenerģijas tīkliem ir liela nozīme zaļās pārkārtošanās veicināšanā, un investīcijas to modernizācijai un digitalizācijai ir būtiskas, lai nodrošinātu piekļuvi elektroenerģijai par konkurētspējīgu cenu. Arī *REPowerEU* nodaļa palīdzēs izveidot jaunu akumulatoru elektroenerģijas uzkrāšanas sistēmu, kas ir prioritāte Latvijas centienos līdz 2025. gada februārim pabeigt elektroenerģijas tīkla sinhronizāciju ar Eiropas kontinentālo elektrotīklu. Šajā jomā ANP papildina finansiālo atbalstu, kas piešķirts no Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta. Attiecībā uz dažām investīcijām atbalsta saņēmējiem jau ir paziņots par līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanu saistībā ar projektiem. Lielākā daļa investīciju tiks pabeigtas 2026. gadā.

Reformas un investīcijas digitālajā pārkārtošanā veicina konkurētspēju un prasmju attīstīšanu. Latvija ir izveidojusi satvaru vienotai publiskās pārvaldes pakalpojumu IKT pārvaldības arhitektūrai. Šis satvars nodrošinās digitālo pārveidi un publisko procesu/pakalpojumu pārvaldību. Satvars tiks nostiprināts ar kohēzijas politikas finansējumu, kas nodrošinās papildu atbalstu publiskās pārvaldes digitalizācijai. Latvijā 2022. gadā tika izveidoti divi Eiropas digitālās inovācijas centri, lai veicinātu uzņēmumu un publiskā sektora organizāciju digitālo pārveidi, nodrošinot piekļuvi digitālās gatavības testēšanai, digitalizācijas ceļveža izstrādi, konsultāciju pakalpojumus un specializētu apmācību. Tas palielinās digitālās inovācijas spējas, uzlabos digitālās prasmes uzņēmumos un veicinās digitālo konkurētspēju. Papildus tam šī darbība saņem kohēzijas politikas finansējumu, pateicoties kuram paredzams, ka 1750 Latvijas uzņēmumi sasniegs augstu digitālās intensitātes līmeni. Reformas un investīcijas, kas vērstas uz digitālajām prasmēm (sk. 10. pielikumu), ir izklāstītas Latvijas ANP, sākot ar i) vienota ietvara ieviešanu digitālo pamatprasmju novērtēšanai, mācību vajadzību identificēšanai un plānošanai un ii) valsts augstākās izglītības standartu pārskatīšanu, lai noteiktu sasniedzamos digitālo kompetenču apguves rezultātus. Šo darbību mērķis ir uzlabot pieaugušo digitālās prasmes, nodrošinot viņiem iespēju sekmīgi konkurēt darba tirgū un pilnvērtīgi piedalīties mūsdienu sabiedrības procesos.

Viedas un iekļaujošas izaugsmes veicināšana un sociālās un teritoriālās kohēzijas uzlabošana

Latvija ir panākusi progresu sociālās un teritoriālās kohēzijas uzlabošanā. Lai veicinātu investīcijas reģionos ārpus Pierīgas teritorijas, ir jāstiprina Latvijas pašvaldību

3. izcēlu

Kopīga rīcība, lai ES finansējuma ietekme būtu lielāka

Lai veicinātu ekonomikas izaugsmi un maksimāli palielinātu ES finansējuma ietekmi, Latvijas ANP ir iekļautas reformas, kas atbalsta investīcijas citu ES instrumentu ietvaros, tādējādi veidojot nozīmīgu sinerģiju un papildināmību starp dažādiem fondiem. Piemēram, Latvijas ANP ir ietverti plāni plašai augstākās izglītības reformai, kuras mērķis ir palielināt augstākās izglītības iestāžu starptautisko konkurētspēju. Reforma sastāv no trim pīlāriem: i) izmaiņas pārvaldības struktūrā, gan nodalot akadēmisko lēmumu pieņemšanu no stratēģisko lēmumu pieņemšanas, gan iesaistot ārējos dalībniekus augstākās izglītības pārvaldes iestādēs; ii) uz sasniegtajiem rezultātiem balstītu finansēšanas principu pieņemšana un iii) vienota akadēmiskā un zinātniskā personāla karjeras modeļa pieņemšana. Reformai ir piesaistītas ANP dotācijas, kas paredzētas investīcijām augstskolu digitalizācijā, tehnoloģiju attīstībā un pētniecības spēju uzlabošanā. Dotācijas ir pieejamas augstskolām, kas apvienojas ar citām augstskolām, tādējādi palīdzot tām labāk integrēt un stimulēt augstskolu konsolidāciju sistēmā. Reforma arī tieši atbalstīs kohēzijas politikas finansējuma nodrošinātās investīcijas augstākajā izglītībā, tai skaitā pārvaldības uzlabošanā, izglītības un pētniecības infrastruktūras uzlabošanā, jaunu studiju programmu izstrādē un zinātniskās pētniecības izcilības centru finansēšanā.

spējas. Pēc Latvijas administratīvi teritoriālās reformas 2021. gadā un saskaņā ar ANP 2023. gadā stājās spēkā Pašvaldību likums, ar ko tiek uzlabota vietējā pārvaldība. Industriālo parku attīstība reģionos ārpus Rīgas: i) palīdzēs radīt augstas pievienotās vērtības un uz eksportu orientētas darbvietas un ii) samazināt plaisu starp Rīgas reģionu un pārējo valsti. Latvija 2023. gadā pieņēma arī mājokļu pieejamības stratēģiju, kas ietver plānus nodrošināt cenas ziņā pieejamus mājokļus reģionālajos centros, tādējādi veicinot darbaspēka reģionālo mobilitāti. Plānotā valsts skolu tīkla reorganizācija uzlabos izglītības kvalitāti reģionālajās skolās. ANM investīcijas ir vērstas uz izglītības iestāžu infrastruktūras attīstību un aprīkošanu, savukārt kohēzijas politikas finansējums tās papildinās, palīdzot arī ieviest progresīvu vispārējās izglītības saturu un aprīkojumu.

Latvija savā ANP ir apņēmusies palielināt valsts inovācijas spēju, reformējot augstākās izglītības sistēmas un inovācijas atbalsta sistēmu. Latvijas inovācijas nozares galvenās problēmas ir mazais finansējums un kvalificēta personāla trūkums. Latvijas publiskie un privātie izdevumi pētniecības un izstrādes jomā jau ilgu laiku ir vieni no zemākajiem ES, lai gan pēdējā laikā tie ir palielinājušies (sk. 11. pielikumu). ANM un kohēzijas politikas kopējais finansējums investīcijām inovāciju jomā laikposmā no 2021. līdz 2027. gadam pārsniedz 500 miljonus EUR, un paredzams, ka tas palielinās pētniecības un izstrādes izdevumus Latvijā. Turklāt šīs investīcijas ir saistītas ar inovācijas sistēmas pārvaldības reformu, kuras mērķis ir: i) uzlabot sadarbību un saikni starp nozarēm un ii) labāk integrēt visu inovācijas vērtības ķēdi. Lai to panāktu, Latvijas valdība ir no jauna definējusi iesaistīto pušu uzdevumus, izstrādājusi jaunu inovācijas stratēģiju un noteikusi mērķus, kas pusēm būs jāsasniedz. Jaunā inovācijas sistēma sāka darboties 2023. gadā. Papildus tam ir īstenota augstākās izglītības reforma, kuras galvenais mērķis ir uzlabot augstskolu pārvaldību un ieviest jaunus finansēšanas principus šajā nozarē (sk. 3. izcēlumu).

Atbalsts veselības aprūpei un institucionālās noturības stiprināšana

Veselības aprūpes jomā ANP mērķis ir pievērsties problēmām saistībā ar noturību, piekļuvi, kvalitāti un integrāciju dažādos aprūpes līmeņos. Ir vērojams progress gan integrētas veselības aprūpes izstrādē, gan epidemioloģiskās drošības uzlabošanā, veicot investīcijas universitāšu un reģionālajās slimnīcās. Latvija 2023. gadā pieņēma arī digitālās veselības stratēģiju. Digitālo risinājumu izstrāde un ieviešana veselības nozarē tiks atbalstīta ar kohēzijas politikas finansējumu. Tas papildinās ESF+ investīcijas, kuru mērķis ir piesaistīt un

apmācīt medicīnisko personālu un pilnveidot veselības aprūpes kvalitātes nodrošināšanas sistēmu.

Tiesiskuma jomā ANP sastāv no četrām apakšiedaļām, kurās aplūkotas galvenās problēmas saistībā ar nodokļu saistību izpildi, tiesībaizsardzības iestādēm, kas nodarbojas ar ekonomisko noziegumu jautājumiem, publisko pārvaldi un publisko iepirkumu. 2023. gadā Latvijas valdība pieņēma gan plānu publiskās pārvaldes modernizēšanai, gan konceptuālu ziņojumu par vienoto pakalpojumu centru, kas būs atbildīgs par konkrētu funkciju, piemēram, finanšu grāmatvedības un cilvēkresursu, centralizētu apstrādi un izpildi. Turklāt tehniskā atbalsta instruments palīdz Latvijas iestādēm izstrādāt valsts inovācijas stratēģiju ([3]), kas tiks izmantota, lai līdz 2025. gadam izveidotu inovācijas laboratoriju saskaņā ar Latvijas ANP. Šie pasākumi vēl vairāk palielinās publiskās pārvaldes efektivitāti, pārredzamību un pārskatatbildību.

([3]) 22LV21 — Publiskā sektora inovācijas spēju turpmāka attīstība.

TURPMĀKĀS PRIORITĀTES

Latvija saskaras ar papildu problēmām, kas saistītas ar nodokļu sistēmu un nodokļu saistību izpildi, nabadzību un sociālo iekļaušanu, veselības aprūpi, uzņēmējdarbības vidi, darbaspēka un prasmju trūkumu, kā arī pāreju uz tīru enerģiju un zaļo ekonomiku. Šo problēmu risināšana palīdzēs uzlabot Latvijas konkurētspēju ilgtermiņā un nodrošināt tās ekonomikas noturību, kā arī veicināt iedzīvotāju labklājību. Tas arī palīdzēs panākt turpmāku progresu IAM sasniegšanā.

Ir svarīgi, lai konstatētās problēmas tiktu risinātas gan valsts, gan reģionālā līmenī, lai samazinātu reģionālās atšķirības un uzlabotu administratīvās un investīciju spējas sabalansētā veidā visā valstī.

Zemi un stagnējoši nodokļu ieņēmumi ierobežo sabiedrisko pakalpojumu finansējumu

Nodokļu ieņēmumi Latvijā joprojām ir zemi, un tas ierobežo sabiedrisko pakalpojumu sniegšanai pieejamo finansējumu. 2022. gadā nodokļu ieņēmumu īpatsvars samazinājās līdz 30,3 % no IKP (salīdzinājumā ar 40,2 % no IKP vidēji ES), kas ir zemākais līmenis pēdējos trīs gados. Nodokļu jomās, kas mazāk kaitē izaugsmei, jo īpaši kapitāla un īpašuma nodokļu jomā, Latvija joprojām iekasē mazākus ieņēmumus nekā vidēji ES. Latvijā 2022. gadā kapitāla nodokļi veidoja 2,6 % no IKP salīdzinājumā ar 8,9 % vidēji ES, savukārt īpašuma nodokļi veidoja 0,8 % no IKP salīdzinājumā ar 2,1 % vidēji ES (sk. arī 19. pielikumu). Lai gan ieņēmumi no uzņēmumu ienākuma nodokļa pakāpeniski atgūstas pēc krasās lejupvērstās korekcijas pēc 2018. gada nodokļu reformas ([4]), 2022. gadā ieņēmumi no uzņēmumu ienākuma nodokļa procentuāli no IKP joprojām nebija sasnieguši pirmsreformas līmeni un arī saglabājās ievērojami zemāki par ES vidējo rādītāju. Vēl nav pieņemta īpašuma nodokļa kadastrālās sistēmas reforma, lai atspoguļotu pašreizējās tirgus vērtības.

Tiek izstrādātas jaunas nodokļu politikas pamatnostādnes 2024.–2027. gadam, un paredzams, ka 2026. gadā tiks īstenotas būtiskas izmaiņas nodokļu jomā. Nodokļu reformas darbs joprojām turpinās, un paredzams, ka jaunās nodokļu politikas pamatnostādnes tiks pabeigtas līdz 2024. gada jūnija beigām. Tomēr reformas galvenie virzieni jau ir zināmi. Pirmkārt, Latvija saglabās savu pašreizējo uzņēmumu ienākuma nodokļa režīmu (uzņēmumi maksā uzņēmumu ienākuma nodokli tikai par peļņu, kas izmaksāta kā dividendes, un šā nodokļa likme ir 20 %). Otrkārt, tā pārskatīs savu vides nodokli, lai veicinātu zaļo pārkārtošanos. Treškārt, Latvija pārskatīs darbaspēka nodokļus, lai risinātu darbaspēka piedāvājuma problēmu. Ceturtkārt, tā tuvinās minimālo algu pārējo Baltijas valstu līmenim. Visbeidzot, Latvija pabeigs nekustamā īpašuma nodokļa reformu. Vēl viens svarīgs pasākums, kas plānots nodokļu reformas ietvaros, ir ilgtspējīga veselības aprūpes finansēšanas modeļa izstrāde.

Ēnu ekonomikas ierobežošana joprojām ir prioritāte. Saskaņā ar uzņēmumu īpašnieku un vadītāju apsekojumiem ([5]) ēnu ekonomikas apmērs Latvijā 2022. gadā praktiski nebija

([4]) Saskaņā ar Finanšu ministrijas apsekojumu, neraugoties uz mazākiem nodokļu ieņēmumiem, nodokļu reforma ir veicinājusi uzņēmumu pašu kapitāla pieaugumu, sniedzot uzņēmumiem iespēju attīstīties pat stagnējošos kreditēšanas apstākļos. Avots: https://www.fm.gov.lv/lv/media/16563/download?attachment

([5]) Sauka, A., un Putniņš, T. (2023).

mainījies salīdzinājumā ar 2021. gadu (26,5 % no IKP 2022. gadā salīdzinājumā ar 26,6 % no IKP 2021. gadā) ([6]). Latvijas ēnu ekonomikas būtiskākais komponents 2021. gadā bija algu nedeklarēšana pilnā apmērā, kas veidoja 46,2 % no kopējās ēnu ekonomikas. Un, pamatojoties uz jaunākajiem apsekojumiem, algu nedeklarēšana pilnā apmērā 2022. gadā palielinājās līdz 46,7 % no kopējās ēnu ekonomikas. Būvniecības nozare 2022. gadā veicināja ēnu ekonomiku vairāk nekā jebkura cita nozare. Taču ēnu ekonomikas apkarošana joprojām ir Latvijas valdības politikas prioritāte. Turpmāko pasākumu pamatā būs nesen pieņemtais rīcības plāns 2024.–2027. gadam ēnu ekonomikas apkarošanai. Plāns ir izstrādāts, pamatojoties uz neatkarīgu ekspertu grupas pētījumiem ([7]), un tā mērķis ir katru gadu samazināt ēnu ekonomiku par 1 %.

Lai gan PVN ieņēmumu iztrūkums turpina samazināties, citi nodokļu saistību izpildes un nodokļu progresivitātes rādītāji liecina, ka ir nepieciešama turpmāka politiska rīcība. Lai gan aplēstie nodokļu ieņēmumu zaudējumi nedeklarēto darba algu dēļ pēdējos gados ir palielinājušies ([8]), nesamaksātie nodokļu parādi joprojām ir krietni zemāki nekā vidēji ES. Latvijas PVN ieņēmumu iztrūkums ([9]) turpināja būtiski samazināties, un saskaņā ar prognozēm 2022. gadā tas bija 4,0 %. Vienlaikus Valsts ieņēmumu dienesta veiktajā analīzē par nodokļu maksātāju segmentāciju ([10]) konstatēts, ka 43,2 % nodokļu maksātāju būtu jāuzlabo nodokļu saistību izpilde. Tas liecina, ka Latvijai ir potenciāls gūt lielākus nodokļu ieņēmumus. 2022. gadā darbaspēka nodokļu ķīlis (ar ko mēra nodokļu un sociālā nodrošinājuma iemaksu slogu attiecībā pret darbaspēka izmaksām) atsevišķiem cilvēkiem, kuri nopelnīja mazāk par vidējo algu, joprojām bija augstāks nekā abās pārējās Baltijas valstīs un vidēji ES. Tas liecina, ka darbaspēka nodokļu sistēma Latvijā ir mazāk progresīva nekā vidēji ES. Turklāt pēdējos gados vairs neuzlabojas nodokļu un pabalstu sistēmas spēja samazināt ienākumu nevienlīdzību ([11]), un tā joprojām ir krietni zemāka par ES vidējo rādītāju.

ES līdzfinansēto investīciju veikšana plānotajā tempā joprojām ir apgrūtināta. ES līdzfinansētās investīcijas 2022. un 2023. gadā bija mazākas, nekā sākotnēji paredzēts budžetā, galvenokārt tāpēc, ka investīciju atbalsts tika izmantots lēnāk gan ANM, gan 2021.–2027. gada struktūrfondu plānošanas periodā. Daļēji tas bija saistīts ar kavēšanos normatīvo aktu pieņemšanā, kā arī ar valsts un privāto struktūru ierobežotajām īstenošanas spējām valsts līmenī. Jaunākie izpildes dati un jaunākās aplēses liecina par pakāpeniskāku absorbcijas līkni arī vidējā termiņā ([12]). Tas var mazināt interesi veikt investīcijas un kavēt valsts izaugsmes potenciālu.

([6]) Schneider, F. G., *New COVID-related results for estimating the shadow economy in the global economy in 2021 and 2022* (Jauni ar Covid saistīti rezultāti ēnu ekonomikas apmēra noteikšanai pasaules ekonomikā 2021. un 2022. gadā), 2022. Šis dokuments liecina, ka ēnu ekonomika Latvijā joprojām pārsniedz ES vidējo rādītāju.

([7]) Laikposmā no 2020. līdz 2023. gadam tika īstenota valsts pētniecības programma "Ēnu ekonomikas mazināšana valsts ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai". Avots: https://www.fm.gov.lv/lv/petijumi-par-enu-ekonomikas-apjomu

([8]) Valsts ieņēmumu dienesta prezentācija par nedeklarēto darba samaksu un nodokļu plaisu, 2023. gada augusts, https://www.vid.gov.lv/lv/media/18936/download?attachment

([9]) Aplēse par kopējo starpību starp paredzamajiem ieņēmumiem no pievienotās vērtības nodokļa un faktiski iekasēto summu.

([10]) Metodika nodokļu maksātāju grupēšanai kopās, balstoties uz viņu uzvedības modeļiem saistībā ar nodokļu saistību izpildi. Avots: VID nepublicētie dokumenti, 2024. gada februāris.

([11]) Nosaka pēc Džini koeficienta starpības pirms un pēc nodokļu nomaksas un sociālajiem naudas pārvedumiem (izņemot pensijas).

([12]) https://www.esfondi.lv/assets/zi%C5%86ojumi/mk/2024/1_2023-decembris-2024-janvaris/esfondi_fmdivm_mk-31.01.2024.pdf

Nabadzības un ienākumu nevienlīdzības novēršana aizvien ir problēma

Nabadzības un ienākumu nevienlīdzības līmenis Latvijā joprojām ir ļoti augsts, ko ietekmē augstās inflācijas radītās problēmas. Ienākumu nevienlīdzība ir liela un vēršas plašumā. 2022. gadā turīgāko 20 % iedzīvotāju ienākumi bija 6,33 reizes (salīdzinājumā ar 4,74 reizēm ES) lielāki nekā nabadzīgāko 20 % iedzīvotāju ienākumi. Nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļauto cilvēku īpatsvars Latvijā 2022. gadā bija viens no augstākajiem — 26 % no visiem iedzīvotājiem salīdzinājumā ar 21,6 % ES. Nabadzības risks cilvēkiem vecumā virs 65 gadiem bija visaugstākais ES (40,5 % salīdzinājumā ar 17,3 % vidēji ES). Pensijas salīdzinājumā ar algām ir vienas no zemākajām ES, jo kopējais aizvietošanas koeficients (izmaksātā pensija kā nodarbinātības ienākumu proporcija) Latvijā 2022. gadā bija 0,42 salīdzinājumā ar 0,58 ES. Arī viena vecāka mājsaimniecības ar apgādājamiem bērniem un personas ar invaliditāti ir īpaši neaizsargātas pret nabadzību (sk. 14. pielikumu).

Sociālās palīdzības adekvātuma un pakalpojumu pieejamības uzlabošana joprojām ir problēma. Sociālās palīdzības adekvātums un pakalpojumu sniegšana neaizsargātām grupām (tai skaitā cenas ziņā pieejamas aprūpes un sociālo mājokļu nodrošināšana) joprojām ir problemātiska. Sociālo pakalpojumu sniegšana pašvaldībās joprojām ir sadrumstalota, un sniegtā atbalsta pieejamība un kvalitāte ir nevienlīdzīga. Izšķiroša nozīme būs valsts minimālā sociālo pakalpojumu groza reformas savlaicīgai īstenošanai. Tās rezultātā daži sociālie pakalpojumi būs obligāti jānodrošina vietējā līmenī. Sociālo pārvedumu (izņemot pensijas) ietekme uz nabadzību Latvijā ir ievērojami mazāka nekā vidēji ES (Latvijā par 23,5 % samazināts nabadzības riskam pakļauto personu īpatsvars salīdzinājumā ar 35 % ES) (sk. 14. pielikumu).

Latvijas dzīvojamais fonds ir novecojis un nekvalitatīvs, kam ir negatīva sociālā ietekme. To Latvijas iedzīvotāju īpatsvars, kuri dzīvo pārapdzīvotā mājsaimniecībā (40,9 % salīdzinājumā ar 16,8 % ES, 2023. gads), un to iedzīvotāju īpatsvars, kuri dzīvo ļoti sliktos sadzīves apstākļos (10,3 % salīdzinājumā ar 4,2 % ES, 2020. gads), ir viens no augstākajiem ES. Lielāki mājokļu pabalsti apvienojumā ar ANP investīcijām zemas īres maksas mājokļos, kā arī ERAF investīcijām sociālajos mājokļos sniegs pozitīvu ieguldījumu, tomēr pašreizējo sociālo mājokļu zemā kvalitāte un ierobežotā pieejamība neaizsargātām grupām pašvaldībās joprojām rada problēmas uzdevuma lielā apmēra dēļ. Pašreizējās renovācijas programmas nav vērstas uz neaizsargātām grupām kā galvenajiem atbalsta saņēmējiem. Turklāt valsts tiesiskajā regulējumā nav noteikta bezpajumtniecības definīcija, kā arī Latvijā nav visaptverošas sistēmas datu vākšanai par bezpajumtniecību. Latvijas nesen pieņemtajā stratēģijā par mājokļu pieejamību nav pievērsta uzmanība bezpajumtniecībai.

Starp reģioniem joprojām pastāv ievērojamas sociālekonomiskās atšķirības, un jo īpaši pastāv atšķirības šādos aspektos: i) bezdarba līmenis; ii) nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļauto cilvēku īpatsvars un iii) to personu skaits, kas priekšlaicīgi pārtraukušas izglītību un apmācību. Lauku apvidos visi minētie rādītāji ir augstāki nekā vairāk urbanizētās teritorijās. Piemēram, 2021. gadā 31,6 % lauku iedzīvotāju bija pakļauti nabadzības vai sociālās atstumtības riskam, savukārt pilsētās un piepilsētās šis rādītājs bija 23,8 % un lielpilsētās — 22,4 % (sk. 17. pielikumu).

Pietiekamu resursu nodrošināšana veselības aprūpei un ilgtermiņa aprūpei

Latvijā veselības un ilgtermiņa aprūpes nozarei trūkst finansējuma, un tas ierobežo piekļuvi kvalitatīvai un savlaicīgai aprūpei. Veselības aprūpes

izdevumi Latvijā ir vieni no zemākajiem ES, un 69,5 % no tiem 2021. gadā tika finansēti no publiskiem līdzekļiem. Arī publiskie izdevumi ilgtermiņa aprūpei ir zemi (0,5 % no IKP salīdzinājumā ar vidēji 1,7 % no IKP ES 2022. gadā). Nepietiekamais aprūpes finansējums ir iemesls ilgam gaidīšanas laikam, augstam neapmierināto vajadzību līmenim un ierobežotam aprūpes piedāvājumam. Attiecīgi to Latvijas iedzīvotāju īpatsvars, kuru medicīniskās aprūpes vajadzības nav apmierinātas, ir viens no augstākajiem ES un turpina palielināties (5,4 % Latvijā salīdzinājumā ar 2,2 % visā ES 2022. gadā), nesamērīgi ietekmējot cilvēkus zemāku ienākumu grupās. Personīgo veselības aprūpes izdevumu īpatsvars Latvijā ir augsts (27 % salīdzinājumā ar 14,5 % vidēji ES 2021. gadā), un vienlīdz augsts tas ir ilgtermiņa aprūpes jomā (sk. 14. un 16. pielikumu).

Veselības aprūpes publiskā finansējuma īpatsvars attiecībā pret IKP ir nemainīgs. Saskaņā ar valdības vidēja termiņa budžeta plāniem ([13]) 2023. gadā publiskie izdevumi veselības aprūpei attiecībā pret IKP atgriezās 2020. gada līmenī — 4,8 % no IKP. Tas liecina, ka, neraugoties uz papildu budžeta izdevumu nominālajiem piešķīrumiem, šī pozīcija, kas izteikta procentuāli no IKP, nepalielinās, izņemot īslaicīgo pieaugumu pandēmijas laikā (kad veselības aprūpes izdevumi pieauga līdz 6,3 % no IKP 2021. gadā). Šis īpatsvars ir zems ne tikai salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju (7,7 % no IKP 2022. gadā ([14])), bet arī salīdzinājumā ar veselības aprūpei nepieciešamā publiskā finansējuma apmēru 6 % no IKP, kas jāsasniedz līdz 2027. gadam, kā norādīts Latvijas Sabiedrības veselības politikas pamatnostādnēs 2021.–2027. gadam.

Pastāvīgais veselības aprūpes speciālistu trūkums ir šķērslis veselības aprūpes sniegšanai. Praktizējošo ārstu skaits uz 1000 iedzīvotājiem Latvijā ir mazāks par ES vidējo rādītāju. Arī praktizējošo medmāsu skaits uz 1000 iedzīvotājiem ir viens no zemākajiem ES, un pēdējos gados tas ir samazinājies. Veselības ministrija ir aplēsusi, ka veselības nozarē pašlaik ir vajadzīgas aptuveni 4900 papildu medmāsas (sk. 16. pielikumu). Veselības aprūpes darbinieku nepietiekamība ir akūtāka reģionos ārpus Rīgas. Būtisks iemesls ir slikti darba apstākļi, un zemais atalgojums attur gan no iesaistīšanās, gan palikšanas publiskajā sektorā, jo īpaši medmāsas.

Uzņēmējdarbības vides uzlabošana

Privāto investīciju veikšanu kavē gan vājā uzņēmējdarbības vide, gan augstās kredītu izmaksas. MVU Latvijā ir grūtāk saņemt kredītu nekā MVU citās eurozonas valstīs ([15]). Investīcijas uzņēmējdarbībā Latvijā, kuru īpatsvars 2022. gadā bija 14,9 % no IKP, ir nedaudz zemākas nekā Igaunijā (16,5 % no IKP) un nedaudz augstākas nekā Lietuvā (13,1 % no IKP). Tomēr neto privāto investīciju līmenis nemainīgi ir viens no zemākajiem ES, pēdējos piecos gados veidojot 0,5 % no IKP salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 3,5 %. EIB 2023. gada investīciju apsekojuma rezultāti liecina, ka privātās investīcijas Latvijā ietekmē liela nenoteiktība, kvalificētu darbinieku trūkums un augstās enerģijas izmaksas. 2023. gadā 77 % Latvijas uzņēmumu uzskatīja, ka uzņēmējdarbības noteikumi ir ilgtermiņa šķērslis investīcijām, kas ir daudz augstāks rādītājs nekā Baltijas kaimiņvalstīs (Igaunijā 46 %, Lietuvā 52 %) un viens no augstākajiem procentuālajiem rādītājiem ES (sk. 12. pielikumu). Pēc ilgstoša krituma iepriekšējos gados nefinanšu sabiedrībām izsniegto aizdevumu apjoms uz laiku palielinājās aptuveni 2022. gada beigās un 2023. gada sākumā, pateicoties aktivitātes pieaugumam komerciālā nekustamā īpašuma nozarē. Tomēr citu nozaru kreditēšana visa gada laikā joprojām bija vāja. Vājā kreditēšana daļēji skaidrojama ar zemo investīciju aktivitāti (jo īpaši nekustamajā īpašumā) un kredītu

([13]) Latvijas Stabilitātes programmā 2024. gadam aplēsts, ka valdības izdevumi veselības aprūpei 2028. gadā samazināsies līdz 4,1 % no IKP (saskaņā ar *Eurostat* datiem — 4,8 % 2022. gadā).

([14]) Vispārējās valdības sektora izdevumi pēc funkcijām (*COFOG*), *Eurostat*.

([15]) SWD (2023) 614, final.

izmaksām, kas Latvijā ir vienas no augstākajām eurozonā.

Ēnu ekonomika ir ilgstoša problēma, kas rada nevienlīdzīgus konkurences apstākļus un negatīvi ietekmē Latvijas konkurētspēju. Lielais ēnu ekonomikas īpatsvars ne tikai samazina nodokļu ieņēmumus, bet ir liela problēma arī tāpēc, ka ietekmē pārredzamību un uzticēšanos uzņēmējdarbības vidē. Saskaņā ar Latvijas uzņēmēju organizāciju sniegto informāciju ēnu ekonomika kropļo konkurenci un drīzāk motivē uzņēmumus nepaplašināt savas darbības apmērus. Latvijā MVU rada 70 % no pievienotās vērtības, kas ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju (50 %). Turklāt Latvijas bankas apgalvo, ka ēnu ekonomikas lielais apmērs un vājas uzņēmumu bilances arī ir būtiski šķēršļi lielākiem aizdevumiem uzņēmumiem. Lielā mērā tiek uzskatīts, ka 2018. gadā veiktā uzņēmumu ienākuma nodokļa reforma, kas ļāva uzņēmumiem maksāt uzņēmumu ienākuma nodokli tikai par peļņu, kas izmaksāta kā dividendes, ir uzlabojusi uzņēmumu bilanču stabilitāti. Tomēr joprojām ir plašas iespējas palielināt atbilstošo aizņēmēju skaitu, samazinot neformālo ekonomiku un veicinot vidējo uzņēmumu pieaugumu. Tiek apspriesti arī pasākumi konkurences palielināšanai banku nozarē, tai skaitā maiņas maksas samazināšana un valstij piederošās attīstības bankas *Altum* kreditēšanas pilnvaru paplašināšana.

Darbaspēka un prasmju trūkums kavē konkurētspēju

Latvijā ir vērojams prasmju trūkums, jo samazinās darba ņēmēju piedāvājums. Paredzams, ka darbspējīgā vecuma iedzīvotāju skaits turpmākajos gados samazināsies, jo vecāka gadagājuma cilvēki pensionējas un viņus neaizstāj vienlīdzīgs skaits gados jaunāku darba ņēmēju. Tas izraisīs darbaspēka nepietiekamību. Vispārējais brīvo darbvietu īpatsvars visās nodarbinātības jomās palielinājās no 2,1 % 2020. gadā līdz 2,8 % 2022. gadā un saglabājās 2,8 % apmērā 2023. gada 3. ceturksnī. Sadalījumā par prasmju līmeņiem lielākā nepietiekamība bija vidējas kvalifikācijas profesijās, kas veidoja 62,7 % no visām brīvajām darbvietām (sk. 14. pielikumu). Turklāt saskaņā ar 2023. gada EIB investīciju apsekojumu 91 % Latvijas uzņēmumu kā šķēršli investīcijām min kvalificēta personāla trūkumu, kas ir daudz lielāks nekā vidēji ES (81 %). Nelielais absolventu īpatsvars dabaszinātnēs, tehnoloģijā, inženierzinātnēs un matemātikā (*STEM*) un tam sekojošais pētnieku un doktorantūras absolventu trūkums ir viens no galvenajiem šķēršļiem, kas apgrūtina Latvijas pētniecības un inovācijas sistēmas stiprināšanu, jo īpaši privātajā sektorā (sk. 11. pielikumu). Tikai neliela daļa darba ņēmēju piedalās politikas pasākumos, kuru mērķis ir palīdzēt cilvēkiem sameklēt piemērotas apmācības vai darbu, turklāt apmācību iespējas nav pietiekamas, lai nodrošinātu darba devējiem vajadzīgās prasmes, par ko liecina prasmju trūkums.

Pieaugošo prasmju trūkumu varētu mazināt ar vēl plašākiem prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas pasākumiem. Vidējā termiņā un ilgtermiņā palielināsies pieprasījums pēc darbiniekiem ar vidējā līmeņa un augstākās izglītības kvalifikāciju *STEM*, savukārt pieprasījums pēc mazkvalificētiem darba ņēmējiem samazinās. Paredzams, ka līdz 2030. gadam būtiskākā nepietiekamība visos prasmju līmeņos būs inženierzinātnēs, ražošanā un būvniecībā (aptuveni 48 000 darbvietu), kā arī dabaszinātnēs, matemātikā un IT (7000 darbvietu). Paredzama nepietiekamība arī veselības aprūpes un sociālās aprūpes jomā (3600 darbvietu). Nozīmīga loma varētu būt pieaugušo izglītības papildu stiprināšanai, nodrošinot prasmju pilnveidi un pārkvalifikāciju, kas ļautu samazināt prasmju trūkumu.

Lai īstenotu zaļo pārkārtošanos, ir nepieciešama prasmju pilnveide un pārkvalifikācija energoietilpīgās nozarēs. Latvijā 33 % MVU uzskata, ka uzņēmējdarbības zaļināšanai nepieciešamās prasmes kļūst arvien svarīgākas (ES: 42 %). Saskaņā ar ES atjaunīgās enerģijas mērķrādītāju vēja un saules enerģijas izvēršanai Latvijā līdz 2030. gadam papildus būs vajadzīgi līdz pat 1000 kvalificētu

darbinieku (sk. 8. pielikumu) Lai palielinātu zaļo prasmju apguvi, būtiska ir sadarbība ar sociālajiem partneriem un citām attiecīgajām ieinteresētajām personām.

Kvalitatīvas izglītības pieejamības reģionālās atšķirības un šķēršļi dalībai jo īpaši pieaugušo izglītībā joprojām ir galvenās efektīvas mūžizglītības problēmas. Piekļuve kvalitatīvai izglītībai ir atkarīga no personas dzīvesvietas, un lielāku pilsētas skolu rādītāji ir labāki nekā mazām lauku skolām. Latvijas skolotāji ir vieni no vecākajiem ES. Zemais likumā noteiktās darba samaksas apmērs un liela darba slodze veicina to, ka skolotāja darbs tiek uzskatīts par salīdzinoši nepievilcīgu (sk. 15. pielikumu). Ar ES finansējuma atbalstu valdība turpina centienus konsolidēt skolu tīklu reģionos (sk. 4. pielikumu). Turklāt, lai gan vispārējā līdzdalība pieaugušo izglītībā nedaudz uzlabojas, joprojām ir vērojama skolotāju un pasniedzēju nepietiekamība. Publiski finansētie pasākumi apmācības iespēju palielināšanai nesasniedz mazkvalificētus darba ņēmējus, jo šie pasākumi nav pietiekami mērķorientēti ([16]). Pasākumi šajā jomā varētu palīdzēt Latvijai sasniegt 2030. gada nacionālo mērķrādītāju attiecībā uz prasmēm.

Atjaunīgo energoresursu izvēršana, energoefektivitāte un dekarbonizācija

Ir vajadzīgi papildu centieni, lai paātrinātu saules un vēja enerģijas jaudas izvēršanu. Latvijā 2022. un 2023. gadā pieauga saules un vēja enerģijas uzstādītā jauda, taču tā joprojām ir daudz mazāka par Igaunijā un Lietuvā uzstādīto jaudu. Latvijā ir viens no augstākajiem atjaunīgās enerģijas īpatsvariem ES, kas galvenokārt skaidrojams ar elektroenerģijas ražošanu hidroelektrostacijās un biomasas plašu izmantošanu apkures nozarē (sk. 7. pielikumu). Tomēr valstij joprojām ir iespējas vēl vairāk dažādot savus atjaunīgos energoresursus. Palielinot atjaunīgo energoresursu īpatsvaru enerģijas galapatēriņā, Latvija jo īpaši gūtu labumu no vēja un saules enerģijas izmantošanas, palielinot ražošanu no šiem avotiem. Saskaņā ar ANP Latvija ir apņēmusies rīkoties, lai veicinātu piekrastes vēja enerģijas ražošanu un likvidētu noteiktus regulatīvos šķēršļus tās izvēršanai. Turklāt paredzams, ka 2022. gadā veiktie tiesību aktu grozījumi veicinās atjaunīgo energoresursu, jo īpaši piekrastes vēja un saules enerģijas, attīstību. Neraugoties uz šiem pasākumiem, Latvija varētu pastiprināt centienus nolūkā: i) likvidēt atlikušos atļauju piešķiršanas šķēršļus, kas kavē atjaunīgās enerģijas ražošanu; ii) palielināt pieprasījuma puses elastību; iii) veicina pieprasījumreakciju un uzkrāšanu un iv) veicināt liela apmēra elektroenerģijas iepirkuma līgumus. Konkrētāk, tīkls, kas ir virtuāli "virspārdots", taču netiek pietiekami izmantots, kavē atjaunīgo energoresursu izvēršanu. Tas liecina, ka ir vajadzīgi papildu reglamentējoši pasākumi, lai novērstu trūkumus un dotu iespēju ātri īstenot pilnībā izstrādātus atjaunīgās enerģijas projektus. Papildus tiem atjaunīgās enerģijas projektiem, kas plānoti saskaņā ar ANP, ir vajadzīgas investīcijas valsts tīkla modernizācijā, jo īpaši ņemot vērā augošās elektrifikācijas un dekarbonizācijas vajadzības. Elektroenerģijas tīkliem ir liela nozīme zaļās pārkārtošanās veicināšanā.

Prioritāte joprojām ir Latvijas elektrotīkla savlaicīga sinhronizācija ar Eiropas kontinentālo elektrotīklu. Sagatavošanās darbi Baltijas valstu elektrotīklu sinhronizēšanai ar Eiropas kontinentālo elektrotīklu norit labi, un paredzams, ka projekts tiks pabeigts līdz 2025. gada februārim. Šis sinhronizācijas projekts aptver arī Latviju, Lietuvu un Igauniju. Projekta savlaicīga pabeigšana ir ārkārtīgi svarīga, lai nodrošinātu netraucētu atvienošanu no Krievijas un Baltkrievijas pārvaldītā tīkla un Baltijas valstu integrāciju Eiropas kontinentālajā elektrotīklā. Reģiona energoapgādes drošību var vēl vairāk uzlabot, nodrošinot, ka elektrotīklu starpsavienojumiem ir pietiekama jauda. Šajā nolūkā ir ārkārtīgi

([16]) Avots: Valsts kontroles ziņojums "Vai pieaugušo izglītība sasniedz tai izvirzītos mērķus un atbilst darba tirgus vajadzībām?", 2022, Valsts Kontrole, lrvk.gov.lv

svarīga turpmāka sadarbība ar Lietuvu un Igauniju.

Latvija gūtu labumu arī no: i) vērienīgākiem energoefektivitātes pasākumiem ēku un rūpniecības nozarē un ii) lielākām pūlēm dekarbonizēt transporta nozari. Īstenojot ES energotaupības pienākumu 2021.–2030. gada periodam, Latvija izvēlējās septiņu politikas pasākumu kopumu, tai skaitā energoefektivitātes pienākuma shēmu. Latvijai ir ļoti svarīgi nodrošināt pietiekami vērienīgus energotaupības pasākumus visā šajā periodā, lai līdz 2030. gadam sasniegtu vajadzīgo kumulatīvo galapatēriņa ietaupījumu apjomu. Būtiska ir gan ANM, gan kohēzijas politikas ietvaros finansēto energoefektivitātes projektu ātra un efektīva īstenošana. Latvija varētu paplašināt renovācijas programmas, lai sasniegtu vērienīgos mērķrādītājus, kas noteikti tās ilgtermiņa renovācijas stratēģijā, un mērķtiecīgāk virzīt šīs programmas, lai mazinātu enerģētisko nabadzību. Energoefektivitātes un renovācijas programmas līdz šim ir bijušas pārmērīgi atkarīgas no ES finansējuma pieejamības, un publisko izdevumu iespējas ir ierobežotas (sk. 7. pielikumu). Tāpēc Latvija gūtu labumu no lielākām privātajām investīcijām šajā jomā. Latvija varētu arī veikt pasākumus, lai likvidētu administratīvos šķēršļus, kas kavē energosnieguma līgumu slēgšanu publiskajā sektorā. Transporta nozarē, kas joprojām ir gandrīz pilnībā atkarīga no naftas, Latvijas progress ceļā uz dekarbonizāciju ir lēns. Valstij jo īpaši nāktu par labu turpmāka dzelzceļa transporta elektrifikācija un plašāku stimulu nodrošināšana, lai palielinātu mazemisiju un bezemisiju transportlīdzekļu īpatsvaru vieglo pasažieru automobiļu parkā (sk. 6. pielikumu).

Latvijas ilgtspējīgas ekonomikas izaugsmes rādītāji ir zemāki par ES vidējo rādītāju, un pieaug valsts izejvielu patēriņš (sk. 1. pielikumu). Resursu produktivitāte stagnē un ir zemāka par ES vidējo rādītāju. Materiālu apritīgas izmantošanas rādītājs Latvijā 2022. gadā bija tikai 5,4 %, kas ir aptuveni puse no ES vidējā rādītāja 11,5 %. Valsts atkarība no izejvielu importa ir lielāka nekā vidēji ES, kas padara to neaizsargātāku pret piegādes ķēdes traucējumiem.

Pārejai uz aprites ekonomiku joprojām ir svarīga ekoinovācija un centieni uzlabot resursefektivitāti. Lai gan pēdējos 10 gados Latvijas atkritumu apsaimniekošanas sistēmā ir vērojams būtisks progress, tā joprojām apglabā poligonos vairāk nekā pusi sadzīves atkritumu, un tiek aplēsts, ka tai pastāv risks nesasniegt ES mērķrādītāju līdz 2025. gadam reciklēt 55 % sadzīves atkritumu (sk. 9. pielikumu). Kopš 2017. gada neto siltumnīcefekta gāzu emisijas no zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības ir ievērojami svārstījušās. Latvija prognozē, ka līdz 2030. gadam šī nozare radīs neto emisijas, nevis neto piesaistījumus ([17]) (sk. 6. pielikumu). Valsts sniegums ekoinovācijas jomā ir vidējs, tādēļ aprites uzņēmējdarbības modeļu īstenošana un pētniecības un izstrādes investīciju palielināšana ekoinovācijā varētu palielināt resursu produktivitāti un konkurētspēju (sk. 5., 9. un 11. pielikumu). Kopumā Latvija gūtu labumu, palielinot ilgtspējīgas zemes un mežu apsaimniekošanas efektivitāti un pārejot uz aprites ekonomiku, ko varētu īstenot, pastiprinot resursefektivitātes pasākumus un vēl vairāk uzlabojot savu atkritumu apsaimniekošanas sistēmu.

([17]) Prognozes, kas sniegtas Latvijas aktualizētajā Nacionālajā enerģētikas un klimata plāna projektā, 2023.

4. izcēlu

Latvijas kohēzijas politikas finansējuma vidusposma pārskats

Kohēzijas politikas fondu vidusposma pārskats ir iespēja novērtēt kohēzijas politikas programmas un pievērsties jauno vajadzību un problēmu risināšanai ES dalībvalstīs un to reģionos. Dalībvalstis pārskata katru programmu, cita starpā ņemot vērā problēmas, kas konstatētas Eiropas pusgadā, tai skaitā konkrētām valstīm adresētajos 2024. gada ieteikumos. Šis pārskats ir pamats dalībvalsts priekšlikumam par galīgo piešķīrumu 15 % apmērā no katrā programmā iekļautā ES finansējuma.

Latvija ir guvusi panākumus kohēzijas politikas programmu un Eiropas sociālo tiesību pīlāra īstenošanā, taču šajā ziņojumā (tai skaitā 14. un 17. pielikumā) aplūkotās problēmas joprojām pastāv. Konkrētāk, pastāv būtiskas atšķirības attiecībā uz IKP uz vienu iedzīvotāju un produktivitāti starp galvaspilsētu Rīgu un pārējo valsti, jo īpaši Latgales austrumu daļu. Ņemot vērā iepriekš minēto, joprojām ir svarīgi turpināt īstenot plānotās prioritātes, īpašu uzmanību pievēršot: i) uzņēmumu spējai ieviest jauninājumus un digitalizāciju, lai tie varētu palielināt produktivitāti; ii) ēku un uzņēmumu energoefektivitātei; iii) savlaicīgai un vienlīdzīgai piekļuvei kvalitatīviem veselības aprūpes pakalpojumiem un infrastruktūrai (tai skaitā lauku un attālos reģionos), sociālajiem pakalpojumiem, palīdzībai sociālo mājokļu jomā, uzsākot patstāvīgu dzīvi, un kopienā balstītai aprūpei; iv) bezdarbnieku ekonomiskās aktivitātes veicināšanai, pārkvalifikācijai un prasmju pilnveidei, kā arī nepietiekami pārstāvēto grupu dalības darba tirgū palielināšanai; v) izglītības kvalitātes un iekļautības uzlabošanai un pieaugušo iedzīvotāju prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas stiprināšanai, lai novērstu darbaspēka un prasmju trūkumu, un vi) investīciju paātrināšanai ilgtspējīga transporta un dzelzceļa tīkla elektrifikācijas jomā, jo īpaši palielinot mazemisiju un bezemisiju transportlīdzekļu īpatsvaru, tai skaitā nodrošinot elektriskos vilcienus.

Gatavojoties vidusposma pārskatam, īpaši jāņem vērā pastāvošās reģionālās atšķirības un vajadzības materiālās nenodrošinātības jomā (tai skaitā attiecībā uz pārtikas un materiālo palīdzību). Latvija varētu arī izmantot iespējas, ko sniedz iniciatīva "Eiropas stratēģisko tehnoloģiju platforma" (*STEP*) ([18]), lai atbalstītu rūpniecības pārveidi, jo īpaši šādās jomās: i) viedā un atjaunīgā enerģija (piemēram, atkrastes vēja enerģijas parki), ja starptautiskie investori ir ieinteresēti sniegt ieguldījumu šādos projektos, un ii) zinātnesietilpīga bioekonomika un biotehnoloģija.

([18]) Regula (ES) 2024/795.

GALVENIE KONSTATĒJUMI

Latvijas atveseļošanas un noturības plānā (ANP) ar tā plašo politikas tvērumu un ievērojamo finansējumu ir iekļauti pasākumi vairāku strukturālu problēmu risināšanai sinerģijā ar citiem ES fondiem, tai skaitā kohēzijas politikas fondiem:

- **zaļās pārkārtošanās paātrināšana,** veicot reformas un investīcijas šādās jomās: i) ilgtspējīga mobilitāte un transports; ii) energoefektivitāte; iii) atjaunīgā enerģija; iv) elektroenerģijas pārvades/sadales tīkli; v) pielāgošanās klimata pārmaiņām un vi) katastrofu pārvarēšana;

- **publiskā sektora un uzņēmumu digitalizācija,** pamata un padziļinātu digitālo prasmju un savienojamības, kā arī platjoslas infrastruktūras uzlabošana;

- **pētniecības un inovācijas pārvaldības un finansēšanas reformēšana** un augstākās izglītības kvalitātes veicināšana;

- **sociālo un reģionālo nevienlīdzību mazināšana**, tostarp palielinot minimālā ienākuma atbalstu, palielinot cenas ziņā pieejamu mājokļu nodrošināšanu, uzlabojot publisko ēku, sociālās aprūpes iestāžu un individuālo mājokļu pieejamību, uzlabojot skolu tīklu un attīstot industriālos parkus;

- **veselības aprūpes noturības, pieejamības un kvalitātes uzlabošana,** tai skaitā veicot digitalizāciju un investīcijas universitāšu un reģionālajās slimnīcās un ambulatorajās klīnikās;

- **nodokļu saistību izpildes uzlabošana**, tiesībaizsardzības iestāžu stiprināšana cīņā ar ekonomiskajiem noziegumiem, publiskās pārvaldes efektivitātes un publiskā iepirkuma kvalitātes uzlabošana.

Pastāvīgi centieni ir būtiski, lai līdz 2026. gada augustam **sekmīgi īstenotu** visus Latvijas atveseļošanas un noturības plānā paredzētos pasākumus.

Papildus ANP paredzētajām reformām un investīcijām, kā arī kohēzijas politikas programmām Latvija varētu gūt labumu no šādām darbībām:

- **plašāka nodokļu uzlikšana** īpašumam un kapitālam un nodokļu saistību izpildes uzlabošana, daļēji arī tādēļ, lai varētu pienācīgi finansēt veselības aprūpes un sociālās aizsardzības pakalpojumus;

- **uzņēmējdarbības vides uzlabošana,** lai uzlabotu konkurētspēju, samazinot ēnu ekonomiku, vienkāršojot noteikumus un uzlabojot piekļuvi finansējumam;

- **centienu pastiprināšana darbaspēka un prasmju trūkuma novēršanai**, īstenojot mērķtiecīgus prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas pasākumus, tai skaitā cilvēkiem ar zemu prasmju līmeni, lai apmierinātu darba devēju vajadzības un veicinātu zaļās pārkārtošanās procesam nepieciešamās prasmes;

- **nabadzības un ienākumu nevienlīdzības samazināšana,** stiprinot sociālo palīdzību, pensijas un pakalpojumus neaizsargātām grupām, tai skaitā piekļuvi sociālajiem mājokļiem, kā arī uz individuālām vajadzībām balstītiem sociālajiem pakalpojumiem;

- **energoefektivitātes un resursefektivitātes turpmāka uzlabošana,** paātrinot vēja un saules enerģijas projektu izvēršanu, vēl vairāk veicinot privātās investīcijas ēku un rūpniecības energoefektivitātē, kā arī atvieglojot pāreju uz aprites ekonomiku,

izmantojot ekoinovāciju un ilgtspējīgas resursu pārvaldības prakses.

PIELIKUMI

PIELIKUMU SARAKSTS

Transversālie rādītāji 25

A1. Ilgtspējīgas attīstības mērķi 25

A2. Progress konkrētai valstij adresēto ieteikumu īstenošanā 28

A3. Atveseļošanas un noturības plāns — īstenošana 32

A4. Citi ES instrumenti ekonomikas atveseļošanai un izaugsmei 34

A5. Noturība 37

Vides ilgtspēja 39

A6. Eiropas zaļais kurss 39

A7. Enerģētikas pārkārtošana un konkurētspēja 44

A8. Taisnīga pārkārtošanās uz klimatneitralitāti 49

Produktivitāte 52

A9. Resursu produktivitāte, efektivitāte un apritīgums 52

A10. Digitālā pārkārtošanās 55

A11. Inovācija 58

A12. Rūpniecība un vienotais tirgus 60

A13. Publiskā pārvalde 65

Taisnīgums 68

A14. Nodarbinātības, prasmju un sociālās politikas problēmas, ņemot vērā Eiropas sociālo tiesību pīlāru 68

A15. Izglītība un apmācība 71

A16. Veselības aprūpe un veselības aprūpes sistēmas 74

A17. Ekonomiskais un sociālais sniegums reģionālā līmenī 77

Makroekonomikas stabilitāte 80

A18. Galvenās tendences finanšu sektorā 80

A19. Nodokļi 83

A20. Tabula — Ekonomikas un finanšu rādītāji 85

A21. Parāda atmaksājamības analīze 86

TABULU SARAKSTS

A2.1. Kopsavilkuma tabula par 2019.–2023. gada KVAI 29

A3.1. Galvenie fakti par Latvijas ANP 32

A3.2. Latvijas ANP paredzētie pasākumi 33
A4.1. Atbalsts Latvijai no ES instrumentiem 36
A5.1. Noturības rādītāji dažādās dimensijās Latvijā un ES27 valstīs 37
A6.1. ES zaļā kursa progresa rādītāji no makroekonomikas viedokļa 43
A7.1. Galvenie enerģētikas rādītāji 48
A8.1. Galvenie taisnīgas pārkārtošanās rādītāji Latvijā 51
A9.1. Apritīguma rādītāji 54
A10.1. Galvenie digitālās desmitgades mērķrādītāji, ko uzrauga ar Digitālās ekonomikas un sabiedrības indeksa rādītājiem 56
A11.1. Galvenie inovācijas rādītāji 59
A12.1. Rūpniecība un vienotais tirgus 63
A13.1. Publiskās pārvaldes rādītāji 66
A14.1. Sociālo rezultātu pārskats par Latviju 68
A14.2. Situācija Latvijā attiecībā uz 2030. gada nodarbinātības, prasmju un nabadzības samazināšanas mērķrādītājiem 70
A15.1. ES līmeņa mērķi un citi kontekstuāli rādītāji saskaņā ar Eiropas izglītības telpas stratēģisko satvaru 72
A16.1. Galvenie veselības rādītāji 75
A17.1. Atlasīti reģionālā līmeņa rādītāji Latvijā 78
A18.1. Finanšu stabilitātes rādītāji 81
A19.1. Nodokļu rādītāji 83
A20.1. Galvenie ekonomikas un finanšu rādītāji 85
A21.1. Parāda atmaksājamības analīze — Latvija 88
A21.2. Fiskālās ilgtspējas risku intensitātes karte — Latvija 88

GRAFIKU SARAKSTS

A1.1. Latvijas progress IAM sasniegšanā 25
A2.1. Latvijas progress attiecībā uz 2019.–2023. gada KVAI (2024. gada Eiropas pusgads) 28
A3.1. ANM ietvaros izmaksāto dotāciju kopsumma 33
A4.1. Kohēzijas politikas finansējuma sadalījums pa politikas mērķiem Latvijā 35
A4.2. ANM finansējuma sadalījums pa pīlāriem Latvijā 35
A6.1. Siltumnīcefekta gāzu emisijas no kopīgo centienu nozarēm, izteiktas Mt CO2 ekv., 2005.–2022. gads 39
A6.2. Lauksaimniecības dzīvnieku blīvuma un bioloģiskās lauksaimniecības izmaiņas 41
A6.3. Vides investīciju nepietiekamība, gada vidējais rādītājs 42
A7.1. Latvijas elektroenerģijas mazumtirdzniecības cenas mājsaimniecībām, rūpniecībai un pakalpojumiem 44
A7.2. Elektroenerģijas cenu tendences patērētājiem, kas nav mājsaimniecības (ES un ārvalstu partneri) 45
A7.3. Latvijas uzstādītā atjaunīgo energoresursu jauda (pa kreisi) un elektroenerģijas ražošanas struktūra (pa labi) 46
A8.1. Taisnīgas pārkārtošanās problēmas Latvijā 50
A8.2. Brīvo darbvietu rādītājs pārkārtošanās skartajās nozarēs, ieguves rūpniecībā un karjeru izstrādē 50
A9.1. ETS emisijas sadalījumā pa nozarēm kopš 2013. gada 52
A9.2. Sadzīves atkritumu apstrāde 53
A11.1. Pētniecības un izstrādes intensitāte % no IKP 2015.–2022. gadā 58
A12.1. Darba produktivitāte (uz vienu nostrādāto stundu, pēc pirktspējas līmeņa, % no ES vidējā rādītāja) 60
A12.2. Vidējās neto privātās investīcijas % no IKP, 2019.–2023. gads 61
A13.1. Pārvaldības efektivitāte 65
A15.1. Vāji sasniegumi sadalījumā pa jomām, PISA, 2012., 2018. un 2022. gads 71
A16.1. Jaundzimušo paredzamais mūža ilgums (gadi) 74
A16.2. Prognozētais publisko izdevumu pieaugums veselības aprūpes jomā 2024.–2070. gadā 74
A19.1. Nodokļu ķīlis vienīgajiem un otrajiem pelnītājiem kā % no kopējām darbaspēka izmaksām, 2023. gads 83
A19.2. Nodokļu ieņēmumi no dažādiem nodokļu veidiem, % no kopējiem ieņēmumiem 84

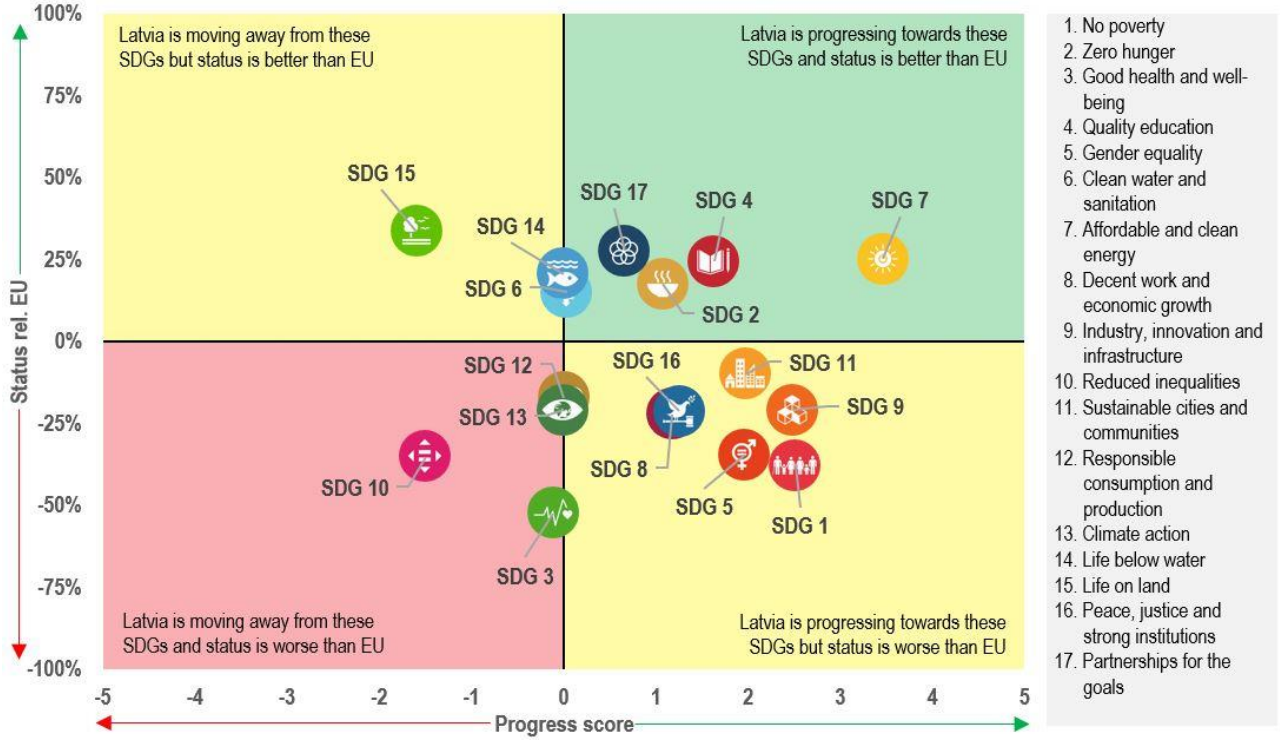
KARŠU SARAKSTS

A17.1. IKP uz vienu iedzīvotāju (pēc PSL) Latvijā, *NUTS* 3, 2021. gads 77

Šajā pielikumā novērtēts Latvijas progress ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM) sasniegšanā, ņemot vērā konkurētspējīgas ilgtspējas četras dimensijas. 17 IAM un ar tiem saistītie rādītāji nodrošina politikas satvaru saskaņā ar ANO Ilgtspējīgas attīstības programmu 2030. gadam. Mērķis ir izskaust visu veidu nabadzību, novērst nevienlīdzību un cīnīties pret klimata pārmaiņām un vides krīzi, vienlaikus nodrošinot, ka neviens netiek atstāts novārtā. ES un tās dalībvalstis ir apņēmušās īstenot šo vēsturisko globālo pamatnolīgumu un aktīvi strādāt, lai maksimāli palielinātu progresu IAM sasniegšanā. Turpmākā grafika pamatā ir ES IAM rādītāju kopums, kas izstrādāts, lai uzraudzītu progresu IAM sasniegšanā ES kontekstā.

Lai gan Latvija gūst labus rezultātus (2., 6., 7. un 14. IAM) vai uzlabo sniegumu (9., 11. un 12. IAM) attiecībā uz vairākiem IAM rādītājiem, kas saistīti ar *vides ilgtspēju*, tā attālinās no savu 13. un 15. IAM mērķrādītāja sasniegšanas. Pievēršoties jo īpaši 7. IAM (cenas ziņā pieejama un tīra enerģija), atjaunīgās enerģijas daļa kopējā enerģijas patēriņā palielinājās no 39 % 2017. gadā līdz 43,3 % 2022. gadā un arī krietni pārsniedz ES vidējo rādītāju (23 % 2022. gadā). Attiecībā uz 12. IAM (atbildīgs patēriņš un ražošana) materiālu apritīgas izmantošanas rādītājs 2022. gadā bija 5,4 %, , un tas ir ievērojami zemāks par ES vidējo rādītāju 11,5 %. Latvijas atveseļošanas un noturības plānā (ANP) ir iekļauti pasākumi dažu ar enerģētiku saistītu problēmu risināšanai gan *REPowerEU* nodaļā, gan 1. komponentē (klimata pārmaiņas un vides ilgtspēja). Lai gan Latvija uzlabo savu sniegumu 11. IAM (ilgtspējīgas pilsētas un kopienas) sasniegšanā, tai ir jāsasniedz ES vidējais rādītājs, jo īpaši attiecībā uz sadzīves atkritumu reciklēšanas rādītāju (44,1 % 2021. gadā; ES vidēji: 48,7 %) un ceļu satiksmes negadījumos bojā gājušo skaita samazināšanu (6 uz 100 000 personām 2022. gadā; ES vidēji: 4,6) Lai gan sniegums attiecībā uz 15. IAM (dzīvība uz zemes) ir labāks nekā vidēji ES, Latvija attālinās no savu šā IAM mērķrādītāju sasniegšanas. Meža

A1.1. grafiks. **Latvijas progress IAM sasniegšanā**

Detalizētas datu kopas par dažādajiem IAM sk. *Eurostat* gada ziņojumā "Ilgtspējīga attīstība Eiropas Savienībā"; sīkāku informāciju par plašiem konkrētai valstij raksturīgiem datiem par dalībvalstu īstermiņa progresu skatīt: Galvenie konstatējumi — Ilgtspējīgas attīstības rādītāji — *Eurostat* (europa.eu). Augsts statuss nenozīmē, ka valsts ir tuvu konkrētā IAM sasniegšanai, bet gan norāda, ka tai ir labāki rezultāti nekā vidēji ES. Progresa vērtējums ir absolūta mērvienība, kuras pamatā ir rādītāju tendences pēdējo piecu gadu laikā. Aprēķinā nav ņemtas vērā nekādas mērķvērtības, jo lielākā daļa ES politikas mērķrādītāju attiecas tikai uz kopējo ES līmeni. Atkarībā no datu pieejamības par katru mērķi ne visi 17 IAM ir parādīti katrai valstij.
Avots: *Eurostat*, pēdējo reizi atjaunināts 2024. gada 25. aprīlī. Dati galvenokārt attiecas uz 2017.–2022. gada vai 2018.–2023. gada periodu. Dati par IAM ziņojuma un tā pielikumu ietvaros var atšķirties saistībā ar dažādajiem noslēguma datumiem.

platības īpatsvars nedaudz samazinājās no 56,4 % 2015. gadā līdz 56,2 % 2018. gadā, taču saglabājās krietni virs ES vidējā rādītāja (43,5 %). Bioķīmiskais skābekļa patēriņš upēs palielinājās no 1,27 mg O_2 litrā 2016. gadā līdz 2,19 mg O_2 litrā 2021. gadā. Latvija attālinās no 13. IAM (rīcība klimata jomā) sasniegšanas, un tās sniegums ir sliktāks nekā vidēji ES. Konkrētāk, siltumnīcefekta gāzu neto emisijas no zemes izmantošanas un mežsaimniecības (ZIZIMM nozare) palielinājās no -44,8 tonnām CO_2ekv. uz km² 2017. gadā līdz 76,6 tonnām 2022. gadā, kas ir krietni virs ES vidējā rādītāja -56 tonnas CO_2ekv. uz km² 2022. gadā. Lai gan nav panākts progress attiecībā uz 14. IAM, rādītāji ir labāki nekā vidēji ES. Piemēram, aizsargājamo jūras teritoriju īpatsvars 2021. gadā bija 15,8 % (ES vidējais rādītājs: 12,1 %).

Lai gan Latvijas sniegums uzlabojas vairākos IAM rādītājos, kas saistīti ar *taisnīgumu* (1., 4., 5., un 8. IAM), tai joprojām ir jāpanāk ES vidējais rādītājs, un tā attālinās no 10. IAM (mazināta nevienlīdzība) mērķrādītāju sasniegšanas. Attiecībā uz dažiem rādītājiem, kas saistīti ar nabadzību (1. IAM), Latvijai joprojām ir nepietiekami rezultāti salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju. Tas jo īpaši attiecas uz ļoti sliktu sadzīves apstākļu rādītāju (11,5 % 2020. gadā; ES vidējais rādītājs: 4,3 %) un cilvēkiem, kurus apdraud nabadzība ienākumu dēļ pēc sociālajiem pārvedumiem (22,5 % 2022. gadā; ES vidējais rādītājs: 16,5 %). Tomēr pēdējos gados ir vērojami zināmi uzlabojumi. Latvija samazināja nabadzības vai sociālās atstumtības risku no 28,5 % 2017. gadā līdz 26 % 2022. gadā, taču joprojām pārsniedz ES vidējo rādītāju — 21,6 %. Neapmierinātās vajadzības veselības jomā gadu gaitā ir samazinājušās, pat ja tās joprojām ir augstas (5,4 % 2022. gadā) un pārsniedz ES vidējo rādītāju (2,2 % 2022. gadā). Latvijai ir nepietiekami rezultāti arī attiecībā uz rādītājiem, kas saistīti ar bada novēršanu (2. IAM). Tajā pašā laikā neveselīgs dzīvesveids izraisīja aptaukošanās pieaugumu no 21,5 % pieaugušo 2017. gadā līdz 23,3 % pieaugušo 2022. gadā, pārsniedzot ES vidējo rādītāju – 14,8 %. Salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju attiecībā uz 10. IAM (mazināta nevienlīdzība) Latvijas rezultāti arī ir nepietiekami: nabadzības vai sociālās atstumtības riska atšķirība pilsētās un laukos 2022. gadā bija 14,5 % (ES vidējais rādītājs: 0,4 %), savukārt pirktspējai pielāgotais IKP uz vienu iedzīvotāju 2023. gadā bija 71 % (ES indekss = 100). Vienlaikus Latvija ir uzlabojusi vairākus ar taisnīgumu saistītus rādītājus, piemēram, ilgtermiņa bezdarba līmeni (8. IAM; 1,8 % 2023. gadā salīdzinājumā ar 3,4 % 2018. gadā un ES vidējo rādītāju 2,1 % 2023. gadā) un to personu skaitu, kas priekšlaicīgi pārtraukušas izglītību un apmācību (4. IAM; 7,7 % 2023. gadā salīdzinājumā ar 8,3 % 2018. gadā un ES vidējo rādītāju 9,5 % 2023. gadā). ANP ir ietverti pasākumi, kuru mērķis ir mazināt reģionālās atšķirības, uzlabot sociālās drošības tīklu un veicināt sociālo integrāciju un iekļautību Latvijā. Tā mērķis ir arī veicināt Latvijas veselības aprūpes sistēmas pieejamību, efektivitāti un noturību.

Latvija uzlabo sniegumu attiecībā uz visiem IAM rādītājiem, kas saistīti ar *produktivitāti* (4., 8. un 9. IAM), taču tai ir jāpanāk ES vidējais rādītājs attiecībā uz 8. un 9. IAM. To mājsaimniecību daļa, kurām ir ātrdarbīgs interneta pieslēgums (9. IAM), 2022. gadā bija 91,5 %, kas ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju (73,4 %). Iekšzemes bruto izdevumi pētniecībai un izstrādei (9. IAM) Latvijā ir zemi, tomēr pamazām pieaug. 2022. gadā tie bija 0,75 % no IKP (ES vidējais rādītājs: 2,24 %). Ilgtspējīgas ekonomikas izaugsmes rādītāji (8. IAM) ir zemāki par ES vidējo rādītāju. Piecu gadu laikā — no 2017. gada līdz 2022. gadam — izejvielu patēriņš palielinājās, 2022. gadā sasniedzot 20 tonnas uz vienu iedzīvotāju (ES vidējais rādītājs: 14,8 tonnas uz vienu iedzīvotāju). Lai gan Latvijas sniegums attiecībā uz vispārējiem nodarbinātības rādītājiem ir labāks par ES vidējo rādītāju, letālu nelaimes gadījumu darbā rādītājs 2021. gadā bija 4,29 nelaimes gadījumi uz 100 000 darba ņēmējiem (ES vidējais rādītājs: 1,76). Digitālo prasmju stiprināšana (4. IAM) joprojām ir problēma, jo tikai nepilnai pusei iedzīvotāju ir digitālās prasmes vismaz pamata līmenī (45,3 % 2023. gadā; ES vidēji: 55,6 %). Reformas un investīcijas saskaņā ar ANP ir vērstas uz digitālās infrastruktūras un aprīkojuma turpmāku attīstīšanu un digitālo prasmju uzlabošanu visos līmeņos.

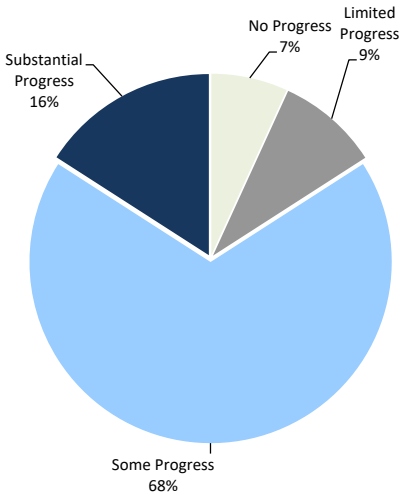
Situācija Latvijā uzlabojas IAM rādītājos, kas saistīti ar *makroekonomikas stabilitāti* (8., 16. un 17. IAM). Latvija ir uzlabojusi sniegumu 8. IAM (pienācīgas kvalitātes nodarbinātība un ekonomiskā izaugsme) sasniegšanā, taču tai ir jāpanāk ES vidējais rādītājs. Pēdējos gados Latvijas reālais IKP uz vienu iedzīvotāju palielinājās no 12 140 EUR 2018. gadā līdz 13 220 EUR 2023. gadā (ES vidējais rādītājs: 28 940 EUR 2023. gadā). Latvijas investīciju

īpatsvars attiecībā pret IKP ir nedaudz zemāks par ES vidējo rādītāju (21,8 % no IKP salīdzinājumā ar 22,9 % ES 2022. gadā). Latvijas sniegums attiecībā uz iestāžu darba kvalitāti, tai skaitā uzticēšanos iestādēm, ir zemāks par ES vidējo rādītāju, taču uzlabojas (16. IAM par mieru, taisnīgumu un spēcīgām iestādēm). ANP ir iekļauti vairāki pasākumi, kuru mērķis ir palielināt publiskās pārvaldes pārredzamību un integritāti, īstenojot apmācību tādās vispārējās prasmēs kā ētiska rīcība, godprātība un korupcijas apkarošana.

Tā kā IAM veido visaptverošu satvaru, visas saites uz attiecīgajiem IAM ir vai nu izskaidrotas, vai attēlotas ar ikonām citos pielikumos.

Komisija Eiropas pusgada ietvaros ir novērtējusi Latvijai sniegtos 2019.–2023. gada konkrētai valstij adresētos ieteikumus (KVAI) ([19]). Šie ieteikumi attiecas uz plašu politikas jomu loku, kuras ir saistītas ar 14 no 17 ilgtspējīgas attīstības mērķiem (sk. 1. un 3. pielikumu). Novērtējumā aplūkoti Latvijas līdzšinējie politikas pasākumi ([20]) un Atveseļošanas un noturības plānā (ANP) noteiktās saistības ([21]). Šajā ANP īstenošanas posmā 84 % no KVAI, kas pievēršas strukturālām problēmām laikposmā no 2019. līdz 2023. gadam, ir reģistrēts vismaz "zināms progress", savukārt 9 % no KVAI ir reģistrēts "ierobežots progress" (sk. A2.1. grafiku). Turpinot ANP īstenošanu, turpmākajos gados gaidāms ievērojams progress strukturālo KVAI īstenošanā.

A2.1. grafiks. **Latvijas progress attiecībā uz 2019.–2023. gada KVAI (2024. gada Eiropas pusgads)**

Avots: Eiropas Komisija

([19]) 2023. gada KVAI: EUR-Lex - 32023H0901(14) - LV - EUR-Lex (europa.eu)
2022. gada KVAI: EUR-Lex - 32022H0901(14) - LV - EUR-Lex (europa.eu)
2021. gada KVAI: EUR-Lex - 32021H0729(14) - LV - EUR-Lex (europa.eu)
2020. gada KVAI: EUR-Lex - 32020H0826(14) - LV - EUR-Lex (europa.eu)
2019. gada KVAI: EUR-Lex - 32019H0905(14) - LV - EUR-Lex (europa.eu)

([20]) Tai skaitā politikas pasākumi, par kuriem ziņots valsts reformu programmā un Atveseļošanas un noturības mehānisma (ANM) ziņojumos (divas reizes gadā ziņo par progresu atskaites punktu un mērķrādītāju īstenošanā un maksājumu pieprasījumu novērtējuma rezultātiem).

([21]) Dalībvalstīm tika lūgts savos ANP efektīvi pievērsties visiem attiecīgajiem Padomes sniegtajiem konkrētai valstij adresētajiem ieteikumiem vai to būtiskai daļai. Šeit izklāstītajā KVAI novērtējumā ir apsvērta ANP iekļauto pasākumu, kā arī ārpus ANP veikto pasākumu īstenošanas pakāpe novērtēšanas brīdī. Pasākumi, kas paredzēti pielikumā pieņemtajam Padomes īstenošanas lēmumam par ANP novērtējuma apstiprināšanu un kas vēl nav pieņemti vai īstenoti, bet tiek uzskatīti par ticami paziņotiem, saskaņā ar KVAI novērtēšanas metodiku saņem novērtējumu "ierobežots progress". Kad šie pasākumi ir īstenoti, tie atkarībā no atbilstības var tikt novērtēti kā "zināms/būtisks progress" vai "pilnīga īstenošana".

A2.1. tabula.**Kopsavilkuma tabula par 2019.–2023. gada KVAI**

Latvia	Assessment in May 2024	RRP coverage of CSRs until 2026**	Relevant SDGs
2019 CSR 1	**Some Progress**		
Ensure that the nominal growth rate of net primary government expenditure does not exceed 3,5 % in 2020, corresponding to an annual structural adjustment of 0,5 % of GDP.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
Reduce taxation for low-income earners by shifting it to other sources, particularly capital and property, and by improving tax compliance.	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023, 2025 and 2026.	SDG 8, 10, 12, 16
Ensure effective supervision and the enforcement of the anti-money laundering framework.	Substantial Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2021 and 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2024 and 2025.	SDG 8, 16
2019 CSR 2	**Some Progress**		
Address social exclusion notably by improving the adequacy of minimum income benefits, minimum old-age pensions and income support for people with disabilities.	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2021 and 2022.	SDG 1, 2, 8, 10
Increase the quality and efficiency of education and training in particular of low-skilled workers and jobseekers, including by strengthening the participation in vocational education and training and adult learning.	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2021 and 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023, 2024 and 2026.	SDG 4
Increase the accessibility, quality and cost-effectiveness of the healthcare system.	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023 and 2024.	SDG 3
2019 CSR 3	**Some Progress**		
Focus investment-related economic policy on innovation,	Limited Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023 and 2024.	SDG 9, 10, 11
the provision of affordable housing,	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2021.	SDG 1, 2, 8, 10, 11
transport, in particular on its sustainability,	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023 and 2026.	SDG 10, 11
resource efficiency and energy efficiency, energy interconnections	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023 and 2024.	SDG 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13
and digital infrastructure, taking into account regional disparities.	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2021 and 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023, 2024, 2025 and 2026.	SDG 9, 10, 11
2019 CSR 4	**Some Progress**		
Strengthen the accountability and efficiency of the public sector, in particular with regard to local authorities and State-owned and municipal enterprises and the conflict of interest regime.	Some progress	Relevant RRP measures implemented as of 2021 and 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023, 2024, 2025 and 2026.	SDG 9, 16
2020 CSR 1	**Some Progress**		
Take all necessary measures, in line with the general escape clause of the Stability and Growth Pact, to effectively address the COVID-19 pandemic, sustain the economy and support the ensuing recovery. When economic conditions allow, pursue fiscal policies aimed at achieving prudent medium-term fiscal positions and ensuring debt sustainability, while enhancing investment.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
Strengthen the resilience and accessibility of the health system including by providing additional human and financial resources.	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023 and 2024.	SDG 3
2020 CSR 2	**Some Progress**		
Provide adequate income support to the groups most affected by the crisis	Substantial Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2021.	SDG 1, 2, 10
and strengthen the social safety net.	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2021 and 2022.	SDG 1, 2, 10
Mitigate the employment impact of the crisis, including through flexible working arrangements,	Substantial Progress		SDG 8
active labour market measures and skills.	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2021 and 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023, 2024 and 2026.	SDG 4, 8

(turpinājums nākamajā lappusē)

Tabula (turpinājums)

2020 CSR 3	**Some Progress**		
Ensure access to liquidity support by firms and in particular small and medium-sized enterprises	Substantial Progress		SDG 8, 9
Front-load mature public investment projects	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2022.	SDG 8, 16
and promote private investment to foster the economic recovery.	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023 and 2024.	SDG 8, 9
Focus investment on the green and digital transition, in particular on research and innovation,	Limited Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023, 2024 and 2026.	SDG 9
clean and efficient production and use of energy,	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023 and 2024.	SDG 7, 9, 13
sustainable transport	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023 and 2026.	SDG 11
and digital infrastructures.	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2021 and 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023, 2024, 2025 and 2026.	SDG 9
2020 CSR 4	**Substantial progress**		
Continue progress on the anti-money-laundering framework.	Substantial progress	Relevant RRP measures implemented as of 2021 and 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023, 2024 and 2025.	SDG 8, 16
2021 CSR 1	**Not relevant anymore**		
In 2022, maintain a supportive fiscal stance, including the impulse provided by the Recovery and Resilience Facility, and preserve nationally financed investment. Keep the growth of nationally financed current expenditure under control.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
When economic conditions allow, pursue a fiscal policy aimed at achieving prudent medium-term fiscal positions and ensuring fiscal sustainability in the medium term.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
At the same time, enhance investment to boost growth potential. Pay particular attention to the composition of public finances, on both the revenue and expenditure sides of the budget, and to the quality of budgetary measures, in order to ensure a sustainable and inclusive recovery. Prioritise sustainable and growth-enhancing investment, in particular investment supporting the green and digital transition.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
Give priority to fiscal structural reforms that will help provide financing for public policy priorities and contribute to the long-term sustainability of public finances, including, where relevant, by strengthening the coverage, adequacy, and sustainability of health and social protection systems for all.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
2022 CSR 1	**Some Progress**		
In 2023, ensure that the growth of nationally financed primary current expenditure is in line with an overall neutral policy stance, taking into account continued temporary and targeted support to households and firms most vulnerable to energy price hikes and to people fleeing Ukraine. Stand ready to adjust current spending to the evolving situation.	No Progress		SDG 8, 16
Expand public investment for the green and digital transitions, and for energy security taking into account the REPowerEU initiative, including by making use of the Recovery and Resilience Facility and other Union funds.	Some Progress		SDG 8, 16
Pursue a fiscal policy aimed at achieving prudent medium-term fiscal positions.	Full Implementation		SDG 8, 16
Broaden taxation, including of property and capital,	No Progress		SDG 8, 10, 12
and strengthen the adequacy of healthcare	Limited Progress		SDG 3
and social protection to reduce inequality.	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2021 and 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023.	SDG 1, 2, 10
2022 CSR 2			
Proceed with the implementation of its recovery and resilience plan, in line with the milestones and targets included in the Council Implementing Decision of 13 July 2021.	RRP implementation is monitored by assessing RRP payment requests and analysing reports published twice a year on the achievement of the milestones and targets. These are to be reflected in the country reports.		
Submit the 2021–2027 cohesion policy programming documents with a view to finalising their negotiations with the Commission and subsequently starting their implementation.	Progress on the cohesion policy programming documents is monitored under the EU cohesion policy.		
2022 CSR 3	**Some progress**		
Improve access to finance for small and medium-sized enterprises through public lending and guarantee schemes aimed at facilitating investments of strategic importance, in particular the green transition and regional development.	Some Progress		SDG 8, 9

(turpinājums nākamajā lappusē)

Tabula (turpinājums)

2022 CSR 4	**Some Progress**		
Reduce overall reliance on fossil fuels and diversify imports of fossil fuels	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023, 2024, 2026.	SDG 7, 9, 13
by accelerating the deployment of renewables,	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023 and 2024.	SDG 7, 9, 13
ensuring sufficient interconnection capacity, diversifying energy supplies and routes	Substantial Progress	Relevant RRP measures being planned as of 2023 and 2024.	SDG 7, 9, 13
and reducing overall energy consumption through ambitious energy efficiency measures.	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023 and 2026.	SDG 7
2023 CSR 1	**Some Progress**		
Wind down the emergency energy support measures in force, using the related savings to reduce the government deficit, as soon as possible in 2023 and 2024. Should renewed energy price increases necessitate new or continued support measures, ensure that such support measures are targeted at protecting vulnerable households and firms are fiscally affordable and preserve incentives for energy savings.	Substantial Progress	Not applicable	SDG 8, 16
Ensure prudent fiscal policy, in particular by limiting the nominal increase in nationally financed net primary expenditure in 2024 to not more than 3,0 %.	Some Progress	Not applicable	SDG 8, 16
Preserve nationally financed public investment and ensure the effective absorption of grants under the Facility and of other Union funds, in particular to foster the green and digital transitions.	Full Implementation	Not applicable	SDG 8, 16
For the period beyond 2024, continue to pursue a medium-term fiscal strategy of gradual and sustainable consolidation, combined with investments and reforms conducive to higher sustainable growth, in order to achieve a prudent medium-term fiscal position.	Full Implementation	Not applicable	SDG 8, 16
Broaden taxation, including of property and capital, and	No Progress		SDG 8, 10, 12
strengthen the adequacy of healthcare and	Limited Progress		SDG 3
social protection.	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2021 and 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023.	SDG 1, 2, 10
2023 CSR 2			
Continue the steady implementation of its recovery and resilience plan and swiftly finalise the REPowerEU chapter with a view to rapidly starting the implementation thereof. Proceed with the speedy implementation of cohesion policy programmes, in close complementarity and synergy with the recovery and resilience plan.	RRP implementation is monitored through the assessment of RRP payment requests and analysis of the bi-annual reporting on the achievement of the milestones and targets, to be reflected in the country reports. Progress with the cohesion policy is monitored in the context of the Cohesion Policy of the European Union.		
2023 CSR 3	**Some progress**		
Improve access to finance for small and medium-sized enterprises through public lending and guarantee schemes aimed at facilitating investments of strategic importance, in particular in the areas of the green transition and regional development.	Some progress		SDG 8, 9
2023 CSR 4	**Some Progress**		
Reduce overall reliance on fossil fuels	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023, 2024, 2026.	SDG 7, 9, 13
by accelerating the deployment of renewable energy, in particular onshore and offshore wind energy and solar energy,	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023 and 2024.	SDG 7, 9, 13
and strengthening energy efficiency measures, for example through new financing and support measures to meet the targets of the long-term renovation strategy.	Some Progress	Relevant RRP measures implemented as of 2022. Relevant RRP measures being planned as of 2023.	SDG 7
Ensure sufficient capacity of interconnections to increase security of supply and continue synchronisation with the Union electricity grid.	Substantial Progress	Relevant RRP measures being planned as of 2023 and 2024.	SDG 7, 9, 13
Step up policy efforts aimed at the provision and acquisition of skills and competences needed for the green transition.	Some Progress		SDG 4

Piezīme.

* Sk. [39]. zemsvītras piezīmi.

** Šajā tabulā iekļautie ANP pasākumi veicina KVAI īstenošanu. Tomēr ir vajadzīgi papildu pasākumi ārpus ANP, lai pilnībā īstenotu KVAI un risinātu to pamatā esošās problēmas. Pasākumi, kas norādīti kā "tiek īstenoti", ir tikai tie, kas iekļauti ANM maksājumu pieprasījumos, kurus iesniegusi un pozitīvi novērtējusi Eiropas Komisija.

Avots: Eiropas Komisija

Šajā pielikumā sniegts pārskats par to, kā Latvija ir īstenojusi savu atveseļošanas un noturības plānu (ANP) pēc Atveseļošanas un noturības mehānisma (ANM) darbības laika viduspunkta. ANM ir pierādījis sevi kā būtisku elementu ES atlabšanā pēc Covid-19 pandēmijas, palīdzot paātrināt divējādo zaļo un digitālo pārkārtošanos, vienlaikus pielāgojoties ģeopolitiskajām un ekonomiskajām norisēm un stiprinot noturību pret turpmākiem satricinājumiem. ANM arī palīdz sasniegt ANO ilgtspējīgas attīstības mērķus un īstenot konkrētām valstīm adresētos ieteikumus (sk. 2. pielikumu).

ANP dod iespēju saskaņā ar ANM laikposmā no 2021. gada līdz 2026. gadam izmaksāt dotācijas līdz 1970 miljonu EUR apmērā, kas veido 4,9 % no Latvijas IKP ([22]). Līdz 2024. gada maija vidum Latvijai saskaņā ar ANM ir izmaksāti 465 miljoni EUR.

Latvijai no ANM joprojām ir pieejami 1504 miljoni EUR dotācijās. Tās tiks izmaksātas pēc tam, kad tiks novērtēta atlikušo Padomes īstenošanas lēmumā ([23]) iekļauto 220 atskaites punktu un mērķrādītāju ([24]) turpmākā izpilde pirms ANM noteiktā termiņa beigām 2026. gadā.

Latvijas progress tās plāna īstenošanā ir atainots atveseļošanas un noturības rezultātu pārskatā ([25]). Rezultātu pārskatā ir attēlots progress, kas panākts visā ANM īstenošanā. A3.1. grafikā ir redzama pašreizējā situācija, kas atainota rezultātu pārskatā.

Latvijas ANP ir iekļauta *REPowerEU* nodaļa, kuras mērķis ir turpmākajos gados pakāpeniski izbeigt atkarību no Krievijas fosilā kurināmā, dažādot energoapgādi un ražot vairāk tīrās enerģijas. Lai sāktu *REPowerEU* nodaļas īstenošanu, 2024. gada 25. janvārī kā priekšfinansējums tika izmaksāti 26,9 miljoni EUR. Tas palīdzēja uzsākt attiecīgās reformas, piemēram, energokopienu tiesiskā regulējuma ieviešanu, kas notiek pašlaik.

Plānā liela uzmanība ir pievērsta zaļajai pārkārtošanai, 41,5 % no pieejamajiem līdzekļiem atvēlot pasākumiem, kas atbalsta klimata mērķus, un 23 % no kopējā piešķīruma — digitālās pārkārtošanās atbalstam. Vienlaikus tas saglabā spēcīgu sociālo dimensiju ar sociālās aizsardzības pasākumiem, jo īpaši saistībā ar veselības aprūpi, izglītību un prasmēm.

A3.1. tabula. **Galvenie fakti par Latvijas ANP**

Initial plan CID adoption date	13 July 2021
Scope	Revised plan with REPowerEU chapter
Last major revision	8 December 2023
Total allocation	EUR 1969 million in grants (4.9% of 2023 GDP)
Investments and reforms	63 investments and 25 reforms
Total number of milestones and targets	229
Fulfilled milestones and targets	52 (23% of total)

Avots: ANM rezultātu pārskats, C(2024) 3393 final

Latvijas ANP īstenošana norit sekmīgi, un ir pilnā mēra pabeigts viens maksājuma pieprasījums. Komisija, ņemot vērā Ekonomikas un finanšu komitejas atzinumu, 2022. gada 29. jūlijā pozitīvi novērtēja Latvijas maksājuma pieprasījumu. Tā rezultātā 2022. gada 7. oktobrī tika izmaksāts finansiālais atbalsts 201 miljona EUR apmērā ([26]). Deviņi saistītie atskaites punkti aptvēra reformas un investīcijas tādās jomās kā minimālo ienākumu atbalsta sistēma, platjoslas infrastruktūra, izglītības iestāžu infrastruktūra un attālinātās mācības, kā arī reformas un investīcijas tādās jomās kā publiskais iepirkums, nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un teroristu finansēšanas novēršana un zemas īres maksas mājokļu būvniecība.

([22]) Informācija par IKP ir balstīta uz 2023. gada datiem. Avots: https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/index.html?lang=en

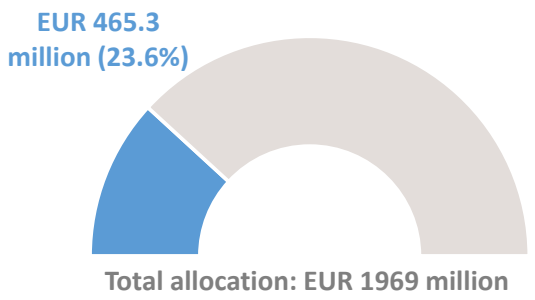
([23]) Atskaites punkts vai mērķrādītājs ir apmierinoši sasniegts, ja dalībvalsts ir sniegusi Komisijai pierādījumus, ka tā ir sasniegusi atskaites punktu vai mērķrādītāju, un Komisija to ir pozitīvi novērtējusi īstenošanas lēmumā.

([24]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10157-2021-ADD-1/lv/pdf

([25]) https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/country_overview.html

([26]) Kad pieprasītie maksājumi ir izmaksāti, priekšfinansējums tiek proporcionāli dzēsts. Šeit ir norādītas neto summas.

A3.1. grafiks. **ANM ietvaros izmaksāto dotāciju kopsumma**

Piezīme. Šajā grafikā ir attēlota to dotāciju summa, ieskaitot priekšfinansējumu, kas līdz šim izmaksātas saskaņā ar ANM. Dotācijas ir neatmaksājamas finanšu iemaksas. Katrai dalībvalstij piešķirto dotāciju kopsummu nosaka pēc sadales koeficienta un attiecīgo ANP kopējām aplēstajām izmaksām.
Avots: ANM rezultātu pārskats

2024. gada 15. maijā Komisija bija pieņēmusi Latvijas otrā maksājuma pieprasījuma sākotnējo novērtējumu. Drīz tiks veikta attiecīgā izmaksa. Otrā maksājuma pieprasījuma 40 atskaites punkti un 3 mērķrādītāji aptvēra reformas un investīcijas tādās jomās kā augstākā izglītība, digitalizācija, veselības aprūpe, cenas ziņā pieejami mājokļi, energoefektivitāte, tīrā mobilitāte, muita un nodokļu saistību izpilde. Ar šo maksājuma pieprasījumu finansiālajam atbalstam 336 miljonu EUR apmērā Atveseļošanas un noturības mehānisma ietvaros Latvijai būs kopumā izmaksāts 801 miljons EUR, kas atbilst 41 % no visiem Latvijas plānā paredzētajiem līdzekļiem. A3.2. tabulā ir izcelti daži būtiski pasākumi, kas līdz šim ir īstenoti, un daži pasākumi, kas tiks īstenoti līdz 2026. gadam, lai turpinātu padarīt Latvijas ekonomiku zaļāku, digitālāku, iekļaujošāku un noturīgāku.

A3.2. tabula. **Latvijas ANP paredzētie pasākumi**

Reforms and investments implemented
• Support Programme for Residential Energy Efficiency • Establishment of digital maturity test system for entities to identify level of digitalisation • Modernisation of public administration
Upcoming reforms and investments
• Greening the Riga Metropolitan Transport System • Construction of low-rent dwellings • Increase of the uptake of sustainable biomethane

Avots: *FENIX*

ES finansēšanas instrumenti nodrošina ES dalībvalstīm ievērojamus resursus ekonomikas atveseļošanai un izaugsmei. Papildus Atveseļošanas un noturības mehānisma (ANM) finansējumam 1,97 miljardu EUR apmērā, kas aprakstīts 3. pielikumā, ES kohēzijas politikas fondi ([27]) nodrošina Latvijai 4,4 miljardus EUR laikposmam no 2021. gada līdz 2027. gadam ([28]). Šo divu instrumentu atbalsts kopā veido aptuveni 15,87 % no valsts 2023. gada IKP salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 5,38 % no IKP ([29]). Kohēzijas politika atbalsta reģionālo attīstību, ekonomisko, sociālo un teritoriālo konverģenci un konkurētspēju ar ilgtermiņa investīcijām atbilstoši ES prioritātēm un valstu un reģionālajām stratēģijām.

2014.–2020. gada plānošanas periodā kohēzijas politikas fondi veicināja Latvijas konkurētspēju ar jūtamiem sasniegumiem, jo īpaši attiecībā uz atbalstu uzņēmumiem, energoefektivitāti, transportu un prasmēm. Visā periodā (kura ietvaros tika finansētas investīcijas līdz 2023. gada decembrim) no kohēzijas politikas fondiem ([30]) Latvijai tika piešķirti 4,6 miljardi EUR ([31]), no kuriem 2,7 miljardi EUR tika izmaksāti kopš 2020. gada marta, kad sākās Covid-19 pandēmija ([32]). Kohēzijas politikas fondu sasniegumi plānošanas periodā ietvēra atbalstu 5066 jaunu tiešo darbvietu radīšanai, tieša finansiāla atbalsta sniegšanai 7292 uzņēmumiem un 1596 jaunuzņēmumiem, papildu 69 300 mājsaimniecību piekļuves nodrošināšanai platjoslas pakalpojumiem, energoefektivitātes uzlabošanai 22 710 mājsaimniecībās un 698 kilometru ceļu atjaunošanai. Tajā pašā periodā vairāk nekā 74 949 pieaugušo saņēma atbalstu no Eiropas Sociālā fonda (ESF) finansētiem prasmju pilnveides / pārkvalifikācijas pasākumiem, kuros gandrīz katrs piektais saņēmējs bija mazkvalificēts un gandrīz 40 % — no lauku apvidiem.

Pašreizējā plānošanas periodā kohēzijas politika vēl vairāk veicinās Latvijas konkurētspēju, zaļo pārkārtošanos un sociālo kohēziju, uzlabojot Latvijas iedzīvotāju dzīves un darba apstākļus. Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) un Kohēzijas fonda (KF) mērķis 2021.–2027. gada periodā ir sniegt finansiālu atbalstu 3742 uzņēmumiem un nefinansiālu atbalstu 2339 uzņēmumiem. Paredzams, ka 1750 uzņēmumi sasniegs augstu digitālās intensitātes līmeni. ERAF un KF mērķis ir uzlabot 13 450 mājokļu energoefektivitāti, palīdzot cilvēkiem pārvarēt zaļās pārkārtošanās izraisītās problēmas. To mērķis ir arī palielināt atjaunīgās enerģijas īpatsvaru enerģijas galapatēriņā, 2029. gadā sasniedzot 46,5 % (no 39 % 2017. gadā). Lai atbalstītu taisnīgu pārkārtošanos uz klimatneitrālu ekonomiku, valstī tiks investēti 192 miljoni EUR no Taisnīgas pārkārtošanās fonda. Šīs investīcijas atbalstīs pakāpenisku atteikšanos no kūdras enerģijas ražošanā līdz 2030. gadam, kā arī kūdrāju atjaunošanu, siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanu un vietējās vides uzlabošanu. 3950 personas, tai skaitā 1600 darba ņēmēju kūdras un citās skartajās nozarēs, saņems atbalstu īpašas apmācības veidā.

Eiropas Sociālais fonds Plus (ESF+) investēs sociālās iekļaušanas pasākumos vairāk nekā 260 miljonus EUR, lai atbalstītu vairāk nekā 42 000 nelabvēlīgā situācijā esošu personu un bezdarbnieku, sniegtu kopienā balstītus sociālās aprūpes pakalpojumus vairāk nekā 1000 cilvēku ar invaliditāti un nodrošinātu piekļuvi agrīnai pirmsskolas izglītībai vairāk nekā 1200 nelabvēlīgā situācijā esošu bērnu. Papildus tam ESF+ finansējums turpinās nodrošināt pārtikas pamatproduktus un materiālo palīdzību arvien lielākam skaitam grūtībās nonākušu cilvēku, proti, vairāk nekā 100 000 cilvēku gadā, tai skaitā ukraiņiem, kas bēg no Krievijas militārās agresijas Ukrainā. Šādi kohēzijas politika būtiski veicina ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM), jo īpaši 9. IAM (rūpniecība, inovācija un infrastruktūra), 7. IAM (cenas ziņā

([27]) 2021.–2027. gada periodā kohēzijas politikas fondi ietver Kohēzijas fondu, Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu Plus un Taisnīgas pārkārtošanās fondu.

([28]) Šajā rādītājā nav iekļautas Eiropas teritoriālās sadarbības (ETS) programmas. Kopējās investīcijas, ietverot valsts finansējumu, 2021.–2027. gada periodā ir 5,2 miljardi EUR.

([29]) Attiecīgā gadījumā ANM finansējums ietver gan dotācijas, gan aizdevumus. ES vidējais rādītājs attiecībā uz kohēzijas politikas fondiem ir aprēķināts, neiekļaujot ETS programmas. IKP rādītāju pamatā ir *Eurostat* dati par 2022. gadu.

([30]) Kohēzijas politikas fondi 2014.–2020. gada periodā ietvēra Kohēzijas fondu, Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu un Jaunatnes nodarbinātības iniciatīvu. *REACT-EU* piešķīrumi ir iekļauti, bet nav iekļautas ETS programmas.

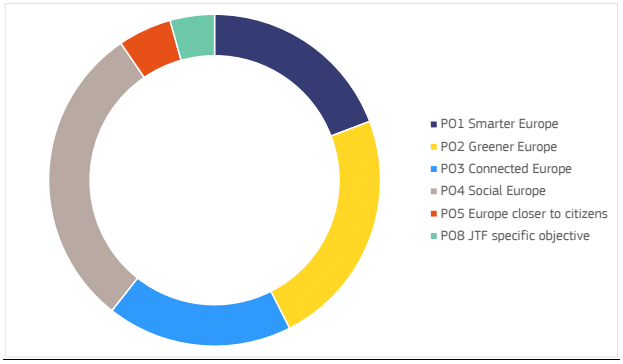
([31]) Kopējās investīcijas, ieskaitot valsts finansējumu, 2014.–2020. gada periodā bija 5,4 miljardi EUR.

([32]) Pēdējais datums: 2024. gada 14. maijs.

pieejama un tīra enerģija) un 8. IAM (pienācīgas kvalitātes nodarbinātība un ekonomiskā izaugsme), sasniegšanu Latvijā.

Apvienojot rīcību, kohēzijas politikai un atveseļošanas un noturības plānam (ANP) Latvijā ir savstarpēji pastiprinoša ietekme. Piemēram, ANP ir galvenokārt vērsts uz skolu infrastruktūras uzlabošanu, ietverot IT aprīkojuma iegādi, kā arī tiešsaistes un attālinātās mācīšanās īstenošanu. ERAF ir vairāk vērsts uz investīcijām skolu infrastruktūrā un uzlabotā vispārējās izglītības saturā (piemēram, mācību rīkos un aprīkojumā, *STEM* aprīkojumā un izglītības tehnoloģijās). ESF+ nodrošina investīcijas vispārīgajās prasmēs, lai apmācītu darbiniekus reģionālajās skolās. Visi trīs elementi ir savstarpēji papildinoši, un to mērķis ir uzlabot izglītības kvalitāti reģionālajās skolās.

A4.1. grafiks. **Kohēzijas politikas finansējuma sadalījums pa politikas mērķiem Latvijā**

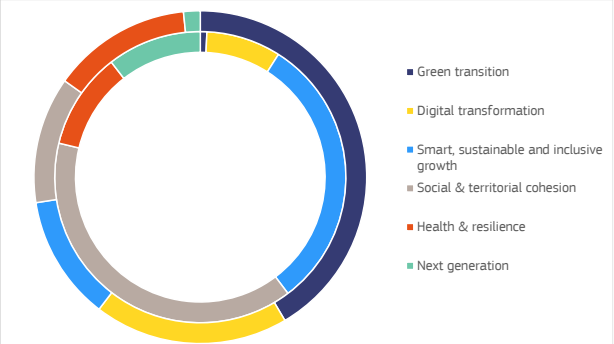

Avots: Eiropas Komisija

Finansējums no ANP, ERAF un ESF+ nodrošina atbalstu arī ilgtermiņa aprūpes jomā. ANP nodrošinās kopienā balstītus mājokļus vecāka gadagājuma cilvēkiem, savukārt ESF+ palīdzēs izstrādāt ilgtermiņa aprūpes pakalpojumus, piemēram, aprūpi mājās un dienas aprūpes centrus cilvēkiem ar garīgu un funkcionālu invaliditāti, tai skaitā vecāka gadagājuma cilvēkiem. Turklāt ESF+ un ERAF finansējums nodrošinās infrastruktūru bērniem ar funkcionāliem traucējumiem un cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem. Kohēzijas politikas un ANP finansējuma ieguldījums sadalījumā pa politikas mērķiem ir redzams A4.1. un A4.2. grafikā.

Tehniskā atbalsta instruments (TAI) palīdz Latvijai investēt publiskajā pārvaldē un radīt labvēlīgāku vidi ES un valstu investīcijām. Kopš 2017. gada TAI Latvijā ir finansējis projektus, kuru mērķis ir izstrādāt un īstenot izaugsmi veicinošas reformas. Latvijai 2023. gadā sniegtais atbalsts ietvēra rīcību, lai uzlabotu ceļu satiksmes drošību neaizsargātiem satiksmes dalībniekiem, atbalstītu jaunā akadēmiskās karjeras ietvara ieviešanu un stiprinātu vidēja termiņa izdevumu satvaru un budžeta rezultātus. TAI arī palīdz Latvijai īstenot konkrētas reformas un investīcijas, kas iekļautas tās ANP, piemēram, modernizēt valsts nodarbinātības dienesta digitālās sistēmas un palielināt Latvijas publiskā sektora inovācijas spēju.

A4.2. grafiks. **ANM finansējuma sadalījums pa pīlāriem Latvijā**

(1) Katrs ANP pasākums palīdz sasniegt mērķus, kas izvirzīti divos no sešiem ANM politikas pīlāriem. Primārais ieguldījums ir redzams ārējā aplī, bet sekundārais ieguldījums ir redzams iekšējā aplī. Katrs ieguldījums atbilst 100 % ANM līdzekļu. Tādējādi kopējais ieguldījums visos pīlāros, kas norādīti šajā diagrammā, veido 200 % no Latvijai piešķirtajiem ANM līdzekļiem.

Avots: Eiropas Komisija

Papildus tam Latvija saņem finansējumu no vairākiem citiem instrumentiem, ieskaitot tos, kas uzskaitīti A4.1. tabulā.

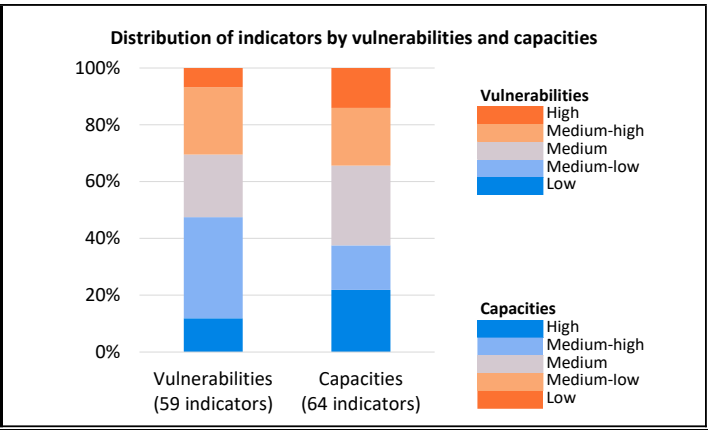
A4.1. tabula.**Atbalsts Latvijai no ES instrumentiem**

EU grants			
	Amount 2014-2020 (EUR million)		Amount 2021-2027 (EUR million)
Cohesion policy	4 640.7		4 434.3
RRF grants (1)	-		1 969.2
Public sector loan facility (grant component) (2)	-		14.5
Common agricultural policy (3)	3 400.0		2 409.0
EMFF/EMFAF (4)	139.8		134.9
Connecting Europe Facility (5)	692.3		642.2
Horizon 2020 / Horizon Europe (6)	116.7		63.3
LIFE programme (7)	49.2		38.7
EU guarantees			
	EU Guarantee (EUR million)		Volume of operations (EUR million)
European Fund for Strategic Investment 2015-2020 (8)	81.6		202.8
InvestEU 2021-2027 (9)	1.0		1.0
EU loans			
	Period	Total amount available (EUR million)	Disbursed amount (EUR million)
SURE (10)	2020-2022	472.8	472.8

(1) ANM īstenošanas periods ir 2021.–2026. gads.
(2) Publiskā sektora aizdevumu mehānisma plānošanas periods ir 2021.–2025. gads, un summa atspoguļo valsts daļu dotācijas komponentā, kas rezervēta līdz perioda beigām.
(3) Kopējās lauksaimniecības politikas plānošanas periodi ir 2014.–2022. gads un 2023.–2027. gads.
(4) EJZF — Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fonds, EJZAF — Eiropas Jūrlietu, zvejniecības un akvakultūras fonds.
(5) Dati par Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumentu aptver transportu un enerģētiku, un to pēdējais datums ir 2024. gada 15. maijs.
(6) Datu par pamatprogrammu "Apvārsnis Eiropa" (2021.–2027. gads) pēdējais datums ir 2024. gada 13. maijs.
(7) Datu par programmu "LIFE" 2021.–2027. gadam pēdējais datums ir 2024. gada 15. maijs.
(8) ESIF infrastruktūras un inovācijas platformas ietvaros parakstītās ES garantijas summa tika iegūta, pamatojoties uz parakstīto operāciju summu un vidējo iekšējo reizinātāju, par ko ziņoja EIB (pēdējais datums ir 2023. gada 31. decembris).
(9) ES garantijas summa un saskaņā ar *InvestEU* parakstīto operāciju summa ietver gan ES daļu, gan dalībvalstu daļu (pēdējais datums ir 2023. gada 31. decembris).
(10) *SURE* (Eiropas pagaidu atbalsta instruments bezdarba risku mazināšanai ārkārtas situācijā).
Avots: Eiropas Komisija

A5.1. tabula. **Noturības rādītāji dažādās dimensijās Latvijā un ES27 valstīs**

Dimension		LV 2023 RDB	LV 2024 RDB	EU-27 2024 RDB
Overall resilience	Vulnerabilities			
	Capacities			
Social and economic	Vulnerabilities			
	Capacities			
Green	Vulnerabilities			
	Capacities			
Digital	Vulnerabilities			
	Capacities			
Geopolitical	Vulnerabilities			
	Capacities			

(1) Sintētiskie rādītāji apkopoti attēlo situāciju attiecībā uz valstu relatīvo noturību visos aplūkotajos rādītājos. Attiecībā uz katru rādītāju katras valsts relatīvā situācija pēdējā pieejamajā gadā ir salīdzināta ar šā rādītāja vērtību kopu par visām dalībvalstīm un visiem pārskata perioda gadiem.

Avots: Noturības infopaneļi — 2024. gada pavasara versija, dati līdz 2022. gadam

Šajā pielikumā Komisijas noturības infopaneļi (NIP) ([33]) ir izmantoti, lai parādītu Latvijas relatīvās noturības spējas un vājās vietas jeb neaizsargātību ([34]), kas var būt svarīgas sociālajā, ekonomiskajā, digitālajā un zaļajā pārveidē un turpmāku satricinājumu un ģeopolitisko problēmu risināšanā ([35]).

Saskaņā ar NIP noturības rādītāju kopumu Latvijas neaizsargātība un spējas kopumā ir vidējas. Spējas ir zemākas par ES vidējo rādītāju un stabilas salīdzinājumā ar 2023. gada NIP. Tas ir redzams arī rādītāju sadalījumā pa dažādām noturības kategorijām: gandrīz 50 % neaizsargātības rādītāju ir vidēji zemi vai zemi, savukārt mazāk nekā 40 % spēju rādītāju ir vidēji augsti vai augsti.

Attiecībā uz 2023. gada NIP Latvijas neaizsargātība un spējas saglabājās stabilas sociālajā un ekonomiskajā dimensijā. Nabadzības vai sociālās atstumtības riska rādītājs (*AROPE*) un ienākumu nevienlīdzības līmenis (ienākumu kvintiļu attiecības rādītājs s80/s20) Latvijā joprojām ir augsti. 2024. gada NIP Latvijai joprojām ir vidēji zemas sociālās un ekonomiskās spējas, kas divās trešdaļās rādītāju atpaliek no ES. Piemēram, ir strauji samazinājies tās mājsaimniecību uzkrājumu rādītājs. Arī tādi rādītāji kā "vidējā aktīva darba tirgus politika uz vienu personu, kas vēlas strādāt", "sociālo pārvedumu (izņemot pensiju) ietekme uz nabadzības samazināšanu" un "jaundzimušo paredzamo veselīgas dzīves gadu absolūtā vērtība" ir zemāki par ES vidējo rādītāju.

2024. gada NIP zaļajā dimensijā Latvijai ir vidēji zema neaizsargātība un vidējas spējas. Lai gan tā ir mazāk neaizsargāta nekā vidēji ES, tā varētu uzlabot sniegumu divās jomās ar augstu neaizsargātību: lauku saimniecību ienākumu mainīgums un saskaņotais riska rādītājs Nr. 1 attiecībā uz pesticīdiem. Attiecībā uz spējām Latvijā ir trešais augstākais atjaunīgās enerģijas īpatsvars enerģijas galapatēriņā ES. Tomēr daudzos rādītājos valsts varētu darīt vairāk, lai sagatavotos zaļajai pārkārtošanai, jo īpaši ilgtspējīga transporta un vides inovācijas jomā.

2024. gada NIP digitālajā dimensijā Latvijai ir vidēja neaizsargātība un spējas. Atšķirība

([33]) https://ec.europa.eu/info/strategy/strategic-planning/strategic-foresight/2020-strategic-foresight-report/resilience-dashboards_en Noturība ir spēja ne tikai izturēt un pārvarēt problēmas, bet arī veikt ilgtspējīgu, taisnīgu un demokrātisku pārkārtošanos. 2020. gada stratēģiskās prognozēšanas ziņojums: "Stratēģiskā prognozēšana. Iezīmējam kursu uz noturīgāku Eiropu" (COM(2020) 493).

([34]) Neaizsargātība ir iezīmes, kas var saasināt krīžu un pārkārtošanās negatīvo ietekmi, vai šķēršļus, kas var kavēt ilgtermiņa stratēģisko mērķu sasniegšanu; spējas attiecas uz veicinošiem faktoriem vai spēju tikt galā ar krīzēm un strukturālām pārmaiņām un pārvaldīt pārkārtošanos.

([35]) Šis pielikums ir saistīts ar 1. pielikumu par IAM, 6. pielikumu par zaļo kursu, 8. pielikumu par taisnīgu pārkārtošanos uz klimatneitralitāti, 9. pielikumu par resursu produktivitāti, efektivitāti un apritīgumu, 10. pielikumu par digitālo pārkārtošanos un 14. pielikumu par Eiropas sociālo tiesību pīlāru.

starp lielo un mazo uzņēmumu piekļuvi platjoslas pakalpojumiem kopš pagājušā gada ir palielinājusies — no 17,7 % līdz 24,5 %. Latvijas sniegums aizvien ir vissliktākais ES, un ES vidējais rādītājs ir 5,6 %. Attiecībā uz spējām laikposmā no 2020. gada līdz 2022. gadam palielinājās to uzņēmumu īpatsvars, kuri vēršas pie informācijas un komunikācijas (IKT) speciālistiem.

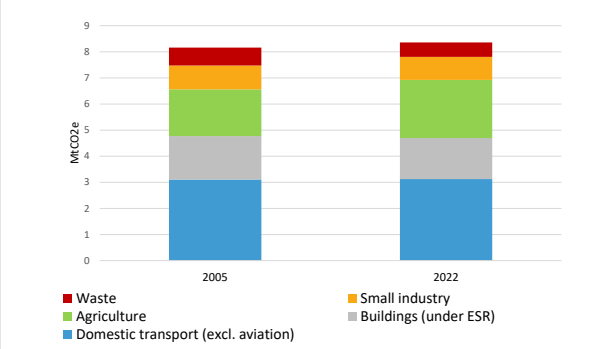
Visbeidzot, ģeopolitiskajā dimensijā Latvijai ir vidēja neaizsargātība un vidēji augstas spējas, kas atbilst ES vidējam rādītājam. Tās neaizsargātība ir nemainīgi augsta vai vidēji augsta rādītājos, kas attiecas uz savu piegādātāju koncentrāciju energonesēju jomā, tās eksporta un importa partneriem ārpus ES un ārējo ārvalstu tiešo investīciju partneriem. Lielākā daļa tās spēju rādītāju ir saglabājušies stabili, un ES iekšējās enerģijas tirdzniecības rādītājā tās sniegums ir pat ievērojami uzlabojies, pieaugot vairāk nekā divas reizes no 6,5 % no IKP 2021. gadā līdz 17,7 % 2022. gadā.

Latvija ir panākusi progresu zaļās pārkārtošanās jomā, taču ir jādara vairāk, piemēram, lai precizētu finansēšanas satvaru un rīcībpolitiku, kas vajadzīga, lai sasniegtu 2030. gada kopīgo centienu mērķrādītāju, kā arī aizsargātu biodaudzveidību un ekosistēmas. Šajā pielikumā sniegts pārskats par klimatiskajiem, enerģētikas un vides aspektiem, kas saistīti ar pārkārtošanos Latvijā ([36]).

Latvijas aktualizētajā Nacionālajā enerģētikas un klimata plāna (NEKP) projektā trūkst pamatinformācijas par investīciju vajadzībām un finansējuma avotiem, lai sasniegtu 2030. gada klimata un enerģētikas mērķrādītājus. Plānā trūkst informācijas par plānoto rīcībpolitiku un pasākumu investīciju vajadzībām. Latvija sniedza tikai daļēju informāciju par iepriekšējo obligāciju emisiju (600 miljoni EUR ilgtspējīgās euro obligācijās 2021. gadā, 220 miljoni EUR uzņēmumu zaļajās obligācijās, un atsauces gads nav skaidrs). Plānā īsi uzskaitīti galvenie finansējuma avoti, kas pieejami ar klimatrīcības instrumentiem, tai skaitā ES un starptautisko iestāžu finansējums. Nav sniegts konsolidēts pārskats, kas nozīmē, ka nav iespējams noteikt iespējamo finansējuma iztrūkumu. Plānā ir atzīts, ka klimatiskās un enerģētiskās pārkārtošanās finansiālo vajadzību apmierināšanai ir svarīgi piesaistīt privātās investīcijas ([37]).

Rīcībpolitikas un pasākumi, ko Latvija plāno, lai samazinātu kopīgajos centienos paredzētās emisijas, nav pietiekami, lai sasniegtu 2030. gada kopīgo centienu mērķrādītāju ([38]). Paredzams, ka 2022. gadā Latvijas siltumnīcefekta gāzu emisijas kopīgo centienu nozarēs būs par 2,8 % mazākas nekā 2005. gadā. Saskaņā ar pašreizējo rīcībpolitiku tiek prognozēts, ka līdz 2030. gadam kopīgo centienu emisijas palielināsies par 6,6 % salīdzinājumā ar 2005. gada līmeni. Tiek prognozēts, ka Latvijas izstrādātās papildu rīcībpolitikas samazinās šīs emisijas par 8,4 % salīdzinājumā ar 2005. gada līmeni ([39]). Tādējādi tiek paredzēts, ka Latvija nesasniegs kopīgo centienu mērķrādītāju — -17 % salīdzinājumā ar 2005. gada līmeni — samazinājumu par 8,6 procentpunktiem, tāpēc ir jāīsteno un jāplāno vērienīgāka klimatrīcība. Aktualizētajā NEKP projektā ir atkārtota Latvijas apņemšanās līdz 2050. gadam panākt klimatneitralitāti. Turklāt aktualizētais NEKP projekts nav pilnībā saskaņots ar kūdras izmantošanas pakāpeniskas izbeigšanas grafiku, kas norādīts taisnīgas pārkārtošanās teritoriālajos plānos (TPTP). Aktualizētā NEKP galīgajā versijā būtu jānodrošina šāda saskaņošana.

A6.1. grafiks. **Siltumnīcefekta gāzu emisijas no kopīgo centienu nozarēm, izteiktas Mt CO_2 ekv., 2005.–2022. gads**

Avots: Eiropas Vides aģentūra

Galīgajā aktualizētajā NEKP Latvijas atjaunīgās enerģijas un energoefektivitātes

([36]) Šo pielikumu papildina 7. pielikums par enerģētikas pārkārtošanu un konkurētspēju, 8. pielikums par taisnīgu pārkārtošanos uz klimatneitralitāti, 9. pielikums par resursefektivitāti, apritīgumu un ražīgumu un attiecīgie temati citos šā ziņojuma par valsti pielikumos.

([37]) Sk. Komisijas Latvijas Nacionālā enerģētikas un klimata plāna projekta novērtējumu (2023).

([38]) Nacionālais siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanas mērķrādītājs ir noteikts Regulā (ES) 2023/857 (Kopīgo centienu regula). Mērķis ir saskaņot rīcību attiecīgajās nozarēs nolūkā sasniegt ES līmeņa ekonomikas mēroga mērķrādītāju samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas vismaz par 55 % salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni. Mērķrādītājs attiecas arī uz nozarēm, uz kurām neattiecas pašreizējā ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēma, jo īpaši ēkām (siltumapgāde un aukstumapgāde), autotransportu, lauksaimniecību, atkritumu apsaimniekošanu un sīkrūpniecību (zināmas kā kopīgo centienu nozares).

([39]) 2022. gadā kopīgo centienu emisiju apjoms ir balstīts uz aptuveniem inventarizācijas datiem. Galīgie dati tiks sagatavoti 2027. gadā, kad būs pabeigta visaptveroša pārbaude. Prognozes par pašreizējo rīcībpolitiku ietekmi ("ar esošajiem pasākumiem") ir balstītas uz Latvijas aktualizēto NEKP projektu. Latvijas aktualizētajā NEKP projektā nav sniegtas emisiju prognozes ar papildu pasākumiem kopīgo centienu nozarēs. Informācija par minētajām prognozēm ir balstīta uz jaunākajiem datiem, kas saskaņā ar Regulas 2018/1999 ("Pārvaldības regula") 18. pantu bija jāpaziņo līdz 2023. gada 15. martam.

mērķrādītājus ir iespējams palielināt ([40]). Aktualizētajā NEKP projektā Latvijas atjaunīgās enerģijas devums, kas līdz 2030. gadam bija 57 %, ir mazāks par 61 %. Turklāt šajā aktualizētajā NEKP projektā 2030. gadam noteiktais energoefektivitātes devums 3,85 Mtoe primārās enerģijas patēriņā un 3,54 Mtoe enerģijas galapatēriņā ir mazāks par Energoefektivitātes direktīvā prasīto devumu.

Latvijā vēl nav sācis darboties ilgtspējīgs transports, kam ir liels potenciāls elektrificētā dzelzceļa transporta jomā ([41]). 2022. gadā baterijas elektrotransportlīdzekļu īpatsvars vieglo automobiļu parkā bija 0,4 %, kas ir salīdzinoši zems rādītājs (ES vidēji 1,2 %). Latvijā 2023. gadā ir 450 publiski pieejami uzlādes punkti — viens uz katriem astoņiem elektrotransportlīdzekļiem (ES vidējais rādītājs ir 1:10). 89 % pasažieru pārvadājumu tiek veikti ar automobili, bet tikai 46 % kravu tiek pārvadātas pa autoceļiem. Dzelzceļa īpatsvars kravu pārvadājumos ir 53 % (gandrīz viss ir starptautiskais tranzīts), un tas ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju (16 %). Tomēr tikai 14 % no Latvijas dzelzceļa tīkla ir elektrificēti (ES vidējais rādītājs: 56 %).

Latvijas spēja piesaistīt oglekli no atmosfēras ir zema, un pēdējos gados tās zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības nozare ir kļuvusi par siltumnīcefekta gāzu neto emitētāju. Kopš 2017. gada Latvijā oglekļa neto piesaistījumi no zemes izmantošanas no gada uz gadu ir ievērojami svārstījušies, un jaunākajos SEG inventarizācijas pārskatos nozares radītās emisijas ir divkāršojušās ([42]). Siltumnīcefekta gāzu emisijas no aramzemes un zālājiem ir salīdzinoši augstas, un tas liecina par lielu emisiju apjomu no augsnes ar augstu organisko vielu saturu un meža krājumu samazināšanos (sk. turpmāk). Latvijas meži kā oglekļa piesaistītāji ir ievērojami samazinājušies, un tas ir galvenais faktors, kas veicina ZIZIMM emisijas valstī. Latvija prognozē, ka līdz 2030. gadam šī nozare aizvien radīs neto emisijas, nevis piesaistījumus ([43]). Lai šajā nozarē sasniegtu 2030. gadam noteikto mērķrādītāju, ir vajadzīgi papildu oglekļa piesaistījumi -644 kt CO_2ekv apmērā ([44]).

Latvijā ir vērojamas problēmas saistībā ar pielāgošanos klimata pārmaiņām, jo īpaši piekrastes reģionā. Klimata pārmaiņas skar daudzas nozares, visvairāk ietekmējot lauksaimniecību un mežsaimniecību. Pieaugošais nokrišņu daudzums palielina plūdu draudus, un tiek prognozēts, ka ekstrēmi laikapstākļu notikumi, piemēram, karstuma viļņi, būs vērojami biežāk. Klimatsensitīvākās nozares ir lauksaimniecība, infrastruktūra, enerģētika un transports. Biodaudzveidības un ekosistēmu pakalpojumu samazināšanās klimata pārmaiņu dēļ apdraud Latvijas dabas kapitāla saglabāšanu un ilgtspējīgu attīstību. Lai aizsargātu Latvijas ekosistēmas, ir svarīgi atteikties no monokultūrām mežsaimniecībā un lauksaimniecībā un uzraudzīt invazīvās sugas un kaitēkļus. Aktualizētajā NEKP projektā ir atzīts, ka ir nepieciešama ilgtspējīgas zemes apsaimniekošanas plānošana, organiskās augsnes aizsardzība un efektīva zemes apsaimniekošana. Tomēr tajā trūkst sīkākas informācijas par saistītajām rīcībpolitikām ([45]).

Latvijā dabas aizsardzības un biodaudzveidības atjaunošanas līmenis ir nepietiekams. Līdz 2021. gada beigām Latvija bija noteikusi aizsardzību 18,2 % savas zemes un 15,8 % jūras teritoriju. Saskaņā ar ziņojumu par Dzīvotņu direktīvas 17. pantā ietverto dzīvotņu un sugu aizsardzības statusu 2013.–2018. gadā šis statuss bija labs mazāk nekā 10 % dzīvotņu un

([40]) Pārskatītajā Atjaunojamo energoresursu direktīvā noteiktais ES mērķrādītājs paredz līdz 2030. gadam panākt, ka 42,5 % no bruto enerģijas galapatēriņa veido atjaunīgie energoresursi, un censties sasniegt 45 %. Ar Direktīvas (ES) 2023/1791 I pielikumā ietverto formulu ir noteikts, ka Latvijas indikatīvais nacionālais devums primārās enerģijas patēriņā ir 3,7 Mtoe. Komisija paziņoja koriģēto nacionālo devumu 3,46 Mtoe apmērā enerģijas galapatēriņā 2030. gadā saskaņā ar Energoefektivitātes direktīvas 4. panta 5. punktu, lai palielinātu devumu Savienības saistošā energoefektivitātes mērķrādītāja sasniegšanā.

([41]) Ja vien nav norādīts citādi, dati šajā iedaļā attiecas uz 2021. gadu. Sk. Eiropas Komisijas 2023. gada datus par transportu ES, transport.ec.europa.eu.

([42]) EVA dati: https://climate-energy.eea.europa.eu/topics/climate-change-mitigation/land-and-forests/data

([43]) Prognozes, kas sniegtas Latvijas aktualizētajā Nacionālajā enerģētikas un klimata plāna projektā, 2023.

([44]) Dalībvalstu nacionālie ZIZIMM mērķrādītāji saskaņā ar Regulu (ES) 2023/839.

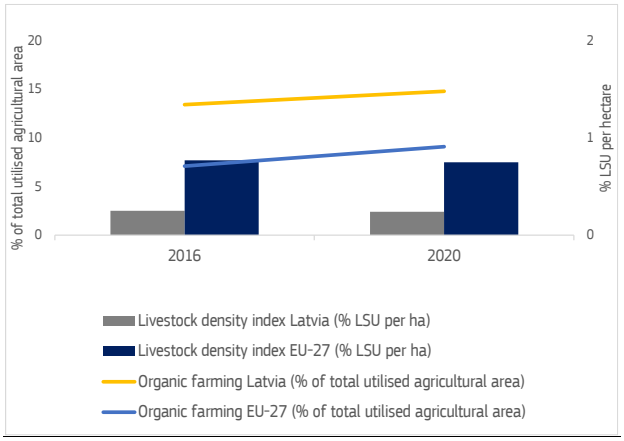
([45]) Sk. arī Komisijas 2023. gada novērtējumu un ieteikumu par Latvijas progresu attiecībā uz pielāgošanos klimata pārmaiņām.

40 % sugu ([46]). Dzīvotņu aizsardzības statusa ziņā Latvija ierindojas 24. vietā ES. Lauksaimniecības zemi ir ietekmējusi biodaudzveidības izzušana, un lauku putnu populācijas indekss samazinājās no 129 putniem 2015. gadā līdz 92 2020. gadā. Turklāt Latvijas aprites ekonomikas pārkārtošanās temps nav pietiekams, lai sasniegtu ES mērķus, kas noteikti aprites ekonomikas rīcības plānā, arī tāpēc, ka reciklēšanas un resursefektivitātes līmenis ir zems (sk. 9. pielikumu).

Neraugoties uz pozitīvām tendencēm, lauksaimniecības pārtikas sistēmas ilgtspējīgas pārkārtošanās temps Latvijā joprojām ir lēns. No 2015. līdz 2023. gadam lauksaimniecības nozares gada izlaides vērtība svārstījās no 1,2 līdz 1,6 miljardiem EUR un 2023. gadā sasniedza 1,4 miljardus EUR. Bioloģiskās lauksaimniecības prakses ieviešana uzlabojas, un bioloģiskās lauksaimniecības zemes īpatsvars 2021. gadā sasniedza 15,3 % no kopējās izmantotās lauksaimniecības zemes platības, salīdzinājumā ES vidējais rādītājs — 9,1 % ([47]). Tomēr joprojām ir iespējami uzlabojumi, lai līdz 2030. gadam varētu sasniegt mērķi vismaz 25 % no ES lauksaimniecības zemes izmantot bioloģiskajai lauksaimniecībai.

Tāpat kā lielākajā daļā ES dalībvalstu Latvijā laikposmā no 2010. gada līdz 2020. gadam samazinājās lauksaimniecības dzīvnieku blīvums. Latvijas lauksaimniecības dzīvnieku blīvuma indekss samazinājās no 0,26 % 2010. gadā līdz 0,24 % 2020. gadā ([48]). Tomēr kopējais lauksaimniecības dzīvnieku vienību skaits palielinājās par aptuveni 12 000. Intensīvā piena lopkopība un cūkkopība ir viena no piesārņojošākajām nozarēm, kas rada amonjaka emisijas gaisā. Lauksaimniecības nozare radīja 85,2 % no visām amonjaka emisijām salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 90,7 % 2021. gadā ([49]). Latvijā niecīga zemes daļa tiek apūdeņota, taču lauksaimniecības vajadzībām iegūtais ūdens 2019. gadā veidoja 30,9 % no visa iegūtā ūdens ([50]). Pārtikas patēriņam vēl jākļūst ilgtspējīgam. Valstī 2021. gadā uz vienu cilvēku tika radīti 130 kg pārtikas atkritumu, kas ir aptuveni tikpat, cik ES vidējais rādītājs — 131 kg uz vienu cilvēku. Lielāko daļu no tiem radīja mājsaimniecības. Sadzīves atkritumu kompostēšanas un noārdīšanās rādītājs 2021. gadā samazinājās līdz 37 kg uz vienu cilvēku, un tas atbilst 8 % no visiem sadzīves atkritumiem (sk. 9. pielikumu).

A6.2. grafiks. **Lauksaimniecības dzīvnieku blīvuma un bioloģiskās lauksaimniecības izmaiņas**

Lauksaimniecības dzīvnieku vienības (LDzV) uz vienu hektāru izmantotās lauksaimniecības zemes: ar to mēra dzīvnieku (liellopu, aitu, kazu, zirgu dzimtas dzīvnieku, cūku, mājputnu un trušu) daudzumu, kas izteikts LDzV uz vienu hektāru ILZ.
Avots: *Eurostat*

Latvijas lauksaimniecības nozare joprojām negatīvi ietekmē augsni un degradē kūdrājus. Pamatojoties uz labāko pieejamo informāciju par augsnes veselību dalībvalstu līmenī, kas izmantota Augsnes monitoringa akta ietekmes novērtējumā ([51]), 24 % Latvijas augsnes ir uzskatāma par neveselīgu ([52]) galvenokārt augsnes virskārtas sablīvēšanās dēļ, kas skar 25 % aramzemes platības. Augsnes organiskā oglekļa saturam ir izšķiroša nozīme ūdens noturības palielināšanā, jo tas novērš sausumu un plūdus. Kopējais aplēstais organiskā oglekļa saturs aramzemē ir 114 megatonnas, kas atbilst vidēji

([46]) Saskaņā ar ziņojumu par Dzīvotņu direktīvas 17. pantā ietverto dzīvotņu un sugu aizsardzības statusu 2013.–2018. gadā, salīdzinājumā — ES vidējais rādītājs attiecīgi 15 % un 28 %.

([47]) 2020. gadā. Dati par 2021. gadu nav pieejami.

([48]) Statistika, *Eurostat*, europa.eu

([49]) Statistika, *Eurostat*, europa.eu

([50]) Saldūdens ieguve gadā pa avotiem un nozarēm [env_wat_abs] — Eiropas Vides aģentūra, europa.eu

([51]) SWD 417 final, 5.7.2023., Ietekmes novērtējums par Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu par augsnes monitoringu un noturību (Augsnes monitoringa akts) (sk. 10. lpp., 189.–190. lpp., 835.–845. lpp.).

([52]) Tomēr ne visus augsnes degradācijas procesus var kvantitatīvi noteikt visiem zemes izmantošanas veidiem. Šis rādītājs tikai liecina par apmēru.

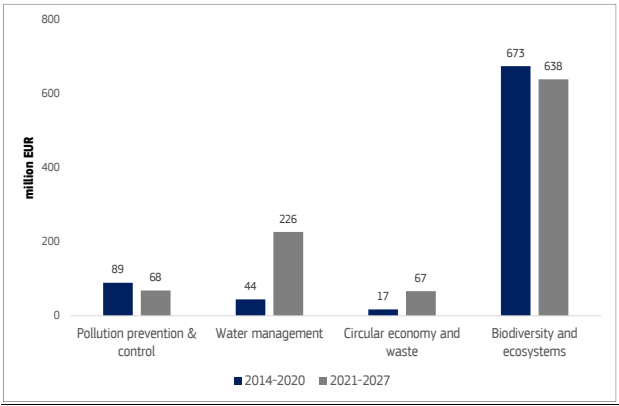
31 % un pārsniedz ES vidējo rādītāju (24 %). ([53]) Tomēr saudzējošā augsnes apstrādes prakse, kas palielina augsnes organisko oglekli, aptvēra tikai 7 % no Latvijā apstrādājamās augsnes platības ([54]). Organisko augšņu krājumu neto izmaiņas aramzemes un zālāju platībās 2021. gadā palielinājās līdz 1425 kt ([55]). Nosusināti kūdrāji veido 6 % no Latvijas lauksaimniecības zemes, taču tie rada 71 % no lauksaimniecības emisijām ([56]). Nosusinātu kūdrāju atjaunošana būtu viens no izmaksu ziņā efektīvākajiem veidiem, kā samazināt emisijas lauksaimniecības nozarē.

Gaisa kvalitāte Latvijā kopumā ir laba, ar izņēmumiem. Jaunākās pieejamās Eiropas Vides aģentūras aplēses (par 2021. gadu) liecina, ka Latvijā tie zaudēti aptuveni 755 dzīves gadi uz katriem 100 000 iedzīvotāju cieto daļiņu (PM2,5) iedarbības dēļ un 69 gadi NO_2 dēļ.

Pārtikas atkritumu apjoms joprojām ir salīdzinoši liels, savukārt kompostēšanas un noārdīšanas līmeni varētu uzlabot. Valstī 2021. gadā uz vienu iedzīvotāju tika radīti 130 kg pārtikas atkritumu, kas ir aptuveni tikpat, cik ES vidējais rādītājs — 131 kg uz vienu iedzīvotāju. Lielāko daļu radīja mājsaimniecību darbības. Sadzīves atkritumu kompostēšanas un noārdīšanās rādītājs 2021. gadā samazinājās līdz 37 kg uz vienu iedzīvotāju, un tas atbilst 8 % no visiem sadzīves atkritumiem.

Latviju labvēlīgi ietekmētu lielākas investīcijas biodaudzveidības aizsardzībā un atjaunošanā un ātrākā pārejā uz aprites ekonomiku. Laikposmā no 2014. gada līdz 2020. gadam vides investīciju nepietiekamība tika lēsta 826 miljonu EUR apmērā gadā, kas atbilst 3 % no IKP, ievērojami pārsniedzot ES vidējo rādītāju: 0,8 %. Tiek lēsts, ka laikposmā no 2021. gada līdz 2027. gadam šī nepietiekamība palielināsies līdz gandrīz 1 miljardam EUR gadā. Joprojām pastāv iespēja palielināt finansējumu, jo īpaši biodaudzveidībai (638 miljoni EUR gadā). Latviju labvēlīgi ietekmētu arī 67 miljonu EUR investīciju nepietiekamības novēršana aprites ekonomikā un atkritumu apsaimniekošanā, kā arī lielākas investīcijas ilgtspējīgā ūdens apsaimniekošanā un piesārņojuma novēršanā un kontrolē.

A6.3. grafiks. **Vides investīciju nepietiekamība, gada vidējais rādītājs**

Skaitļus aprēķina Eiropas Komisija, pamatojoties uz jaunākajiem iekšējiem ziņojumiem, *Eurostat*, EIB un valstu datu avotiem.
Avots: Eiropas Komisija

([53]) C41 Augsnes organiskās vielas aramzemē (europa.eu)

([54]) Jaunākie pieejamie dati (2016).

([55]) *FAOSTAT*

([56]) 2023. gada kūdrāju atlants

A6.1. tabula.**ES zaļā kursa progresa rādītāji no makroekonomikas viedokļa**

							Target	Distance	
		2005	2019	2020	2021	2022	2030	WEM	WAM
Progress to climate and energy policy targets									
Greenhouse gas emission reductions in effort sharing sectors [1]	Mt CO_{2eq} %, pp	8,597.8	1%	-1%	1%	-3%	-17%	-10	-9
Net greenhouse gas removals from LULUCF [2]	Kt CO2eq	-5 905	-1 969	758.000	2 202	4 944	-644	n/a	n/a
Share of energy from renewable sources (1) [3]	%	32%	41%	42%	42%	43%	61%	-	-
Energy efficiency: primary energy consumption [3]	Mtoe	4.5	4.6	4.3	4.5	4.3	3.7		
Energy efficiency: final energy consumption [3]	Mtoe	4.0	4.1	3.9	4.1	4.0	3.5		

							EU-27		Projected
		2018	2019	2020	2021	2022	2021	2022	2030
Green transition: mobility									
Greenhouse gas emissions: road transport	Mt CO2e	-	-	-	3.2	3.1	769.0	786.6	3.2
Share of zero-emission vehicles in new registrations [4]	%	0.8	0.6	2.1	2.9	6.4	9	12.1	n/a
Number of publicly accessible AC/DC charging points		-	-	265	359	499	299178	446956	n/a
Share of electrified railways	%	13.5%	13.5%	13.5%	13.5%	-	56.1%	-	n/a
Green transition: buildings									
Greenhouse gas emissions: buildings	Mt CO2e	-	-	-	1.6	1.6	537.0	486.7	1.3
Final energy consumption in buildings	2015=100	107.8%	103.8%	98.5%	106.6%	99.6%	104.0%	97.2%	
Climate adaptation									
Climate protection gap [5]	score 1-4	-	-	0.9	1.4	1.5	1.5	1.5	n/a

		2018	2019	2020	2021	2022	2020	2021	2022
State of the environment									
Water | Water exploitation index (WEI+) (1) [6]	% of renewable freshwater	0.3	0.4	-	-	-	3.6	-	-
Circular economy | Material footprint [7]	tonnes per person	17.0	17.3	17.6	18.9	19.5	14.2	14.8	14.9
Pollution | Years of life lost due to air pollution by PM2.5 [8]	per 100.000 inhabitants	594	846	479	755	-	545	584	-
Biodiversity | Habitats in good conservation status [9]	%	-					14.7		
Common farmland bird index [10]	2000=100	103	92	92	-	-	78	-	-
Green transition: agri-food sector									
Organic farming	% of total utilised agricultural area	14.47	14.79	14.79	15.34	-	9.1	-	-
Nitrates in groundwater	mg NO_3/litre	55.27	48.84	7.84	-	-	20.42	-	-
Food waste per capita	Kg per capita			145	130	-	130	131	-
Share of soil in poor health [11]	%					24			41
Soil organic matter in agricultural land [12]	Mt per ha	114	-	-	-	-	7,904	-	-

Avots: (1) Dalībvalstu dati par emisijām 2019. un 2020. gadā ir norādīti globālās sasilšanas potenciāla (GSP) vērtībās, kas ietvertas Klimata pārmaiņu starpvaldību padomes (*IPCC*) 4. novērtējuma ziņojumā (*AR4*). Dalībvalstu 2005. bāzes gada emisijas saskaņā ar Regulu (ES) 2018/842, dati par emisijām 2021. un 2022. gadā, kā arī 2030. gada prognozes ir norādītas GSP vērtībās no *IPCC* 5. novērtējuma ziņojuma (*AR5*). Datu par 2021. gadu pamatā ir galīgie inventarizācijas ziņojumi, datu par 2022. gadu pamatā ir aptuveni inventarizācijas ziņojumi un Eiropas Vides aģentūras veiktais kopīgo centienu emisiju aprēķins. Galīgie dati par 2021. un 2022. gadu tiks iegūti pēc visaptverošas pārbaudes 2027. gadā. 2030. gada mērķrādītājs ir 2005. bāzes gada emisiju procentuālās izmaiņas. Attālums līdz mērķrādītājam ir starpība starp 2030. gada mērķrādītāju un prognozētajām emisijām, ņemot vērā esošos pasākumus un papildu pasākumus procentuālās izmaiņās no 2005. bāzes gada emisijām. Pasākumi, kas iekļauti 2030. gada emisiju prognozēs, atspoguļo pašreizējo stāvokli, par ko ziņots dalībvalstu atjaunināto nacionālo enerģētikas un klimata plānu projektos vai, ja tie nav pieejami, kā ziņots līdz 2023. gada 15. martam saskaņā ar Regulu (ES) 2018/1999. (2) Neto piesaistījumus izsaka kā negatīvus skaitļus, neto emisijas — kā pozitīvus skaitļus. Paziņotie dati ir no 2024. gada siltumnīcefekta gāzu inventarizācijas iesniegtā pārskata. Siltumnīcefekta gāzu neto piesaistījumu vērtība 2030. gadā, kā noteikts Regulas (ES) 2023/839 II.a pielikumā. (3) Nacionālie mērķi 2030. gadam atjaunīgās enerģijas un energoefektivitātes jomā ir indikatīvi nacionālie devumi saskaņā ar Regulu (ES) 2018/1999 (Pārvaldības regula), ES līmeņa atjaunīgās enerģijas mērķrādītāju 2030. gadam, kas noteikts Direktīvā (ES) 2018/2001, kura grozīta ar Direktīvu (ES) 2023/2413 (pārskatītā Atjaunojamo energoresursu direktīva), proti, 42,5 % no enerģijas bruto galapatēriņa, cenšoties sasniegt 45 %, un formulu Direktīvas (ES) 2023/1791 (Energoefektivitātes direktīva) I pielikumā. (4) Pasažieru baterijas elektrotransportlīdzekļi un degvielas elementa elektrotransportlīdzekļi. (5) Klimatisko zaudējumu apdrošinātības deficīts ir klimatisko katastrofu izraisīto neapdrošināto ekonomisko zaudējumu īpatsvars, pamatojoties uz plūdu, dabas ugunsgrēku, vētru un apdrošināšanas pārklājuma modelēšanu. Mērogs: 0 (apdrošinātības deficīta nav) — 4 (ļoti liels deficīts) (Eiropas Apdrošināšanas un aroda pensiju iestāde, 2022). (6) Kopējais ūdens patēriņš atjaunīgajos saldūdens resursos, kas pieejami noteiktā teritorijā un periodā. (7) Izejvielu ieguve patēriņam un investīcijām. (8) Priekšlaicīgas nāves gadījumā potenciāli zaudētie dzīves gadi tādu cieto daļiņu iedarbības dēļ, kuru diametrs ir mazāks par 2,5 mikrometriem. (9) Dzīvotņu, kuru aizsardzības statuss ir labs, īpatsvars saskaņā ar ziņojumiem, kas iesniegti, pamatojoties uz Dzīvotņu direktīvas (Padomes Direktīva 92/43/EEK) 17. pantu, 2013.–2018. gada periodā. (10) Daudzsugu indekss, ar ko mēra lauku putnu sugu populācijas skaitliskuma izmaiņas. (11) Avots: Komisijas priekšlikuma Augsnes monitoringa aktam 12. pielikums, SWD(2023) 417 final. (12) Aplēses par organiskā oglekļa saturu aramzemē.

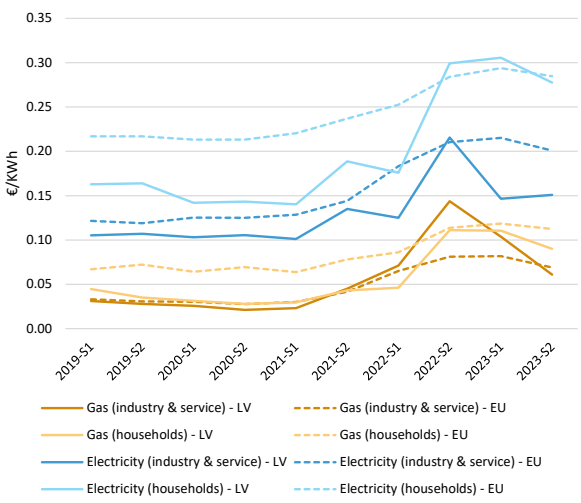
Šajā pielikumā ([57]) ir izklāstīts Latvijas progress un problēmas, paātrinot pāreju uz neto nulles emisiju enerģiju, vienlaikus stiprinot ES konkurētspēju tīras enerģijas nozarē ([58]). Tajā aplūkoti pasākumi un mērķrādītāji, kas ierosināti aktualizētajā Nacionālā enerģētikas un klimata plāna (NEKP) projektā ([59]).

Pēc veiksmīgas atteikšanās no Krievijas dabasgāzes izmantošanas 2022. gadā Latvija turpina centienus līdz 2025. gada februārim sinhronizēt savu elektrotīklu ar Eiropas kontinentālo tīklu. Salīdzinājumā ar iepriekš nenozīmīgo līmeni valstī palielinājās saules fotoelementu un jaunas vēja enerģijas jaudas izvēršana. Tas deva iespēju palielināt atjaunīgo energoresursu īpatsvaru enerģijas patēriņā un palielināja energosistēmas konkurētspēju. Tomēr elektrotīklu virtuālā jaudas pārpalikuma dēļ ir bloķēta jaunu atjaunīgo energoresursu projektu izvēršana. Tīro tehnoloģiju ražošanas nozare joprojām ir savā sākuma stadijā.

2023. gadā enerģijas mazumtirdzniecības cenas Latvijā atbilda ES dominējošajām tendencēm, un tās bija mazākas par cenām 2022. gada beigās. Pēc stabilizēšanās pirmajā pusgadā mājsaimniecību vidējās gāzes cenas 2023. gada otrajā pusē samazinājās par 18 %. Vienlaikus mājsaimniecību elektroenerģijas cenas, kas gada pirmajā pusē pastāvīgi pieauga, 2023. gada otrajā pusgadā samazinājās par 9 %. Pēc augstākā punkta sasniegšanas 2022. gada otrajā pusē rūpnieciskie patērētāji piedzīvoja gan vidējo gāzes, gan elektroenerģijas cenu pakāpenisku samazināšanos, un 2023. gada pirmajā pusē tās samazinājās attiecīgi par 28 % un 32 %, palielinot cenu starpību ar ES vidējo rādītāju. Gāzes cenas 2023. gada otrajā pusē turpināja samazināties un bija par 12 % zemākas nekā ES vidējais rādītājs, savukārt elektroenerģijas cenas nedaudz palielinājās, taču saglabājās par 25 % zemākas par ES vidējo rādītāju.

Latvijā kopš 2021. gada ir ieviesti daži atbalsta pasākumi, lai mazinātu augsto enerģijas cenu ietekmi uz galapatērētājiem, tomēr tie nebija vērsti konkrēti uz neaizsargātajām mājsaimniecībām vai uzņēmumiem. Kopš 2021. gada decembra mājsaimniecībām un uzņēmumiem tika nodrošināti dažāda veida atbalsta pasākumi, lai daļēji kompensētu pieaugošās enerģijas izmaksas, nolūkā mazināt nepieredzēti straujā enerģijas cenu kāpuma negatīvo sociālekonomisko ietekmi. 2023. gadā enerģētikas atbalsta pasākumiem paredzētais budžets bija 622 miljoni EUR, un lēmums par atbalsta turpināšanu nākamajā apkures sezonā, iespējams, nodrošinot mērķtiecīgāku atbalstu, vēl nav pieņemts ([60]).

A7.1. grafiks. **Latvijas elektroenerģijas mazumtirdzniecības cenas mājsaimniecībām, rūpniecībai un pakalpojumiem**

(1) Rūpniecībā patēriņa grupas ir I3 gāzei un IC elektroenerģijai jeb vidēja lieluma patērētāji, un tas sniedz priekšstatu par pieejamību cenas ziņā.
(2) Mājsaimniecībām patēriņa grupas ir D2 gāzei un DC elektroenerģijai.
(3) Rūpniecības cenas uzrāda bez PVN un citiem atgūstamiem nodokļiem / nodevām / maksām, jo patērētāji, kas nav mājsaimniecības, parasti var atgūt PVN un dažus citus nodokļus.
Avots: *Eurostat*

Relatīvā izteiksmē elektroenerģijas cenas patērētājiem, kas nav mājsaimniecības, ir ievērojami pieaugušas salīdzinājumā ar ASV un Japānu. Lai gan kopš 2022. gada otrās puses Latvijā elektroenerģijas cenas ir ievērojami samazinājušās, tās joprojām ir augstākas par

([57]) To papildina 6. pielikums, jo Eiropas zaļais kurss ir vērsts uz pāreju uz tīru enerģiju, un 8. pielikums par darbībām, kas veiktas, lai aizsargātu neaizsargātākās grupas, papildinot pašreizējos centienus saskaņā ar Eiropas zaļo kursu, *REPowerEU* un Eiropas zaļā kursa industriālo plānu.

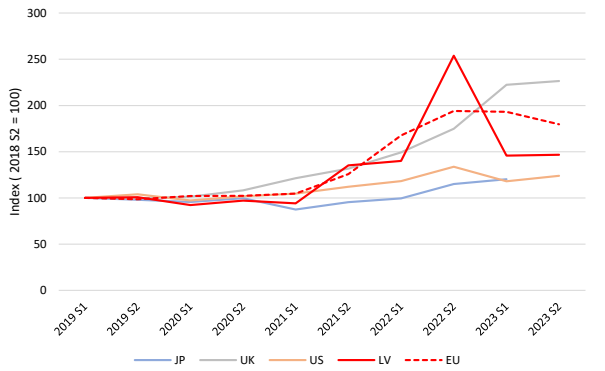
([58]) Saskaņā ar Zaļā kursa industriālo plānu un Neto nulles emisiju industrijas aktu.

([59]) Latvija aktualizēto NEKP projektu iesniedza 2023. gada decembrī.

([60]) Latvijas stabilitātes programma 2023.–2026. gadam, 3.3. sadaļa, iedaļa "Energoatbalsts".

cenām ASV un Japānā. Tas varētu potenciāli ietekmēt valsts energoietilpīgo nozaru starptautisko konkurētspēju.

A7.2. grafiks. **Elektroenerģijas cenu tendences patērētājiem, kas nav mājsaimniecības (ES un ārvalstu partneri)**

(1) *Eurostat* (ES un LV) datos patēriņa grupa ir ID jeb lieli patērētāji, kuru gada patēriņš ir no 2000 līdz 20 000 MWh, piemēram, energoietilpīgās ražošanas nozarēs, un tas sniedz priekšstatu par starptautisko konkurētspēju.
(2) JP = Japāna.
Avots: *Eurostat, IEA*

Patērētāju spēcināšana elektroenerģijas un gāzes tirgos Latvijā ir ievērojama, un viedo skaitītāju ieviešana ir gandrīz pabeigta. Latvijā mājsaimniecību noslēgtu fiksētas cenas līgumu īpatsvars palielinājās no aptuveni 57 % 2021. gadā līdz aptuveni 65 % 2022. gadā elektroenerģijai un no aptuveni 95 % līdz 100 % gāzei. Arī elektroenerģijas piegādātāja maiņas rādītāji 2022. gadā palielinājās no aptuveni 5 % līdz 6 %, savukārt gāzei tie samazinājās no aptuveni 2 % līdz aptuveni 1 %. Piegādātāja maiņas procedūras ilga vidēji 10 dienas elektroenerģijai un 20 dienas gāzei. 2022. gadā 98 % mājsaimniecību bija viedie skaitītāji (ES vidējais rādītājs 80 %). Viens no ierobežojošajiem faktoriem ir nepilnīgais energokopienu tiesiskais regulējums, ko paredzēts novērst ar reformām, kas tiks īstenotas saskaņā ar *REPowerEU* nodaļu.

Latvija pastiprināja gāzes piegādes drošību un noteica mērķus gāzes nozīmes samazināšanai, palielinot atjaunīgo gāzu izmantošanu. Pabeidzot Latvijas un Lietuvas starpsavienojuma projekta (*ELLI*) uzlabošanas darbus, ir uzlabota piegādes drošība abās valstīs, kā arī tiek efektīvāk izmantota Inčukalna pazemes gāzes krātuve. Latvija importē dabasgāzi no pasaules *LNG* tirgiem, izmantojot Lietuvas Klaipēdas un Igaunijas Paldiski *LNG* terminālus, un kopš 2024. gada 22. aprīļa tā atkal var piekļūt Somijas Inko *LNG* terminālim ([61]). Latvijai pieder vienīgā pazemes gāzes krātuve Baltijas valstīs — Inčukalna pazemes krātuve (2,3 mljrd. m³), kam ir būtiska nozīme reģiona piegādes drošības garantēšanā. Krātuvē notiek uzlabošanas darbi, kurus paredzēts pabeigt līdz 2025. gadam un kuru mērķis ir palielināt darba gāzes apjomu līdz 2,8 mljrd. m³. Latvijas gāzes uzglabāšanas jauda ievērojami pārsniedz valsts patēriņu (272 %). Šā iemesla dēļ, pamatojoties uz Gāzes uzglabāšanas regulu, Latvijas piepildījuma mērķrādītāju un starpposma mērķrādītājus samazina līdz 35 % no gāzes vidējā gada patēriņa iepriekšējos piecos gados. Latvija pagājušajā ziemā izpildīja gāzes uzglabāšanas pienākumus, līdz 2023. gada 1. novembrim sasniedzot 95,8 %, un līdz 2024. gada 1. aprīlim izbeidza ziemas sezonu ar 46,23 % apmērā piepildītu krātuvi. ([62]). Latvijai ir potenciāls aizstāt visu mājsaimniecību gāzes patēriņu (0,1 mljrd. m³ 2021. gadā) ar iekšzemē ražotu biometānu. To atbalstīs pasākumi, kurus plānots veikt saskaņā ar Latvijas *REPowerEU* nodaļu.

Prioritāte joprojām ir savlaicīga sinhronizācija ar Eiropas kontinentālo tīklu. Tāpat kā citas Baltijas valstis, Latvija joprojām ir savienota ar *BRELL* elektrotīklu (Baltkrievija un Krievija). Projekts Baltijas valstu elektrotīklu sinhronizēšanai ar Eiropas kontinentālo tīklu ir kopīgu interešu pamatprojekts (KIP), ko finansē no Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta 1,2 miljardu EUR apmērā un Latvijas gadījumā arī no ANM. Ar augstākajā līmenī pieņemtu Baltijas valstu un Polijas kopīgu lēmumu projekta termiņš ir pārcelts uz 2025. gada februāri. Tas palielinās reģiona energoapgādes drošību un pievienos papildu pārvades jaudu atjaunīgās elektroenerģijas integrēšanai.

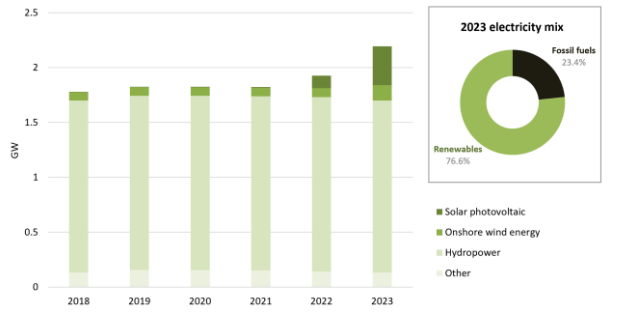
Atjaunīgo energoresursu izvēršanas pieaugumu nemainīgi nodrošina saules fotoelementu izmantošana, savukārt vēja jauda joprojām tiek izmantota ierobežotā apmērā. Lai gan hidroenerģija joprojām ir galvenais atjaunīgās elektroenerģijas avots, straujo pieaugumu 2022. un 2023. gadā radīja

([61]) 2023. gada oktobra sākumā *Balticconnector* cieta zaudējumus, kas uz laiku pārtrauca tā darbību, neradot tūlītēju ietekmi uz gāzes piegādes drošību Latvijā. *Balticconnector* tika salabots un atsāka darboties 2022. gada 22. aprīlī.

([62]) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2022/1032 (2022. gada 29. jūnijs), ar ko groza Regulas (ES) 2017/1938 un (EK) Nr. 715/2009 attiecībā uz gāzes uzglabāšanu.

saules fotoelementi un mazākā mērā jauna vēja enerģijas jauda. Tomēr šo avotu apmērs joprojām ir daudz mazāks par Igaunijā un Lietuvā uzstādītajām jaudām. Kopējā uzstādītā saules enerģijas jauda 2023. gadā bija 353 MW (pieaugums par 240 MW ([63])). Šajā sakarā būtiska nozīme bija valdības atbalsta programmām. Piekrastes vēja enerģijas uzstādītā jauda sasniedza 141 MW (pieaugums par 59 MW), un atkrastes jauda joprojām netiek izvērsta. Valstij piederošais uzņēmums "Latvijas Vēja parki" plāno izveidot 800 MW piekrastes vējparku astoņās pašvaldībās. Projektam tika piešķirts valsts nozīmes statuss, un pašlaik tiek veikts ietekmes uz vidi novērtējums. Latvija īsteno arī kopīgu atkrastes energotīkla projektu ar Igauniju *BEMIP* atkrastes energotīkla koridora ietvaros, nodrošinot savu pirmo atkrastes hibrīdsavienotāju no 1. KIP/SIP saraksta. *ELWIND* starpsavienojums ar Igauniju apvieno gan pārvades, gan ražošanas aktīvus, kurus veido starpsavienojums un kopīgs atkrastes vējparks ar jaudu, kas varētu sasniegt 2 GW. Paredzams, ka tas tiks nodots ekspluatācijā līdz 2035. gadam.

A7.3. grafiks. **Latvijas uzstādītā atjaunīgo energoresursu jauda (pa kreisi) un elektroenerģijas ražošanas struktūra (pa labi)**

(1) "Citi" ietver cieto biodegvielu un biogāzi.
Avots: *IRENA, Ember*

Latvijas lielais atjaunīgo energoresursu īpatsvars siltumapgādē un aukstumapgādē galvenokārt ir saistīts ar biomasas izmantošanu. 2022. gadā tā palielinājās līdz 61 % no 57,4 % 2021. gadā, un paredzams, ka pieaugums turpināsies, jo mājsaimniecības un centralizētās siltumapgādes pakalpojumu sniedzēji pāriet no dabasgāzes uz atjaunīgajiem energoresursiem, proti, biomasu. Valstī trūkst inovatīvu centralizētu siltumapgādes sistēmu, tai skaitā liela mēroga centralizētu siltumapgādes staciju, ko darbina saules enerģija, vai rūpnieciska mēroga siltumsūkņu. Transporta jomā atjaunīgo energoresursu īpatsvars joprojām ir ļoti zems (3,1 %) ([64]).

Latvijai ir jārīkojas ātrāk, lai paātrinātu atjaunīgo energoresursu izvēršanu, jo īpaši vēja enerģijas jomā. Paredzams, ka 2022. gadā veiktie tiesību aktu grozījumi veicinās atjaunīgo energoresursu, jo īpaši piekrastes vēja un saules enerģijas, attīstību. Tā kā progress ir lēns, būtu jāturpina darbs, lai novērstu atlikušos atļauju piešķiršanas un administratīvo procedūru šķēršļus. Saskaņā ar aktualizētā NEKP projektu Latvija plāno 2025. gadā noteikt paātrinātas atjaunīgo energoresursu apguves teritorijas, īpašu uzmanību pievēršot vēja enerģijas, saules enerģijas, biometāna ražošanas un tīklā ievadīšanas teritorijām. Būtu jāveic papildu pasākumi, lai veicinātu pieprasījumreakciju un uzkrāšanu, palielinātu pieprasījuma puses elastību un veicinātu elektroenerģijas pirkuma līgumus.

Jaunu lielu atjaunīgās enerģijas ražošanas iekārtu pieslēgšana ir bloķēta tīkla virtuālā jaudas pārpalikuma dēļ. Pašreizējie tīkla pieslēguma pieteikumi ievērojami pārsniedz pārvades tīkla jaudu, kas vienlaikus ir nepietiekami izmantota. Tomēr attiecībā uz lielāko daļu pieteikto projektu trūkst ticamu pierādījumu, ka tie tiks īstenoti. Jaunu atļauju izsniegšana ir apturēta kopš 2023. gada jūlija. Esošo pieslēguma jaudu attīstīšana būtu jāpapildina ar mērķtiecīgām investīcijām dažādos tīkla elementos. Saskaņā ar *REPowerEU* nodaļu Latvija ir apņēmusies sagatavot tiesisko regulējumu, kura mērķis ir nodrošināt esošo elektroenerģijas tīklu optimālāku izmantošanu, lai atbalstītu papildu atjaunīgās enerģijas ražošanas iekārtu pieslēgšanu.

Energoefektivitātes pieaugums Latvijā ir palēninājies, lai gan pastāv ievērojams neizmantotais potenciāls. Latvijā 2022. gadā primārās enerģijas patēriņš bija 4,3 Mtoe, kas ir par 3,6 % mazāk nekā 2021. gadā un par 3,0 % vairāk kā 2012. gadā. Enerģijas galapatēriņš bija 4,0 Mtoe, kas ir par 2,3 % mazāk nekā 2021. gadā un par 1,6 % mazāk nekā 2012. gadā. 2022. gadā dzīvojamo ēku nozare samazināja enerģijas galapatēriņu par 7,5 %, savukārt rūpniecības nozare to palielināja par 1,3 %. Īstenojot

([63]) *IRENA* ziņojums par atjaunīgo energoresursu statistiku 2024. gadā.

([64]) *RES SHARES* rīks, *Eurostat*.

energotaupības pienākumu jaunajā 2021.–2030. gada pienākumu periodā, Latvija izvēlējās septiņu politikas pasākumu kopumu, tai skaitā energoefektivitātes pienākuma shēmu. Tā kā 2021. gads ir jaunā pienākumu perioda pirmais gads, Latvijai ir ļoti svarīgi nodrošināt pietiekami vērienīgus energotaupības pasākumus visā periodā, lai līdz 2030. gadam sasniegtu vajadzīgo kumulatīvo galapatēriņa ietaupījumu.

Ir ļoti svarīgi palielināt investīcijas energoefektivitātes un renovācijas programmās, kas pašlaik ir atkarīgas no ES finansējuma pieejamības. Dotācijas ir izplatītākais energoefektivitātes finansēšanas shēmas veids, kam seko aizņēmuma finansējums, garantijas un energoefektivitātes pienākumi. Tās aptver dažādas nozares un atbalsta saņēmējus, un galvenajam pasākumam paredzētais budžets ir no 3 līdz 314 miljoniem EUR. Saskaņā ar kohēzijas politiku vairāk nekā 13 % no kopējā finansējuma Latvijā sedz energoefektivitātes investīcijas, kas paredzētas uzņēmumiem un ēku pamatīgai renovācijai. Energoefektivitātes programmu paplašināšana ir atkarīga no spējas veicināt citus inovatīvus energoefektivitātes finansēšanas modeļus un likvidēt administratīvos šķēršļus, ja tādi pastāv, piemēram, energoefektivitātes palielināšanas līgumu slēgšanai publiskajā sektorā.

Lai Latvija sasniegtu savus vērienīgos mērķus, ir jāpaplašina ēku renovācijas programmas un jāpadara tās mērķtiecīgākas, lai palīdzētu mazināt enerģētisko nabadzību. Latvijas ēku fonds ir salīdzinoši novecojis, un aptuveni 90 % no visām dzīvojamajām ēkām ir uzbūvētas pirms 2003. gada. Latvijas ilgtermiņa renovācijas stratēģijā ir izvirzīts mērķis līdz 2030. gadam renovēt 30 % daudzdzīvokļu ēku. Lai gan nav pieejami dati par līdz šim renovēto ēku īpatsvaru, tiek lēsts, ka plānotie pasākumi nebūs pietiekami, lai sasniegtu šo vērienīgo mērķi. Turklāt izstrādes ziņā neviena no esošajām programmām nav primāri vērsta uz enerģētiski nabadzīgajiem iedzīvotājiem. Nelielais skaits tirgus uzraudzības darbību, kas vērstas uz produktiem, uz kuriem attiecas ekodizains un energomarķējums, rada bažas par atbilstības līmeni.

Latvija ir iesniegusi vien ierobežotus plānus, lai atspoguļotu ūdeņraža pieaugošo nozīmi tās ekonomikā. Aktualizētajā NEKP projektā nav sniegta informācija par elektrolīzeru jaudu 2030. gadā. Tomēr *BEMIP* ietvaros Latvija cieši sadarbojas ar kaimiņos esošajām dalībvalstīm reģionālo gāzes tirgu dekarbonizācijā. Tas deva iespēju kā KIP izvēlēties Ziemeļu–Baltijas ūdeņraža koridoru — pārrobežu ūdeņraža cauruļvadu no ūdeņraža ieguves vietas Somijā caur Baltijas valstīm līdz patērētājiem Polijā un Vācijā.

Latvija ir jaunpienācēja inovācijas jomā. 2023. gadā Latvija izcēlās ar ārkārtīgi lielām riska kapitāla investīcijām 59,3 miljonu EUR apmērā tīrās enerģijas tehnoloģiju jaunuzņēmumos un augošos uzņēmumos (salīdzinājumā ar 2021. gadu — 0,2 miljoni). 100 % no riska kapitāla investīcijām tika ieguldīti tehnoloģijās, uz kurām attiecas Neto Nulles emisiju industrijas akts (kā daļa no riska kapitāla investīcijām tīrās enerģijas tehnoloģijās). Riska kapitāla investīcijas 46 miljonu EUR apmērā tika novirzītas atjaunīgajiem energoresursiem, kas veido 96 % no riska kapitāla investīcijām tīrās enerģijas tehnoloģijās.

Latvija joprojām ir atkarīga no tīrās enerģijas tehnoloģiju importa. Parādās dažas privātas iniciatīvas, kas varētu veicināt ūdeņraža ražošanu un izmantošanu Latvijā. Piemēram, Rīgā bāzēts jaunuzņēmums ir uzņēmies vadošo lomu inovatīvu nanopārklājuma risinājumu un būtisku materiālu izstrādē, lai atbalstītu elektrolīzeru un kurināmā elementu ražošanu.

A7.1. tabula. **Galvenie enerģētikas rādītāji**

		Latvia				EU			
		2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
ENERGY DEPENDNCE	**Import Dependency [%]**	**43.9%**	**45.5%**	**38.3%**	**38.7%**	**60.5%**	**57.5%**	**55.5%**	**62.5%**
	of Solid fossil fuels	110.8%	89.6%	93.1%	193.2%	43.3%	35.8%	37.3%	45.8%
	of Oil and petroleum products	100.2%	105.6%	93.7%	101.5%	96.7%	96.8%	91.7%	97.7%
	of Natural Gas	100.0%	100.1%	100.0%	99.8%	89.7%	83.6%	83.6%	97.6%
	Dependency from Russian Fossil Fuels [%]								
	of Natural Gas	100.0%	100.0%	100.0%	22.6%	39.7%	41.3%	41.1%	21.0%
	of Crude Oil	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	28.8%	26.7%	26.4%	19.5%
	of Hard Coal	80.0%	97.0%	40.1%	39.9%	43.5%	49.1%	47.4%	21.5%

		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
DIVERSIFICATION OF GAS SUPPLIES	**Gas Consumption (in bcm)**	**1.4**	**1.2**	**1.4**	**1.4**	**1.1**	**1.2**	**0.8**
	Gas Consumption year-on-year change [%]	4.2%	-11.7%	17.5%	-5.4%	-17.7%	6.6%	-29.0%
	Gas Imports - by type (in bcm)	**1.1**	**1.2**	**1.4**	**1.4**	**1.1**	**1.2**	**0.8**
	Gas imports - pipeline	1.1	1.2	1.4	1.4	1.1	1.2	0.8
	Gas imports - LNG	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	Gas Imports - by main source supplier (in bcm) (1)							
	Lithuania	-	-	-	-	-	-	0.6
	Russia	1.1	1.2	1.4	1.4	1.1	1.2	0.2

		2019	2020	2021	2022	2023
	LNG Terminals - storage capacity m3 LNG					
	Number of LNG Terminals	0	0	0	0	0
	LNG Storage capacity (m3 LNG)	0	0	0	0	0
	Underground Storage					
	Number of storage facilities	1	1	1	1	1
	Technical Capacity (bcm)	2.2	2.2	1.9	1.9	2.1

		2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ELECTRICITY/ENERGY	**Gross Electricity Production (GWh) (2)**	**6,424**	**7,531**	**6,725**	**6,438**	**5,725**	**5,846**	**4,997**	-
	Combustible Fuels	3,767	3,000	4,170	4,174	2,940	2,990	2,016	-
	Nuclear	0	0	0	0	0	0	0	-
	Hydro	2,530	4,381	2,432	2,108	2,603	2,708	2,750	-
	Wind	128	150	122	154	177	141	190	-
	Solar	0	0	1	3	5	7	41	-
	Geothermal	0	0	0	0	0	0	0	-
	Other Sources	- 0	0	0	0	0	- 0	0	-
	Gross Electricity Production [%]								
	Combustible Fuels	58.6%	39.8%	62.0%	64.8%	51.4%	51.1%	40.3%	-
	Nuclear	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	-
	Hydro	39.4%	58.2%	36.2%	32.7%	45.5%	46.3%	55.0%	-
	Wind	2.0%	2.0%	1.8%	2.4%	3.1%	2.4%	3.8%	-
	Solar	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.1%	0.1%	0.8%	-
	Geothermal	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	-
	Other Sources	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	-
	Net Imports of Electricity (GWh)	**1,033** -	**64**	**909**	**1,118**	**1,626**	**1,773**	**2,312**	-
	As a % of electricity available for final consumption	15.9%	-1.0%	13.6%	16.8%	24.3%	25.6%	34.4%	-
	Electricity Interconnection [%]	-	**45.3%**	**46.1%**	**53.9%**	**42.1%**	**47.2%**	**82.4%**	**69.4%**
	Share of renewable energy consumption - by sector [%]								
	Electricity	51.3%	54.4%	53.5%	53.4%	53.4%	51.4%	53.3%	-
	Heating/cooling	51.8%	54.6%	55.4%	57.7%	57.1%	57.4%	61.0%	-
	Transport	2.4%	2.3%	4.7%	4.6%	6.7%	6.4%	3.1%	-
	Overall	37.1%	39.0%	40.0%	40.9%	42.1%	42.1%	43.3%	-

		2019	2020	2021	2022	2023
CLEAN ENERGY	**VC investments in climate tech start-ups and scale-ups (EUR Mln)**	**2.70**	**1.59**	**0.18**	**48.16**	**59.31**
	as a % of total VC investment (3) in Latvia start-ups and scale-ups	45.3%	6.1%	0.1%	72.7%	86.5%
	Research & Innovation spending in Energy Union R&i priorites					
	Public R&I (EUR mln)	12.6	13.2	11.1	-	-
	Public R&I (% GDP)	0.03%	0.03%	0.02%	-	-
	Private R&I (EUR mln)	4.3	-	-	-	-
	Private R&I (% GDP)	0.01%	-	-	-	-

(1) Galveno piegādātāju sarindojums ir balstīts uz jaunākajiem pieejamajiem datiem (par 2022. gadu).
(2) Riska kapitāla investīcijas ietver riska kapitāla darījumus (visi posmi), mazus apvienošanas un iegādes darījumus un privātā kapitāla izaugsmes darījumus (attiecībā uz uzņēmumiem, kas iepriekš bijuši daļa no riska kapitāla investīciju brokeru sabiedrības portfeļa vai ir saņēmuši komerceņģeļu vai sagatavošanas finansējumu).
Avots: *Eurostat, Gas Infrastructure Europe*, *JRC* izstrādne, pamatojoties uz *PitchBook* datiem (2024. gada marts), *JRC SETIS*, 2024

Ar šo pielikumu tiek uzraudzīts Latvijas progress taisnīgas pārkārtošanās uz klimatneitralitāti un vides ilgtspējas nodrošināšanā, jo īpaši attiecībā uz neaizsargātiem darba ņēmējiem un mājsaimniecībām. Latvijas zaļā ekonomika sarūk. Laikposmā no 2015. gada līdz 2021. gadam kopējais darbvietu skaits vides preču un pakalpojumu nozarē samazinājās par 12 %, t. i., līdz aptuveni 24 000 (ES: +18,2 %), sasniedzot 2,8 % no kopējās nodarbinātības (ES: 2,7 %). Tomēr laikposmā no 2015. gada līdz 2022. gadam Latvijas darbaspēka siltumnīcefekta gāzu emisiju intensitāte (sk. A8.1. grafiku un A8.1. tabulu) samazinājās no 11,6 līdz 10,5 tonnām uz vienu darba ņēmēju, kas ir zem ES vidējā rādītāja (14,3 tonnas uz vienu darba ņēmēju 2022. gadā) ([65]), kas liecina par pozitīvu zaļās pārkārtošanās tendenci. Prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas pasākumi veicinās vienmērīgu statusa maiņu darba tirgū un nodrošinās taisnīgu zaļo pārkārtošanos saskaņā ar Padomes ieteikumu par to, kā nodrošināt taisnīgu pārkārtošanos uz klimatneitralitāti ([66]), un *REPowerEU* plāna īstenošanu. Latvijas atveseļošanas un noturības plānā ir paredzētas investīcijas ar zaļo pārkārtošanos saistītās jomās ([67]), papildinot taisnīgas pārkārtošanās teritoriālo plānu un plašākus prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas pasākumus, ko atbalsta Eiropas Sociālais fonds Plus (ESF+).

Nodarbinātība nozarēs, kuras zaļā pārkārtošanās skar visvairāk, joprojām ir zema. 2023. gadā nodarbinātība Latvijas energoietilpīgajās nozarēs ([68]) veidoja 1,7 % no kopējās nodarbinātības (3,5 % ES). Nodarbinātība ieguves rūpniecībā un karjeru izstrādē kopš 2015. gada ir samazinājusies par 10,3 % (līdz aptuveni 3500 darba ņēmēju 2023. gadā). Brīvo darbvietu rādītājs būvniecībā (sk. A8.2. grafiku), kas ir svarīga nozare zaļās pārkārtošanās īstenošanai saistībā ar renovācijas stratēģijām, ir zemāks nekā vidēji ES (2,8 % salīdzinājumā ar 3,6 % ES 2023. gadā). Tomēr vienlaikus 78 % nozares mazo un vidējo uzņēmumu (MVU) norādīja, ka prasmju trūkums ierobežo to vispārējo uzņēmējdarbību([69]).

Lai īstenotu zaļo pārkārtošanos, ir nepieciešama darbinieku prasmju pilnveide un pārkvalifikācija energoietilpīgās nozarēs. Latvijā 33 % MVU uzskata, ka uzņēmējdarbības zaļināšanai nepieciešamās prasmes kļūst arvien svarīgākas (ES: 42 %) ([69]). Ja Latvija sasniegs prognozēto devumu ES 2030. gada atjaunīgās enerģijas mērķrādītāja sasniegšanā, vēja un saules enerģijas izvēršanai (piemēram, vēja turbīnu un saules enerģijas paneļu uzstādīšanai un uzturēšanai) būs vajadzīgi 500–1000 kvalificēti darbinieki, kas var prasīt investīcijas prasmēs 1,7–2,1 miljona EUR apmērā ([70]). Lai risinātu šo problēmu, ESF+ investēs aptuveni 15 miljonus EUR sistemātiskāku prasmju pilnveides, pārkvalifikācijas un elastīgu mācīšanās veidu izstrādē, kā arī zaļo prasmju uzlabošanā un ekonomikas veicināšanā Latvijā. Lai mazinātu kūdras nozares pārkārtošanās sociālo ietekmi visvairāk skartajās teritorijās, arī Taisnīgas pārkārtošanās fonds piešķirs 16,9 miljonus EUR skarto darbinieku prasmju pilnveidei un pārkvalifikācijai. Šī investīcija palīdzēs nodrošināt darba ņēmējiem prasmes, kas atbilst darba tirgus vajadzībām. Tā arī izstrādās ilgtspējīgu un sociāli atbildīgu atbalsta sistēmu pieaugušo izglītībai un atbalstīs padziļinātu digitālo prasmju apguvi.

([65]) Ar darbaspēku saistītu aprēķinu pamatā ir ES darbaspēka apsekojums. Jāņem vērā, ka 2023. gada ziņojumā par Latviju šādi rādītāji tika aprēķināti, pamatojoties uz nodarbinātības statistiku nacionālajos kontos. Tāpēc abu ziņojumu salīdzināmība var būt ierobežota.

([66]) Padomes Ieteikums (2022. gada 16. jūnijs) par to, kā nodrošināt taisnīgu pārkārtošanos uz klimatneitralitāti (2022/C 243/04), aptver nodarbinātību, prasmes, nodokļu un pabalstu sistēmas un sociālās aizsardzības sistēmas, pamatpakalpojumus un mājokļus.

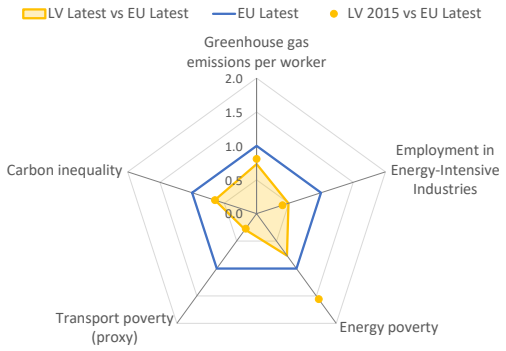
([67]) Sk. 2022. gada ziņojumu par valsti (6. pielikums).

([68]) Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (*NACE* B), ķīmiskās vielas (C20), minerāli (C23), metāli (C24) un automobiļi (C29).

([69]) Eirobarometra zibensaptauja par prasmju trūkumu un darbā pieņemšanas un darbinieku noturēšanas stratēģijām mazos un vidējos uzņēmumos.

([70]) *EMPL* ĢD un *JRC* projekts *AMEDI+*.

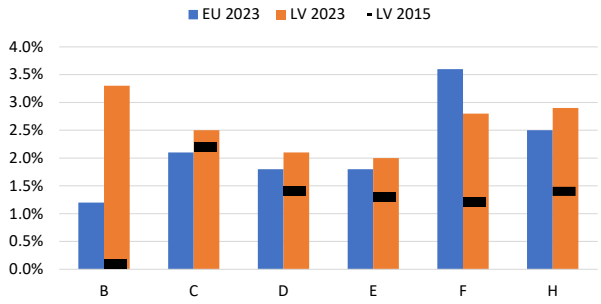
A8.1. grafiks. **Taisnīgas pārkārtošanās problēmas Latvijā**

Avots: *Eurostat*, ES darbaspēka apsekojums, *EMPL* ĢD un *JRC* projekti *GD-AMEDI* / *AMEDI+* un *DISCO (H)* (sk. A8.1. tabulu)

Enerģētiskās nabadzības rādītāji pēdējos gados ir uzlabojušies un joprojām ir zemāki par ES vidējo rādītāju, taču enerģijas cenu kāpums varētu pasliktināt situāciju. To iedzīvotāju īpatsvars, kuri nespēj uzturēt mājokli pietiekami siltu, samazinājās no 14,5 % 2015. gadā līdz 7,1 % 2022. gadā, kas ir zem ES vidējā rādītāja (9,3 %) ([71]). Tomēr rādītājs laikā no 2021. gada līdz 2022. gadam palielinājās par 2,2 procentpunktiem, ņemot vērā enerģijas cenu kāpumu, ko izraisīja piegādes ierobežojumi saistībā ar Covid-19 pandēmiju un Krievijas agresijas karu pret Ukrainu. Konkrētāk, 18,3 % iedzīvotāju ir pakļauti nabadzības riskam (*AROP*) (ES: 20,1 %), un 6,9 % mājsaimniecību ar vidēji zemiem ienākumiem (4.–5 .decile) (ES: 11,6 %) 2022. gadā nespēja uzturēt mājokli pietiekami siltu. Turklāt 2023. gada janvārī 10,8 % nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju ievērojamu sava budžeta daļu (vairāk nekā 6 %) tērēja privātā transporta degvielai (ES: 37,1 % ([72])).

A8.2. grafiks. **Brīvo darbvietu rādītājs pārkārtošanās skartajās nozarēs, ieguves rūpniecībā un karjeru izstrādē**

B — ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde
C — apstrādes rūpniecība
D — elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana
E — ūdensapgāde, notekūdeņu un atkritumu apsaimniekošana un sanācija
F — būvniecība
H — transports un uzglabāšana
Avots: *Eurostat*, jvs_a_rate_r2

Neraugoties uz to, ka Latvijā nevienlīdzība vides jomā ir zemāka par ES vidējo rādītāju vai vienāda ar to, tā joprojām ir problēma. 2021. gadā patēriņa ietekme uz 20 % iedzīvotāju ar visaugstākajiem ienākumiem Latvijā bija 1,8 reizes lielāka nekā ietekme uz nabadzīgākajiem 20 % iedzīvotāju (ES: 1,8) ([73]). Abās grupās vislielākā patēriņa ietekme ir uz pārtiku un mājokļiem. Latvijā vidējais gaisa piesārņojuma līmenis 2021. gadā bija zemāks par ES vidējo rādītāju (10,7 salīdzinājumā ar 11,4 µg/m³ PM2,5), un 59 % iedzīvotāju dzīvo reģionos, kuros ir kritisks gaisa piesārņojuma līmenis ([74]). Tas ir būtiski ietekmējis iedzīvotāju — jo īpaši neaizsargāto grupu — veselību, un ir izraisījis aptuveni 1400 priekšlaicīgas nāves gadījumu gadā ([75]).

([71]) Enerģētiskā nabadzība ir daudzdimensionāls jēdziens. Izmantotais rādītājs ir vērsts uz enerģētiskās nabadzības iznākumu. Papildu rādītāji ir pieejami Enerģētiskās nabadzības konsultāciju centra vietnē.

([72]) Privātā transporta degvielas pieejamība cenas ziņā ir viena no galvenajām transporta nabadzības dimensijām. Rādītājs ir izstrādāts saistībā ar *EMPL* ĢD un *JRC* projektiem *GD-AMEDI* / *AMEDI+*. Metodika ir izskaidrota publikācijā "Economic and distributional effects of higher energy prices on households in the EU" (Augsto enerģijas cenu ekonomiskā un sadales ietekme uz mājsaimniecībām ES).

([73]) Izstrādāts saistībā ar *EMPL* ĢD un *JRC* projektu *DISCO (H)*. Metodika izskaidrota Kopīgā pētniecības centra 2024. gada publikācijā "Carbon and environmental footprint inequality of household consumption in the EU" (Oglekļa un vidiskās pēdas nevienlīdzīgā ietekme uz mājsaimniecību patēriņu ES), JRC137520. ES vidējais rādītājs attiecas uz ES27 valstīm, izņemot Itāliju (*HBS* par Itāliju nav pieejami dati par mājsaimniecību ienākumiem).

([74]) Divas reizes vairāk nekā ieteikts PVO Gaisa kvalitātes pamatnostādnēs (gada ekspozīcija 5 µg/m³).

([75]) EVA "Air Quality Health Risk Assessment" (Gaisa kvalitātes izraisītā veselības apdraudējuma novērtējums).

Latvija gūst panākumus, īstenojot rīcībpolitiku taisnīgai pārejai uz klimatneitralitāti, tomēr ir jāturpina risināt konkrētas problēmas, kas norādītas Padomes 2022. gada jūnija ieteikumā. Latvija veic pasākumus, lai uzlabotu prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas rīcībpolitiku un palielinātu pieaugušo līdzdalību apmācībā. Tomēr darbaspēka trūkums zaļās ekonomikas galvenajās nozarēs joprojām ir problēma. Jomas, kurām jāpievērš lielāka uzmanība, ir darbaspēka zaļo prasmju attīstīšana, atbalsts sociālajiem uzņēmējiem un MVU, sociālais dialogs zaļās nodarbinātības jomā, uz pierādījumiem balstītas pieejas izmantošana politikas veidošanā, kā arī reģionāla pieeja, kas jāstiprina, īstenojot zaļās programmas mērķnozarēs ([76]).

A8.1. tabula. **Galvenie taisnīgas pārkārtošanās rādītāji Latvijā**

Indicator	Description	LV 2015	LV	EU
GHG per worker	Greenhouse gas emissions per worker – CO_2 equivalent tonnes	11.6	10.5 (2022)	14.3 (2022)
Employment EII	Employment share in energy-intensive industries, including mining and quarrying (NACE B), chemicals (C20), minerals (C23), metals (C24) and automotive (C29)	1.4%	1.7% (2023)	3.5% (2023)
Energy poverty	Share of the total population living in a household unable to keep its home adequately warm	14.5%	7.1% (2022)	9.3% (2022)
Transport poverty (proxy)	Estimated share of the AROP population that spends over 6% of expenditure on fuels for personal transport	10.1%	10.8% (2023)	37.1% (2023)
Carbon inequality	Ratio between the consumption footprint of the top 20% vs bottom 20% of the income distribution	1.8	1.8 (2021)	2.7 (2021)

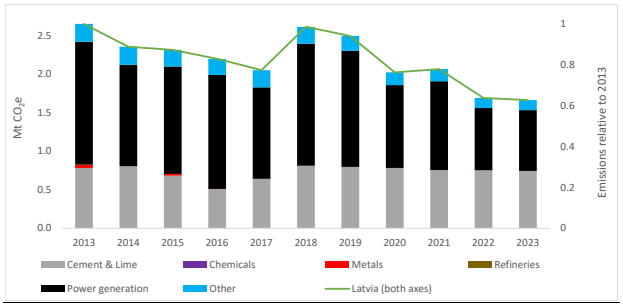
Avots: *Eurostat* (env_ac_ainah_r2, lfsa_egan2d, ilc_mdes01), ES darbaspēka apsekojums (laikrindas pārrāvums 2021. gadā), *EMPL* ĢD un *JRC* projekti *GD-AMEDI* / *AMEDI+* un *DISCO (H)*

([76]) Pamatojoties uz Padomes ieteikuma par to, kā nodrošināt taisnīgu pārkārtošanos uz klimatneitralitāti, uzraudzības pārbaudi, kas notika 2023. gada oktobrī.

Rūpniecības un būvētās vides zaļā pārkārtošanās, jo īpaši dekarbonizācija, resursefektivitāte un apritīgums, ir būtiska, lai palielinātu Latvijas konkurētspēju ([77]). Šajā ziņā Latvijas prioritātes ir atkritumu apsaimniekošana un apritīgu materiālu izmantošana rūpniecībā un būvniecībā.

Latvijas pāreja uz aprites ekonomiku nav pietiekama, lai sasniegtu ES aprites ekonomikas rīcības plāna mērķus. Latvijas izejvielu patēriņš laikposmā no 2016. gada līdz 2022. gadam palielinājās no 14,4 līdz 20 tonnām uz vienu iedzīvotāju, kas joprojām pārsniedz ES vidējo rādītāju, proti, 14,8 tonnas uz vienu iedzīvotāju. Laikposmā no 2010. gada līdz 2020. gadam atkritumu radīšanas apjoms uz vienu iedzīvotāju divkāršojās, sasniedzot 1,5 tonnas uz vienu iedzīvotāju. 2022. gada ekoinovācijas rezultātu pārskatā valsts ekoinovācijas sniegums tika novērtēts kā viduvējs. Latvija ieguva 105,4 punktus, kas liecina, ka ekoinovācijas jomā valstij ir kurp tiekties. Turklāt 2023. gada septembrī Latvijā bija piešķirtas 6 ES ekomarķējuma licences un 92 produktiem bija piešķirts ES ekomarķējums, kas ir vairāk nekā dažos pēdējos gados. Tomēr joprojām būtu iespējams labāk izmantot potenciālu, ko piedāvā pāreja uz aprites ekonomiku, lai veicinātu Latvijas rūpniecības dekarbonizāciju.

A9.1. grafiks. **ETS emisijas sadalījumā pa nozarēm kopš 2013. gada**

Avots: Eiropas Komisija

2023. gadā ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas (ETS) aptvertās nozares ([78]) Latvijā emitēja par 33 % mazāk siltumnīcefekta gāzu nekā 2019. gadā. 2023. gadā aptuveni puse (47 %) siltumnīcefekta gāzu no Latvijas ETS iekārtām tika radītas elektroenerģijas ražošanas nozarē, un tas ir nedaudz mazāk nekā vidēji ES (57 %). No visu rūpniecības nozaru kopējām emisijām cementa un kaļķa ražošanas nozare radīja 85 %, savukārt pārējās nozares — 15 %. Kopš 2019. gada enerģētikas nozarē ir reģistrēti lielāki samazinājumi (49 %) nekā rūpniecības nozarēs (11 %). Laikposmā no 2013. gada līdz 2019. gadam siltumnīcefekta gāzu emisijas svārstījās gan enerģētikas, gan rūpniecības nozarē, un 2019. gada līmenis bija par 6 % zemāks nekā 2013. gada līmenis.

Latvija neatbilst ES vidējam resursefektivitātes un produktivitātes līmenim rūpniecības nozarē. Latvijas materiālu apritīgas izmantošanas rādītājs 2022. gadā bija tikai 5,4 %, kas atbilst aptuveni pusei no ES vidējā rādītāja 11,5 %. Resursu produktivitāte dažos pēdējos gados ir saglabājusies salīdzinoši stabila un zemāka par ES vidējo rādītāju. Pēc pirktspējas līmeņa uz kilogramu tās rādītājs 2022. gadā bija 1,6. Latvija paļaujas uz importu vairāk nekā vidēji ES: tās atkarība no izejvielu importa 2022. gadā bija 32 % salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 22,4 %. Tas padara valsti salīdzinoši neaizsargātāku pret piegādes ķēdes traucējumiem. Turklāt apstrādes rūpniecība 2019. gadā izmantoja 15,2 % no iegūtā ūdens salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 9,2 %.

Tomēr ir iespējams vēl vairāk samazināt rūpniecības ietekmi uz vidi. Rūpniecības radīto cieto daļiņu emisiju ietekme uz gaisa kvalitāti ir lielāka nekā vidēji ES. PM2,5 emisijas uz vienu kopprodukta vienību (EUR'10)([79]) samazinājās no 0,44 gramiem 2017. gadā līdz 0,40 gramiem 2020. gadā salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 0,07 grami/EUR'10 2020. gadā. Līdzīga tendence tika novērota attiecībā uz PM10, proti, 0,5 grami/EUR'10 2017. gadā un 0,44 grami/EUR'10 2020. gadā salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 0,10 grami/EUR'10 2020. gadā. Turklāt laikposmā no 2010. gada līdz

([77]) Skatīt arī 6., 7. un 12. pielikumu.

([78]) Šajā analīzē nav iekļauti gaisa pārvadājumi. Dati par 2023. gadu atspoguļo verificētās emisijas 2024. gada 14. maijā, un tos joprojām var pārskatīt novēlotas datu iesniegšanas dēļ. Sīkāku informāciju un datu avotus sk. Weitzel, M., un van der Vorst., C., *Uneven progress in reducing emissions in the EU ETS* (Nevienmērīgs progress emisiju samazināšanā ES ETS), *JRC Science for policy brief*, JRC138215, Kopīgais pētniecības centrs, 2024.

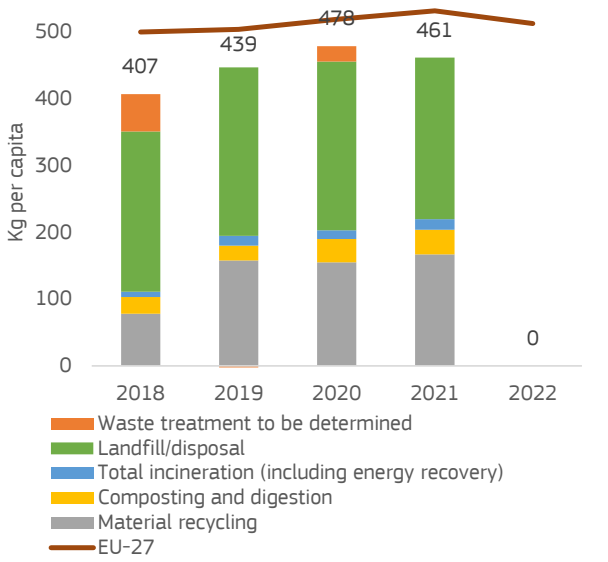
([79]) 2010. gada cenās.

2020. gadam Latvijas rūpniecības nozarē samazinājās dažu piesārņojošo vielu emisijas gaisā, un Latvija bija viena no piecām valstīm, kas visvairāk samazināja nemetāna gaistošo organisko savienojumu un PM10 emisijas. Tomēr smago metālu (kadmija, dzīvsudraba, niķeļa un svina) noplūde ūdenī palielinājās par vairāk nekā 20 %. Latviju labvēlīgi ietekmētu bīstamo atkritumu apstrādes uzlabošana. 2020. gadā valsts radīja 74 kg bīstamo atkritumu uz vienu iedzīvotāju, kas ir mazāk par ES vidējo rādītāju 214 kg uz vienu iedzīvotāju, taču apstrādāja tikai 21,6 % no tiem.

Pēdējos desmit gados Latvija ir panākusi ievērojamu progresu saistībā ar atkritumu apsaimniekošanas sistēmu, taču joprojām ir iespējams veikt uzlabojumus. Sadzīves atkritumu reciklēšanas rādītājs palielinājās no 25,2 % 2016. gadā līdz 44,1 % 2021. gadā. Tomēr Latvija nav sasniegusi ES mērķrādītāju līdz 2020. gadam reciklēt 50 % sadzīves atkritumu, un tiek lēsts, ka pastāv risks tai līdz 2025. gadam nesasniegt ES noteikto 55 % reciklēšanas mērķrādītāju. Lai gan Latvija stiprina reģionālo pieeju atkritumu apsaimniekošanai, tas, ka pašvaldībām nav stimulu, joprojām kavē investīcijas dalītajā atkritumu savākšanā, jo īpaši Rīgā. Pozitīvi ir tas, ka plastmasas iepakojuma reciklēšanas rādītājs pieaug un pārsniedz ES vidējo rādītāju, 2021. gadā sasniedzot 41,6 %. Dažos pēdējos gados Latvija ir samazinājusi atkritumu apglabāšanas apjomu poligonos, taču tā joprojām ir ļoti atkarīga no šīs atkritumu likvidēšanas metodes. Pastāv risks, ka valsts nesasniegs mērķrādītāju līdz 2035. gadam apglabāt poligonos ne vairāk kā 10 %. Latvija 2020. gadā reģistrēja tikai vienu jaunu patentu atkritumu un reciklēšanas jomā.

Būvētās vides sistēma turpina saasināt resursu izsīkšanu. Dzīvojamā platība uz vienu iedzīvotāju 2020. gadā bija mazāka nekā vidēji ES (33,52 m^2 salīdzinājumā ar 36,48 m^2 uz vienu iedzīvotāju), taču tā palielinājās straujāk nekā citās ES valstīs. Līdzīga tendence ir vērojama attiecībā uz nedzīvojamo platību. Latvija 2020. gadā iesniedza ilgtermiņa renovācijas stratēģiju, kuras mērķis ir dekarbonizēt ēku fondu. Neraugoties uz dažām pozitīvām tendencēm, joprojām ir iespējams uzlabot būvniecības un ēku nojaukšanas atkritumu apsaimniekošanu. Pēc tam, kad 2014. gadā būvniecības un ēku nojaukšanas darbībās radīto atkritumu daudzums uz vienu iedzīvotāju sasniedza maksimumu, tas ir samazinājies un ir zemāks par ES vidējo rādītāju. Aizbēršanas īpatsvars kopš 2014. gada ir saglabājies nemainīgs, un 2020. gadā tas bija 9,6 %, kas ir mazāk par ES vidējo rādītāju 9,9 %. Atkritumu apsaimniekošanas valsts plānā 2021.–2028. gadam ir iekļauti būvniecības un ēku nojaukšanas atkritumu beigu statusa (stadijas) kritēriji.

A9.2. grafiks. **Sadzīves atkritumu apstrāde**

Avots: *Eurostat*

Būvētās vides sistēmai ir liela ietekme uz klimatu, un ir vajadzīgas gan klimata pārmaiņu mazināšanas, gan pielāgošanās stratēģijas. Svarīgas klimata pārmaiņu mazināšanas stratēģijas ir dzīves cikla oglekļa emisijas pieejas ēkām, un Latvijai tās vēl ir jāpieņem un jāintegrē savā tiesiskajā regulējumā. Visā Eiropā pieaug ekstrēmu laikapstākļu, piemēram, plūdu, intensitāte un biežums. Latvija ar Kohēzijas fonda, Eiropas Reģionālās attīstības fonda un Atveseļošanas un noturības mehānisma atbalstu veica pasākumus, lai aizsargātu iedzīvotājus no ekstrēmiem plūdiem.

A9.1. tabula. **Apritīguma rādītāji**

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	EU-27	Latest year
Industry								
Resource productivity (purchasing power standard (PPS) per kilogram)	1.4	1.5	1.5	1.4	1.6	-	2.5	2022
Circular material use rate (%)	4.7	4.7	5.2	5.6	5.4	-	11.5	2022
Eco-innovation index (2013=100)	97.8	97.8	97.2	102.1	105.4	-	121.5	2022
Recycling of plastic packaging (%)	35.8	35.4	35.9	41.6	-	-	40.7	2021
Cost of air emissions from industry (EUR bn)	0.4	0.4	0.3	0.4	-	-	352.7	2021
Built environment								
Recovery rate from construction and demolition waste (%)	97.0	-	99.0	92.0	-	-	89.0	2020
Soil sealing index (base year = 2006)	101.7	-	-	-	-	-	103.4	2018
Non-residential floor area (m^2 per capita)	10.7	11.0	11.2	-	-	-	18.0	2020
Waste backfilled (%)	8.8	-	9.6	-	9.8	-	9.9	2020

Avots: *Eurostat*, Eiropas Vides aģentūra

Digitālā pārkārtošanās ir būtiska, lai nodrošinātu noturīgu un konkurētspējīgu ekonomiku. Saskaņā ar programmu "Digitālās desmitgades ceļš" un jo īpaši ar mērķrādītājiem, kas noteikti minētajā digitālās pārkārtošanās programmā līdz 2030. gadam, šajā pielikumā ir aprakstīts Latvijas sniegums digitālo prasmju, digitālās infrastruktūras/savienojamības un uzņēmumu un sabiedrisko pakalpojumu digitalizācijas jomā. Attiecīgā gadījumā tajā ir atsauce uz progresu atveseļošanas un noturības plāna (ANP) īstenošanā. Latvija piešķir 23 % no sava Atveseļošanas un noturības mehānisma kopējā budžeta digitālajai jomai (470 miljoni EUR) ([80]). Saskaņā ar kohēzijas politiku valsts digitālajai pārveidei tiek piešķirti papildu 0,5 miljardi EUR (11 % no valsts kopējā kohēzijas politikas finansējuma ([81])).

Digitālās desmitgades politikas programmā ir izklāstīts ceļš uz ES sekmīgu digitālo pārkārtošanos līdz 2030. gadam. Latvijas valsts ceļvedī ir izklāstītas darbības, ko tā plāno veikt, lai sasniegtu mērķus un mērķrādītājus valsts līmenī. Pirmajā ziņojumā par stāvokli digitālajā desmitgadē tika uzsvērta nepieciešamība paātrināt un padziļināt kopīgos centienus, lai sasniegtu ES mēroga mērķrādītājus un mērķus ([82]). Cita starpā digitāli prasmīgi iedzīvotāji palielina digitālo tehnoloģiju izstrādes un ieviešanas apmērus un rada produktivitātes pieaugumu un jaunus uzņēmējdarbības modeļus. Tas arī veicina lielāku iekļaušanu un līdzdalību vidē, ko arvien vairāk ietekmē digitālā pārveide ([83]). Digitālajām tehnoloģijām, infrastruktūrai un rīkiem ir būtiska loma pašreizējo strukturālo problēmu, tai skaitā stratēģiskās atkarības, kiberdrošības un klimata pārmaiņu, risināšanā.

Digitālo prasmju trūkuma novēršana joprojām ir viena no Latvijas galvenajām digitalizācijas problēmām. Latvijas digitālo pamatprasmju līmenis ir novērtēts zemāk par ES vidējo rādītāju, digitālās pamatprasmes ir 45,3 % valsts iedzīvotāju. Valsts sniegums ir virs ES vidējā rādītāja attiecībā uz IKT studiju absolventiem un IKT speciālistiem–sievietēm, taču galvenais šķērslis digitālo risinājumu plašākai izmantošanai privātajā sektorā Latvijā ir digitālo prasmju un IKT speciālistu trūkums. 2022. gadā 59,2 % Latvijas uzņēmumu ziņoja par grūti aizpildāmām vakancēm darbvietās, kurās nepieciešamas IKT prasmes.

Latvijai ir iespējas uzlabot ļoti augstas veiktspējas tīkla pārklājumu un 5G izvēršanu. Latvija jau ir piešķīrusi radiofrekvenču spektru 5G, taču ļoti augstas veiktspējas tīkla (*VHCN*) pārklājums ir mazāks nekā vidēji ES, un tā ir ierobežojusi uzņēmumiem un privātpersonām pieejamos komerciālos 5G pakalpojumus ([84]). 2023. gadā 5G pārklājums bija sasniedzis 53,1 % no Latvijas apdzīvotajām teritorijām, kas ir ievērojami mazāk par ES vidējo rādītāju 89,3 %. Tiek veikti vairāki pasākumi, lai atbalstītu 5G tehnoloģiju rūpniecisko un inovatīvo lietojumu izstrādi. Latvija ir iesaistīta arī dažādos EISI digitālajos nacionālajos un pārrobežu projektos saistībā ar viedajām kopienām un 5G tehnoloģiju risinājumu ieviešanu.

Uzņēmumu digitalizācija Latvijā joprojām ir problēma. Latvija lielākajā daļā rādītāju samazina neatbilstību ES vidējam rādītājam. 48 % mazo un vidējo uzņēmumu digitālā intensitāte ir vismaz pamatlīmenī, salīdzinājumam ES vidējais rādītājs — 58 %. Datu analītika tiek izmantota 37 % apmērā, kas jau nedaudz pārsniedz ES vidējo rādītāju 33 %. 2022. gadā 3,8 % Latvijas uzņēmumu ziņoja par IKT pakalpojumu pārtraukumiem kiberuzbrukumu dēļ (piemēram, izspiedējprogrammatūras uzbrukumi, pakalpojumatteices uzbrukumi). Tajā pašā gadā 39,7 % uzņēmumu iepriekšējos 12 mēnešos bija

([80]) Finanšu piešķīrumu daļa, kas veicina digitalizācijas mērķu sasniegšanu, ir aprēķināta, izmantojot Atveseļošanas un noturības mehānisma regulas VII pielikumu.

([81]) Šī summa ietver visas investīcijas, kas ir īpaši paredzētas digitālajai pārveidei vai to būtiski veicina kohēzijas politikas plānošanas 2021.–2027. gada periodā. Finansējuma avots ir Eiropas Reģionālās attīstības fonds, Kohēzijas fonds, Eiropas Sociālais fonds Plus un Taisnīgas pārkārtošanās fonds.

([82]) Eiropas Komisija (2023), Ziņojums par stāvokli digitālajā desmitgadē, 2023. gada ziņojums par stāvokli digitālajā desmitgadē | Eiropas digitālās nākotnes veidošana (europa.eu).

([83]) Sk., piemēram, ESAO ekonomikas prognozes "Digitalisation and productivity: A story of complementarities" (Digitalizācija un produktivitāte: stāsts par papildināmību), ESAO ekonomikas prognozes, 2019. gada sējums, 1. izdevums, *OECD iLibrary* (oecd-ilibrary.org), 2019, un ESAO kopsavilkumu: "Going Digital: Shaping Policies, Improving Lives – Summary" (Digitalizācija — rīcībpolitiku veidošana, dzīves kvalitātes uzlabošana — kopsavilkums), 2019, https://www.oecd.org/digital/going-digital-synthesis-summary.pdf.

([84]) Kopš datu ievākšanas 2021. gadā daži pakalpojumi jau ir sākuši darboties.

izstrādājuši vai pārskatījuši savu IKT drošības politiku.

Latvijai ir labi rezultāti digitālo sabiedrisko pakalpojumu jomā. Attiecībā uz digitālajiem sabiedriskajiem pakalpojumiem iedzīvotājiem Latvijas rādītāji ir daudz augstāki par ES vidējo rādītāju un attiecībā uz digitālajiem sabiedriskajiem pakalpojumiem uzņēmumiem — nedaudz augstāki par ES vidējo rādītāju. Turklāt e-pārvaldes lietotāju īpatsvars pārsniedz ES vidējo rādītāju. Latvijas ANP ir iekļauti pasākumi, kas, paredzams, atbalstīs publisko procesu un pakalpojumu digitalizāciju, cita starpā nolūkā sasniegt 2030. gada digitālās desmitgades mērķrādītājus. Attiecībā uz tiešsaistes piekļuvi pacientu medicīniskajām kartēm Latvija ir saņēmusi 85 punktus no 100, kas pārsniedz ES vidējo rādītāju. Tā turpina veikt pasākumus, lai uzlabotu pakalpojumus šajā jomā. Attiecībā uz elektronisko identifikāciju (eID) Latvijā ir shēma, par kuru ir paziņots saskaņā ar *eIDAS* regulu un kura jau ir pieejama 39 % iedzīvotāju. Latvija ir arī iesaistīta arī dažādos pārrobežu projektos, piemēram, Ziemeļvalstu un Baltijas eID projektā (*NOBID*), kura mērķis ir saskaņot dažādus eID risinājumus astoņās Ziemeļvalstīs un Baltijas valstīs, lai reģionā nodrošinātu pārrobežu piekļuvi digitālajiem pakalpojumiem.

A10.1. tabula. **Galvenie digitālās desmitgades mērķrādītāji, ko uzrauga ar Digitālās ekonomikas un sabiedrības indeksa rādītājiem**

	Latvia			EU	Digital Decade target by 2030 (EU)
	2022	2023	2024	2024	
Digital skills					
At least basic digital skills	**51%**	**51%**	**45%**	**56%**	**80%**
% individuals	2021	2021	2023	2023	2030
ICT specialists ([1])	**3.8%**	**4.4%**	**4.4%**	**4.8%**	**20 million**
% individuals in employment aged 15-74	2021	2022	2023	2023	2030
Digital infrastructure/connectivity					
Fixed very high capacity network (VHCN) coverage	**63%**	**63%**	**71%**	**79%**	**100%**
% households	2021	2022	2023	2023	2030
Fibre to the premises (FTTP) coverage ([2])	**61%**	**61%**	**62%**	**64%**	**-**
% households	2021	2022	2023	2023	
Overall 5G coverage	**0%**	**42%**	**53%**	**89%**	**100%**
% populated areas	2021	2022	2023	2023	2030
Digitalisation of businesses					
SMEs with at least a basic level of digital intensity	**38%**	**NA**	**48%**	**58%**	**90%**
% SMEs	2021		2023	2023	2030
Data analytics	**NA**	**NA**	**37%**	**33%**	**-**
% enterprises			2023	2023	
Cloud	**22%**	**22%**	**29%**	**39%**	**-**
% enterprises	2021	2021	2023	2023	
Artificial intelligence	**4%**	**4%**	**5%**	**8%**	**-**
% enterprises	2021	2021	2023	2023	
AI or cloud or data analytics ([3])	**NA**	**NA**	**48%**	**55%**	**75%**
% enterprises			2023	2023	2030
Digitalisation of public services					
Digital public services for citizens	**87**	**87**	**88**	**79**	**100**
Score (0 to 100)	2021	2022	2023	2023	2030
Digital public services for businesses	**86**	**86**	**87**	**85**	**100**
Score (0 to 100)	2021	2022	2023	2023	2030
Access to e-health records	**NA**	**79**	**85**	**79**	**100**
Score (0 to 100)		2022	2023	2023	2030

(1) 20 miljonu mērķrādītājs ir aptuveni 10 % no kopējās nodarbinātības.
(2) "Optiskās šķiedras kabeļu nodrošināšana līdz telpām" (*Fibre to the Premises*) pārklājuma rādītājs ir iekļauts atsevišķi, jo tā novērtējums tiks uzraudzīts atsevišķi un ņemts vērā, interpretējot ļoti augstas veiktspējas tīkla pārklājuma datus digitālajā desmitgadē.
(3) Vismaz 75 % ES uzņēmumu atbilstīgi savai uzņēmējdarbībai izmanto vienu vai vairākus no šādiem risinājumiem: i) mākoņdatošanas pakalpojumi; ii) lielo datu tehnoloģija; iii) mākslīgais intelekts.

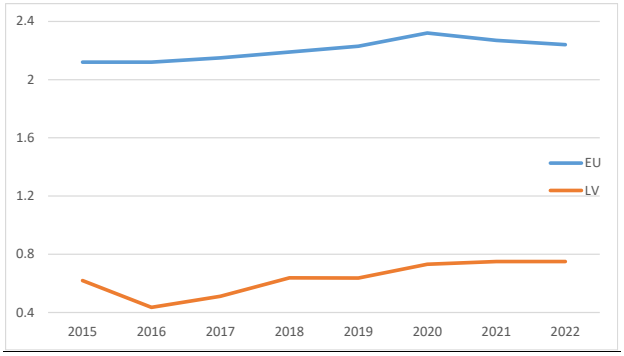
Avots: Digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss

Šajā pielikumā sniegts vispārējs pārskats par Latvijas pētniecības un inovācijas sistēmas sniegumu, kas ir būtisks, lai īstenotu divējādo pārkārtošanos un nodrošinātu ilgtermiņa konkurētspēju.

Latvija ir jaunpienācēja inovācijas jomā — tās sniegums pēdējos gados ir lēnām uzlabojies. Saskaņā ar Eiropas inovācijas rezultātu pārskata 2023. gada izdevumu ([85]) valsts uzlabojumu tendences turpinās, lai gan lēnākā tempā nekā vidēji ES. Galvenie zemo rādītāju iemesli ir "uzņēmumu pētniecības un izstrādes investīciju" samazināšanās un mazs "valdības atbalsts uzņēmējdarbības pētniecībai un izstrādei".

2022. gadā pētniecības un izstrādes intensitāte ([86]) bija stagnējoša — 0,75 % no IKP ([87]), un tā joprojām ir ievērojami zemāka par ES vidējo rādītāju 2,24 %. Atšķirībā no lielākās daļas dalībvalstu Latvijā uzņēmumu izdevumi pētniecībai un izstrādei (0,27 % no IKP) ir daudz mazāki nekā publiskie izdevumi pētniecībai un izstrādei (0,48 % no IKP) un ir viszemākie ES (ES vidējais rādītājs 1,48 % no IKP). Publiskie izdevumi pētniecības un izstrādes jomā joprojām ir zemi, un tas negatīvi ietekmē visu pētniecības un inovācijas sistēmu, tai skaitā cilvēkkapitālu un pētniecības rezultātus. Latvijas atveseļošanas un noturības plānā (ANP) pētniecībai un inovācijai paredzēto gandrīz 200 miljonu EUR, kā arī Latvijas kohēzijas plānošanas perioda ietvaros pētniecībai un inovācijai piešķirto 342 miljonu EUR apguve ir sākusies nesen; abi piešķīrumi varētu palielināt kopējos pētniecības un izstrādes izdevumus Latvijā. Tomēr, lai divkāršotu pētniecības un izstrādes intensitāti ([88]), Latvijai ir jāturpina palielināt publiskie izdevumi pētniecībai un izstrādei un pastāvīgi jāpievērš tam uzmanība.

A11.1. grafiks. **Pētniecības un izstrādes intensitāte % no IKP 2015.–2022. gadā**

Avots: *Eurostat*, 2023. gads

Cilvēkkapitāla trūkums kavē pētniecības un inovācijas rezultātus. Nelielais pētnieku skaits gan uzņēmējdarbībā, gan publiskajā sektorā (1,3 un 3,8 uz 1000 aktīvo iedzīvotāju, ES vidējais rādītājs attiecīgi 5,4 un 4,2 uz 1000 aktīvo iedzīvotāju ([89])) ierobežo Latvijas pētniecības un inovācijas spējas. Situāciju vēl vairāk saasina tas, ka doktorantūras ([90]) un dabaszinātņu, tehnoloģiju, inženierzinātņu un matemātikas (*STEM*) jomas absolventu skaits ([91]) pieaug, taču lēni. Jaunajam doktorantūras un akadēmiskās karjeras modelim, kas ir daļa no ANP, un izglītības reformai būtu jāpalielina augsti kvalificētu darba ņēmēju skaits. Nākotnē būs jāturpina uzlabot darba apstākļus un jānodrošina prognozējams finansējums, lai noturētu talantus Latvijā ([92]). Turklāt Latvija varētu apsvērt iespēju piesaistīt talantus no ārvalstīm, piemēram, kā īstermiņa risinājumu izmantojot mērķorientētas stipendijas.

Pētniecības un inovācijas izlaides kvalitāte joprojām ir zema. Kā liecina to zinātnisko publikāciju īpatsvars, kas ierindojas starp 10 % no visvairāk citētajām zinātniskajām publikācijām pasaulē (4,4 % Latvijā, 9,6 % ES ([93])), Latvijas

([85]) 2023. gada Eiropas inovācijas rezultātu pārskats, Valsts profils — Latvija: https://ec.europa.eu/assets/rtd/eis/2023/ec_rtd_eis-country-profile-lv.pdf. Eiropas inovācijas rezultātu pārskats sniedz salīdzinošu analīzi par inovācijas sniegumu ES valstīs, t. sk. par šo valstu inovācijas sistēmu salīdzinošajām priekšrocībām un trūkumiem (arī salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju).

([86]) Definēti kā bruto iekšzemes izdevumi pētniecībai un izstrādei procentos no IKP.

([87]) Avots: *Eurostat*.

([88]) Latvijas nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam ir noteikts mērķrādītājs 1,5 % apmērā no IKP: https://pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2027_apstiprin%C4%81ts%20Saeim%C4%81_1.pdf.

([89]) Avots: Eurostat.

([90]) Saskaņā ar Latvijas Statistikas biroja sniegto informāciju 2022. gadā doktorantūru absolvēja 183 cilvēki, https://data.stat.gov.lv/pxweb/en/OSP_PUB/START__IZG__IG__IGA/IGA010/table/tableViewLayout1/.

([91]) 8,7 uz 1000 iedzīvotāju, sk. A11.1. tabulu. Avots: *Eurostat*.

([92]) Avots: ESAO ekonomikas apsekojumi: Latvija, 2022. gads. https://doi.org/10.1787/c0113448-en.

([93]) 2020. gads, avots: *Science-Metrix*.

A11.1. tabula.**Galvenie inovācijas rādītāji**

Latvia	2010	2015	2020	2021	2022	EU average (1)
Key indicators						
R&D intensity (GERD as % of GDP)	0.61	0.62	0.73	0.75	0.75	2.24
Public expenditure on R&D as % of GDP	0.38	0.47	0.48	0.46	0.48	0.73
Business enterprise expenditure on R&D (BERD) as % of GDP	0.22	0.15	0.26	0.28	0.27	1.48
Quality of the R&I system						
Scientific publications of the country within the top 10% most cited publications worldwide as % of total publications of the country	1.56	3.98	4.36	:	:	9.6
Patent Cooperation Treaty patent applications per billion GDP (in PPS)	0.48	0.85	0.98	:	:	3.4
Academia-business cooperation						
Public-private scientific co-publications as % of total publications	5.54	6.54	7.20	8.67	8.91	7.62
Public expenditure on R&D financed by business enterprise (national) as % of GDP	0.050	0.051	0.037	0.038	:	0.054
Human capital and skills availability						
New graduates in science & engineering per thousand pop. aged 25-34	13.1	9.7	8.4	8.7	:	16.9
Public support for business enterprise expenditure on R&D (BERD)						
Total public sector support for BERD as % of GDP	:	0.07	:	0.05	:	0.204
R&D tax incentives: foregone revenues as % of GDP	0.000	0.002	:	:	:	0.104
Green innovation						
Share of environment-related patents in total patent applications filed under the Patent Cooperation Treaty (%)	0.00	3.31	11.27	:	:	14.65
Finance for innovation and economic renewal						
Venture capital (market statistics) as % of GDP	0.016	0.022	0.014	0.023	0.035	0.085
Employment share of high growth enterprises measured in employment (%)	:	17.42	12.23	:	:	12.51

(1) ES vidējais rādītājs par pēdējo pieejamo gadu ar vislielāko skaitu valstu datu.
Avots: *Eurostat*, ESAO, *JRC* ĢD, *Science-Metrix* (*Scopus* datubāze un Eiropas Patentu iestādes (*EPO*) patentu statistikas datubāze), *Invest Europe*

sniegums pētnieciskās izlaides kvalitātes ziņā ir ievērojami zemāks par ES vidējo rādītāju. Iemesls ir pētnieku trūkums, vēsturiski nepietiekamas investīcijas pētniecībā un izstrādē un sadrumstalotā pētniecības un inovācijas sistēma ([94]). Augstskolu konsolidācijai un Pētniecības un inovācijas stratēģiskās padomes izveidei (abas darbības ir ANP paredzēto reformu daļa) būtu jāsamazina šī sadrumstalotība. Tas arī palīdzētu palielināt Latvijas dalību programmā "Apvārsnis" ([95]), kas var veicināt izcilību pētniecībā un starptautisko sadarbību.

Privātā sektora inovācijas potenciāls nav izmantots. Inovācijas aktivitāte privātos uzņēmumos ir ierobežota, par ko liecina nelielais patentu pieteikumu skaits (0,98 patentu pieteikumi uz miljardu IKP salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 3,4 2020. gadā ([96])). To galvenokārt izraisa zemie privātie izdevumi pētniecībai un izstrādei un kopumā vāja valsts zinātniskā bāze. Lai gan Latvijas Inovāciju fonda nozaru pētījumu programmas ieviešana un ANP paredzētās investīcijas varētu veicināt privātā sektora inovāciju, Latvijai būtu jāapsver iespēja ieviest vairāk stimulu uzņēmumiem investēt pētniecībā un izstrādē un ziņot par savām pētniecības un izstrādes darbībām. Arī riska kapitāls joprojām ir nepietiekams (0,02 % no IKP 2022. gadā ([97])), kas kavē jaunuzņēmumu veidošanu.

([94]) Avots: ESAO ekonomikas apsekojumi: Latvija, 2022. gads. https://doi.org/10.1787/c0113448-en.

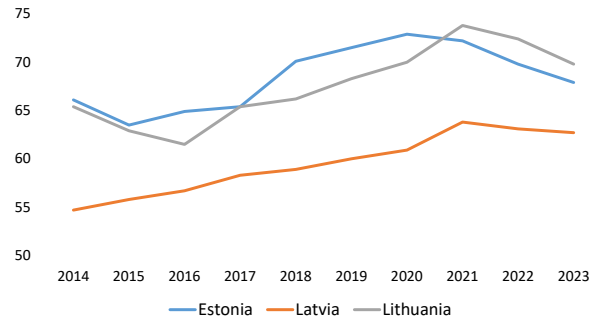
([95]) Programma "Apvārsnis Eiropa" un tās priekštece "Apvārsnis 2020" ir ES galvenās pētniecības un inovācijas finansēšanas programmas.

([96]) Avots: Eiropas Patentu iestādes patentu statistikas datubāze.

([97]) ES vidējais rādītājs ir 0,085 % no IKP. Avots: *Invest Europe.*

Produktivitātes pieaugums Latvijā palielinās, taču tas joprojām neatbilst ES vidējam rādītājam. Pēdējo divdesmit gadu laikā produktivitāte Latvijā strauji pieauga, ekonomikai tuvojoties ES vidējam rādītājam. Lai gan valsts turpina "iedzīšanu", tās darba produktivitātes līmenis ir sācis samazināties, tādējādi saglabājot produktivitātes atšķirību no pārējām Baltijas valstīm un pārējām ES valstīm. 2023. gadā Latvijas darba produktivitāte (uz vienu nostrādāto stundu, pēc pirktspējas līmeņa, sk. A12.1. grafiku) procentos no ES vidējā rādītāja bija 62,7 %, atpaliekot gan no Igaunijas (67,9 %), gan Lietuvas (69,8 %). Daļēji to varētu izskaidrot ar valsts ekonomisko struktūru, kurā dominē uzņēmumi ar zemu un vidēji zemu tehnoloģiju līmeni, kā arī ar reģionālajām atšķirībām (sk. 17. pielikumu). Kā galvenie pasākumi produktivitātes atšķirības novēršanai ir izcelta eksporta darbību modernizācija, kā arī pētniecības, izstrādes un inovācijas zemā līmeņa pacelšana ([98]).

A12.1. grafiks. **Darba produktivitāte (uz vienu nostrādāto stundu, pēc pirktspējas līmeņa, % no ES vidējā rādītāja)**

Avots: *Eurostat*

Zemo produktivitātes līmeni tautsaimniecībā lielā mērā nosaka izteikti zemā produktivitāte apstrādes rūpniecībā. Darba produktivitāte rūpniecībā 2023. gadā bija -2,7 % (salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju –1,2 %, sk. A12.1. tabulu). Latvijā apstrādes rūpniecībā nepārprotami dominē nozares ar zemu tehnoloģiju līmeni, un gandrīz pusi no apstrādes rūpniecības kopējās pievienotās vērtības veido tradicionālās rūpniecības nozares (pārtika, kokapstrāde). Nozares ar zemu un vidēji zemu tehnoloģisko intensitāti veidoja aptuveni 85 % no kopējā apstrādes rūpniecības darbaspēka ([99]). Rūpniecības produktivitātes kāpumu var panākt, veicinot resursu pārdali uz nozarēm ar augstāku tehnoloģisko (un augstāku produktivitātes) līmeni.

Turklāt apstrādes rūpniecība saņem tikai aptuveni 11 % no iekšējām ārvalstu tiešajām investīcijām, un tie ir vērsti uz nozarēm ar salīdzinoši zemu tehnoloģiju līmeni. Apstrādes rūpniecības nozares, kas saņem lielākās ārvalstu tiešās investīcijas, ir tekstilizstrādājumi, koksnes un papīra ražojumi, kā arī poligrāfija ([100]). Tomēr laikposmā no 2013. gada līdz 2019. gadam strauji un ātrāk nekā nozares ar zemāku tehnoloģiju līmeni auga tieši nozares ar augstāku tehnoloģiju līmeni, tai skaitā biomedicīna un IT. Šo tendenci varētu pastiprināt prasmju un uzņēmējdarbības vides uzlabošana.

Mazo un vidējo uzņēmumu (MVU) produktivitāte mazinās, un digitālā un zaļā pārkārtošanās atpaliek. Lielāko daļu Latvijas ekonomikas veido MVU. Tie rada 69,7 % no pievienotās vērtības, kas ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju (aptuveni 50 %). Attiecībā uz zinātnesietilpību 67 % uzņēmumu ir iesaistīti ražošanā, kam nav nepieciešamas augstās tehnoloģijas, un mazāk zinātnesietilpīgos pakalpojumos. MVU produktivitāti kavē Latvijas zemās investīcijas pētniecībā un izstrādē, par ko liecina nemainīgi zemais vērtējums Eiropas inovācijas rezultātu pārskatā (sk. 11. pielikumu). Latvijas MVU atpaliek no saviem līdziniekiem digitālās intensitātes pamatlīmenī, ierindojoties 23. vietā, un tikai 14 % MVU veic tirdzniecību tiešsaistē salīdzinājumā ar 18 % ES. Lai gan kopš Krievijas iebrukuma Ukrainā nepieciešamība paātrināt zaļo pārkārtošanos ir kļuvusi izteiktāka, tikai 15 % MVU norāda, ka tiem ir izstrādāta konkrēta stratēģija, kā samazināt savu oglekļa pēdu un kļūt klimatneitrāliem, turklāt 63 % MVU nepiedāvā ne zaļos produktus, ne pakalpojumus (salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 54 %).

Rūpniecības īpatsvars tautsaimniecībā ir palielinājies. Tas pieauga no 15,2 % no IKP 2019. gadā līdz 17,9 % 2023. gadā. Tas joprojām ir zem ES vidējā rādītāja (20,6 %). Šo sniegumu galvenokārt ietekmē apstrādes rūpniecība, kas saņem arī Covid-19 atbalstu. Kokrūpniecību, kas eksportē 80 % no savas produkcijas un veido

([98]) SVF, IV pants, Latvija, 2023. gads.

([99]) Latvijas 2022. gada ziņojums par produktivitāti.

([100]) ESAO Starptautiskā tiešo investīciju statistika par 2022. gadu, 2023.

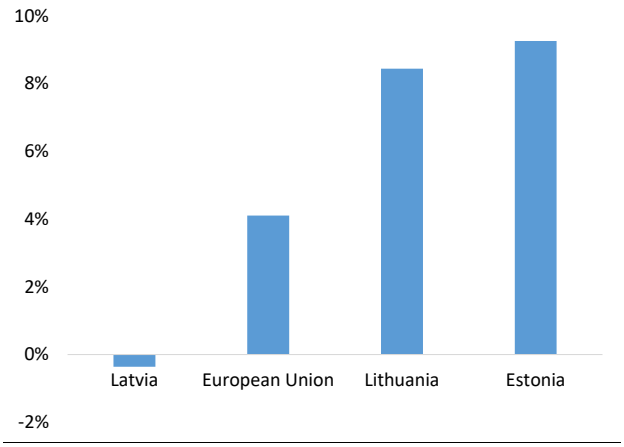
20 % no valsts eksporta ([101]), labvēlīgi ietekmēja liels ārējais pieprasījums un augstās cenas.

Latvijas uzņēmumi cieš no maksājumu kavējumiem, taču situācija ir uzlabojusies. Starpība starp uzņēmumiem piedāvātajiem noteikumiem un faktiskajiem maksājumiem ir viena no lielākajām ES. *B2B* maksājumu starpība ir vidēji 16,2 dienas, kas pārsniedz ES vidējo rādītāju un ir viena no augstākajām ES. Publiskā sektora maksājumu starpība ir ievērojami uzlabojusies, un tagad tā ir 12 dienas, kas ir otrs labākais rādītājs ES. Kopējais sniegums joprojām stipri atpaliek no snieguma 2019. gadā, kad vidējā starpība bija attiecīgi tikai divas un četras dienas. Tā kā inflācijas līmenis ir ievērojami samazinājies, maksājumu kavējumu uzlabošanās palīdz Latvijas uzņēmumiem nostabilizēties.

Lai gan ir veikti uzlabojumi, lielie šķēršļi finansējumam joprojām rada problēmas MVU. EIF MVU piekļuves finansējumam indeksā valsts pakāpās no 26. vietas 2020. gadā līdz 16. vietai 2022. gadā. Latvijas uzlabotais vērtējums 2022. gadā salīdzinājumā ar 2021. gadu lielā mērā ir saistāms ar pašu kapitālu. Tomēr tās sniegums aizdevumu jomā, kas, iespējams, ir svarīgāka MVU, ir pasliktinājies. Covid-19 atbalsta pārtraukšana ir krasi samazinājusi to MVU īpatsvaru, kuri saņem dotācijas un subsidētus aizdevumus. Finansiāli ierobežotu uzņēmumu ziņā Latvija ierindojas otrajā vietā ES ([102]). Faktori, kas izskaidro apgrūtināto piekļuvi finansējumam Latvijā, ir nemainīgi augstas procentu likmes un augstas nodrošinājuma izmaksas ([103]).

Prasmju trūkums būtiski ierobežo ilgtermiņa izaugsmi. Rūpniecības nozares uzņēmumi ziņo par darbaspēka trūkumu, kas ir zemāks par vidējo rādītāju salīdzinājumā ar citām ES dalībvalstīm (17 % salīdzinājumā ar 23 %). Tomēr saskaņā ar EIB 2023. gada investīciju apsekojumu 91 % Latvijas uzņēmumu kā šķērsli investīcijām min kvalificēta personāla trūkumu. Tas ir lielākais investīciju šķērslis, par ko ziņojuši Latvijas uzņēmumi, un tas ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju (81 %). Latvija veic iepriekšējas pārbaudes 45 kvalifikācijām, kas saistītas ar īslaicīgiem un gadījuma rakstura pakalpojumiem, salīdzinājumā ar Baltijas kaimiņvalstīm — Igaunija: 5, Lietuva: 11 ([104]). Neraugoties uz uzlabojumiem, regulatīvie ierobežojumi attiecībā uz būvinženieriem un patentu un preču zīmju aģentiem joprojām ir lielāki nekā vidēji ES ([105]). Tas palielina administratīvo slogu speciālistiem un samazina tirgus elastību.

A12.2. grafiks. **Vidējās neto privātās investīcijas % no IKP, 2019.–2023. gads**

Avots: *AMECO*

Uzņēmējdarbības vides uzlabošana joprojām ir svarīga investīciju veicināšanai. Kopējās investīcijas procentos no IKP kopš 2017. gada ir svārstījušās nedaudz virs 20 %, 2022. gadā sasniedzot 21,8 % (salīdzinājumā ar 27,5 % Igaunijā un 21,4 % Lietuvā). Valdības investīcijas krietni pārsniedz ES vidējo rādītāju, veidojot gandrīz vienu piektdaļu no kopējām investīcijām ekonomikā. Publisko investīciju neto līmenis pēdējos piecos gados ir 1,1 % no IKP salīdzinājumā ar 0,45 % ES. Tomēr neto privāto investīciju līmenis nemainīgi ir viens no zemākajiem ES, sasniedzot -0,4 % no IKP salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 3,8 % pēdējos piecos gados (sk. A12.2. grafiku). Privātās investīcijas — lai gan ir pieaugušas — joprojām ir mazākas nekā pirms finanšu krīzes 2007. un 2008. gadā. EIB 2023. gada investīciju apsekojuma rezultāti liecina, ka privātās investīcijas negatīvi ietekmē liela nenoteiktība, kvalificētu darbinieku pieejamības trūkums un augstas enerģijas izmaksas. 2023. gadā 77 % Latvijas uzņēmumu uzskatīja, ka uzņēmējdarbības noteikumi ir ilgtermiņa šķērslis investīcijām, kas ir daudz augstāks rādītājs nekā Baltijas

([101])Latvijas Centrālā statistikas pārvalde

([102])EIB 2023. gada investīciju apsekojums.

([103])SVF, 2022. gads.

([104])*SMET* 2021.–2022. gada ziņojums.

([105])Paziņojums par profesionālo pakalpojumu regulējuma reformu ieteikumu atjaunināšanu, COM(2021)385.

kaimiņvalstīs (Igaunijā 46 %; Lietuvā 52 %) un viens no augstākajiem procentuālajiem rādītājiem ES. Tikai 39 % aptaujāto investoru ir pārliecināti, ka viņu investīcijas Latvijā aizsargā tiesību akti un tiesas (ES vidējais rādītājs 54 %). Latvijas investoru galvenie bažu iemesli ir biežās izmaiņas tiesību aktos un likumdošanas procesa kvalitāte.

Latvija ir labi integrēta vienotajā tirgū, un tās kopējais tirdzniecības apjoms ar citām ES valstīm 2022. gadā vidēji veidoja vairāk nekā pusi no tās IKP. Trūkumi attiecībā uz transponēšanu un atbilstības nodrošināšanu ir tādā pašā līmenī kā vidēji ES. Publiskā iepirkuma jomā valsts sniegums kopumā ir viduvējs, un 2023. gadā 28 % līgumu slēgšanas tiesību tika piešķirtas pēc tam, kad tika saņemts tikai viens piedāvājums. Tas ir ievērojams samazinājums salīdzinājumā ar 2022. gadu (37 %). Latvija ir arī starp tām 17 dalībvalstīm, kas jau no paša sākuma (2023. gada jūnijā) pievienojās Vienotajai patenta sistēmai. Sistēma nodrošina vienkāršu patentu aizsardzību Eiropā ar vienotu patentu reģistrācijas procedūru un centralizētu tiesvedību. Turklāt Latvija atrisināja visas lietas (6), ko tā izskatīja kā vadošais centrs, pārsniedzot ES vidējo rādītāju 88 % (sk. A12.1. tabulu), un 2023. gadā tā guva ļoti labus rezultātus attiecībā uz izskatīšanas ilgumu. Vienotā tirgus rezultātu apkopojums liecina, ka kopš 2018. gada valdības regulējuma un administratīvo prasību slogs ir palielinājies par gandrīz 30 %.

Latvija ir pārgājusi uz Vienreizes principa tehniskās sistēmas (*OOTS*) tehniskās ieviešanas sākotnējo posmu ([106]). Saskaņā ar Vienotās digitālās vārtejas regulu ([107]) sistēma ļaus veikt pierādījumu automatizētu pārrobežu apmaiņu starp kompetentajām iestādēm, uzlabojot tiešsaistes piekļuvi informācijai, administratīvajām procedūrām un palīdzībai ES. Lai sistēma darbotos netraucēti un samazinātu administratīvo slogu, izšķiroša nozīme ir Latvijas kompetento iestāžu iesaistīšanai.

([106])Īstenošanas regula (ES) 2022/1463.

([107])Regula (ES) 2018/1724.

A12.1. tabula.**Rūpniecība un vienotais tirgus**

Latvia							
POLICY AREA	**INDICATOR NAME**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**EU27 average***
HEADLINE INDICATORS							
Economic Structure	Net Private investment, level of private capital stock, net of depreciation, % GDP[1]	-0,7	-1,3	-0,3	-0,5	1,0	**3,8**
	Net Public investment, level of public capital stock, net of depreciation, % GDP[1]	1,0	1,7	1,5	0,5	1,0	**1,2**
	Real labour productivity per person in industry (% yoy)[2]	-0,8	7,1	7,4	-1,9	-2,7	**-1,24**
Cost competitiveness	Nominal unit labour cost in industry (% yoy)[2]	8,7	-4,4	-0,2	13,8	15,8	**9,83**
SINGLE MARKET							
Single Market integration	EU Trade integration, % (Average intra-EU imports + average intra EU exports)/GDP[2]	42,1	42,2	46,8	53,6	46,8	**42,9**
Compliance	Transposition deficit, % of all directives not transposed[3]	0,3	0,8	2	1,2	0,5	**0,7**
	Conformity deficit, % of all directives transposed incorrectly[3]	0,8	1	1	0,8	0,4	**1,1**
	SOLVIT, % resolution rate per country[3]	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**88,3**
	Number of pending infringement proceedings[3]	13	17	22	17	10	**25,9**
Restrictions	EEA Services Trade Restrictiveness Index[4]	0,05	0,05	0,04	0,04	0,04	**0,05**
Public procurement	Single bids, % of total contractors[3]	32	25	26	37	28	**28,6**
	Direct Awards, %[3]	8	8	11	8	8	**8,1**
ECONOMIC STRUCTURE							
Shortages	Material Shortage (industry), firms facing constraints, %[5]	7,3	7,8	16,1	22,9	12,9	**17,2**
	Labour Shortage using survey data (industry), firms facing constraints, %[5]	25,9	12,1	21,3	22,7	17,3	**23,3**
	Vacancy rate, % of vacant posts to all available ones (vacant + occupied)[2]	3,2	2,0	2,7	2,7	2,4	**2,5**
Strategic dependencies	Concentration in selected raw materials, Import concentration index based on a basket of critical raw materials[6]	0,17	0,16	0,16	0,17	0,17	**0,22**
	Installed renewables electricity capacity, % of total electricity produced[2]	0,6	0,6	0,6	0,6		**50**
BUSINESS ENVIRONMENT - SMEs							
Investment obstacles	Impact of regulation on long-term investment, % of firms reporting business regulation as major obstacle[7]	43,4	34,7	50,3	25,0	40,0	**22,2**
Business demography	Bankruptcies, Index (2015=100)[2]	70,5	44,9	30,5	37,4	30,0	**105,6**
	Business registrations, Index (2015=100)[2]	85,4	72,5	75,6	72,9	72,2	**120,2**
Late payments	Payment gap - corporates B2B, difference in days between offered and actual payment[8]	-	16	11	16	16	**15**
	Payment gap - public sector, difference in days between offered and actual payment[8]	-	18	9	13	12	**16**
	Share of SMEs experiencing late payments in past 6 months, %[9]	56,5	36,5	36,5	38,1	50,6	**48,7**
Access to finance	EIF Access to finance index - Loan, Composite: SME external financing over last 6 months, index values between 0 and 1[10]	0,39	0,17	0,40	0,26	-	**0,49**
	EIF Access to finance index - Equity, Composite: VC/GDP, IPO/GDP, SMEs using equity, index values between 0 and 1[10]	0,16	0,14	0,14	0,26	-	**0,17**

Avots: (1) *AMECO*, (2) *Eurostat*, (3) vienotā tirgus rezultātu apkopojums, (4) ESAO, (5) *ECFIN BCS*, (6) *COMEXT* un Komisijas aprēķini, (7) EIB investīciju apsekojums, (8) *Intrum* ziņojums par maksājumiem, (9) *SAFE* apsekojums, (10) EIF MVU piekļuves finansējumam indekss

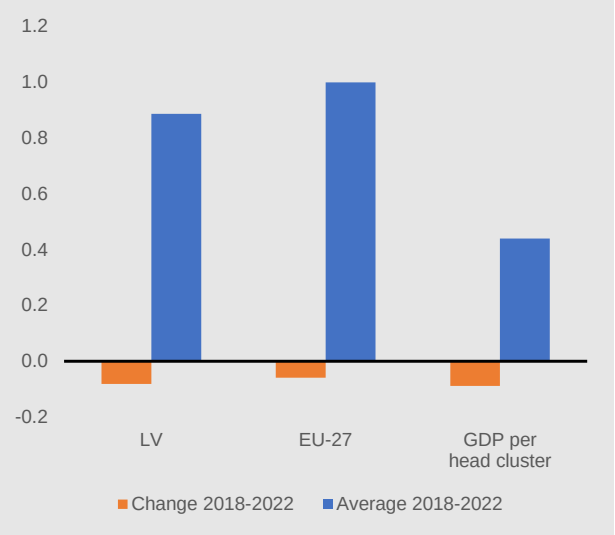
* Komisijas ES27 vidējā rādītāja aprēķini.

Latvijas publiskā pārvalde ir būtiska tautsaimniecības konkurētspējai, jo īpaši izstrādājot divējādās pārkārtošanās nosacījumus un radot labvēlīgu uzņēmējdarbības vidi. Pārvaldības efektivitātes uztvere ir sliktāka nekā vidēji ES un uzrāda pasliktināšanās tendenci (A13.1. grafiks). Lai risinātu sistēmiskas problēmas, Latvija pieņēma publiskās pārvaldes modernizācijas plānu 2023.–2027. gadam. Tajā ietverti pasākumi, lai uzlabotu regulējumu, centralizētu un standartizētu atbalsta funkcijas un atbalstītu inovāciju un digitālo pārveidi. Valsts kancelejas Inovācijas laboratorija ([108]) ir veicinājusi inovatīvas pieejas, lai uzlabotu kritiski svarīgu sabiedrisko pakalpojumu kvalitāti ([109]). 2023. gadā vietējām pašpārvaldes struktūrām kļuva obligāta iekšējās kontroles sistēma, tai skaitā iekšējās revīzijas un riska pārvaldības funkcijas ([110]).

Latvijas civildienesta ierēdņiem ir labs izglītības profils. Publiskās pārvaldes darbinieku ar augstāko izglītību īpatsvars un viņu dalības līmenis pieaugušo izglītībā liecina par salīdzinoši augsti kvalificētu darbaspēku. Turklāt Latvijas publiskās pārvaldes darbaspēks ir viens no pieciem jaunākajiem ES. Lai gan dzimumu paritāte augstākos civildienesta amatos 2023. gadā nedaudz pasliktinājās, tā joprojām ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju (A13.1. tabula).

Latvijas publiskās pārvaldes sniegums digitalizācijas jomā ir labs. Kopējais e-pārvaldes vērtējums 2021.–2023. gadā svārstījās no 80,2–84,7, kas ir virs ES vidējā rādītāja 75,8. 2023. gadā saskaņā ar Latvijas nacionālo reformu programmu valdība izstrādāja vienotu publiskās pārvaldes tīmekļa platformu. 119 publisko organizāciju tīmekļa vietnēm ir vienota tehnoloģiskā un vizuālā "visas valdības" pieeja.

A13.1. grafiks. **Pārvaldības efektivitāte**

Vidējā vērtība 2018.–2022. gadā un izmaiņas 2018.–2022. gadā.
Stabiņš "IKP uz vienu iedzīvotāju" parāda valdības efektivitātes rādītāja vidējo vērtību to ES valstu grupā, kas ietilpst tajā pašā "IKP uz vienu iedzīvotāju" kopā kā Latvija (ES valstis ir sarindotas pēc IKP uz vienu iedzīvotāju un sagrupētas trīs vienāda lieluma kopās).
Avots: Vispasaules pārvaldības indikatori

Latvija ir veikusi pasākumus, lai stiprinātu politikas veidošanu, labāk koordinējot un izmantojot pierādījumus ([111]). Tas ietver Analītiskā dienesta izveidi Valsts kancelejā 2024. gada martā. Tomēr valstij ir grūtības sistemātiski sagatavot un izmantot pierādījumus politikas izstrādē un novērtēšanā. Pārresoru koordinācijas departaments nodrošina centrālu politikas veidošanas rokasgrāmatu, lai gan nav ne konkrētu metodisku norādījumu par to, kā izmantot pierādījumus, ne arī uzraudzības mehānisma, lai novērtētu, vai rokasgrāmatas norādījumi tiek ievēroti. *Vienotais tiesību aktu projektu izstrādes un saskaņošanas portāls* piedāvā interaktīvu un atvērtu platformu, kurā ieinteresētās personas var nosūtīt atsauksmes un uzraudzīt valdības politikas priekšlikumu statusu. Turklāt ar grozīto Pašvaldību likumu tika ieviesti vairāki mehānismi, lai veicinātu pilsoniskās sabiedrības iesaisti lēmumu pieņemšanā vietējā līmenī.

Attiecībā uz atvērto pārvaldes datu nodrošināšanu Latvijas rezultāti ir tuvu ES vidējam rādītājam. Ministru kabinets 2023. gada oktobrī apstiprināja Datu izplatīšanas un pārvaldības platformas noteikumus. Tajos ir

([108]) https://www.mk.gov.lv/lv/jaunums/valsts-kancelejas-inovacijas-laboratorija-uzlabos-sabiedribai-nozimigu-pakalpojumu-kvalitati (skatīts 23.1.2024.).

([109]) Inovācijas sprintu konkursa pieteikumi atklāj valsts pārvaldē aktuālo problēmu daudzveidību, Ministru kabinets, mk.gov.lv (skatīts 23.1.2024.).

([110]) Likums par iekšējo revīziju tika apstiprināts 2012. gadā, un tagad tas ir novecojis, jo starptautiskie iekšējie revīzijas standarti, ko izsludināja Iekšējo auditoru institūts (Mājaslapa, Iekšējo auditoru institūts, IAI), kopš tā laika ir atjaunināti trīs reizes. Jaunie starptautiskie iekšējās revīzijas standarti tika publiskoti 2024. gada 9. janvārī, un tie stāsies spēkā 2025. gada 9. janvārī (2024. gada Starptautiskie iekšējās revīzijas standarti).

([111]) Izveidojot Stratēģiskās vadības tematisko komiteju.

A13.1. tabula.**Publiskās pārvaldes rādītāji**

LV	Indicator ([1])	2019	2020	2021	2022	2023	EU-27([2])
E-government and open government data							
1	Share of internet users within the last year that used a public authority website or app	n/a	n/a	n/a	77.0	78.9	75.0
2	E-government benchmark overall score ([3])	n/a	81.7	80.2	81.7	84.7	75.8
3	Open data and portal maturity index	0.7	0.8	0.8	0.6	0.8	0.8
Educational attainment level, adult learning, gender parity and ageing							
4	Share of public administration employees with higher education (levels 5-8, %)	71.9	73.0	75.2 (b)	76.8	77.5	52.9
5	Participation rate of public administration employees in adult learning (%)	15.8	11.8	18.3 (b)	20.1	23.6	17.9
6	Gender parity in senior civil service positions ([4])	3.4	8.2	10.0	3.2	4.6	9.2
7	Ratio of 25-49 to 50-64 year olds in NACE sector O	2.7	2.5	2.4 (b)	2.6	2.5	1.5
Public financial management							
8	Medium-term budgetary framework index	0.8	0.9	0.9	0.9	n/a	0.7
9	Strength of fiscal rules index	1.1	1.1	1.1	1.1	n/a	1.4
Evidence-based policy making							
10	Regulatory governance	n/a	n/a	1.79	n/a	n/a	1.7

([1]) Lielas vērtības apzīmē labu sniegumu, izņemot 6. rādītāju. ([2]) 2023. gada vērtība. Ja tā nav pieejama, tiek parādīta jaunākā pieejamā vērtība. ([3]) Mēra digitālo publisko pakalpojumu orientāciju uz lietotājiem (tai skaitā attiecībā uz pārrobežu pakalpojumiem) un pārredzamību, kā arī to, vai pastāv galvenie šo pakalpojumu sniegšanu veicinošie faktori. ([4]) Definē kā starpības starp vīriešu un sieviešu procentuālo daļu augstākajos civildienesta amatos absolūto vērtību.
Karodziņi: (b) laikrindas pārrāvums; (d) definīcija atšķiras; (u) maza ticamība.
Avots: personu veiktas e-pārvaldes darbības tīmekļa vietnēs, *Eurostat* (1. rādītājs); e-pārvaldes salīdzinošais ziņojums (#2); ziņojums par progresu atvērto datu jomā (#3); Darbaspēka apsekojums, *Eurostat* (4., 5., 7. rādītājs); Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts (6. rādītājs); fiskālās pārvaldības datubāze (#8, 9); ESAO, "Indicators of Regulatory Policy and Governance" (Regulatīvās politikas un pārvaldības rādītāji) (#10).

izklāstītas datu izplatīšanas un pārvaldības platformas (DAGR) darbības procedūras, un šīs platformas mērķis ir atvieglot publisko datu kopu identificēšanu un atkārtotu izmantošanu ([112]). Turklāt piektā Nacionālā atvērtās pārvaldības partnerības plāna (2022.–2025. gadam) ([113]) mērķis ir stiprināt sabiedrības līdzdalību lēmumu pieņemšanā un padarīt valsts un pašvaldību iestādes pārredzamākas.

Tiesu sistēma darbojas efektīvi. Aplēstais laiks, kas nepieciešams strīdīgu civillietu un komerclietu izskatīšanai pirmajā instancē, 2022. gadā bija 209 dienas, kas ir nedaudz mazāk nekā 216 dienas 2021. gadā. Aplēstais laiks, kas nepieciešams administratīvo lietu izskatīšanai pirmajā instancē, samazinājās no 256 dienām 2021. gadā līdz 200 dienām 2022. gadā. Neizskatīto administratīvo lietu īpatsvars joprojām bija viens no zemākajiem ES. Tiesu sistēmas kvalitāte kopumā ir laba un vēl tiek uzlabota. Tiesu un prokuratūru digitalizācijas līmenis aizvien ir augsts. Nav ziņots par sistēmiskiem trūkumiem attiecībā uz tiesu iestāžu neatkarību ([114]).

Ir iespējams stiprināt Latvijas neatkarīgo fiskālo iestādi (NFI), lai palīdzētu risināt fiskālās problēmas. Latvijas Republikas Fiskālās disciplīnas padome galveno uzmanību pievērš makroekonomikas prognožu apstiprināšanai un fiskālo noteikumu ievērošanas uzraudzībai. Tajā ir tikai trīs pilnas slodzes darbinieki, un tā ir salīdzinoši maza NFI. Tāpēc tai varētu rasties problēmas, uzņemoties jaunus uzdevumus,

([112])2023. gada novembrī datu portālā bija pieejamas 818 datu kopas salīdzinājumā ar 623 datu kopām 2022. gadā un 472 datu kopām 2021. gadā. Avots: Atvērto datu portāls.

([113])Plāns ir pieejams vietnē: https://www.mk.gov.lv/lv/atverta-parvaldiba (skatīts 23.11.2023.).

([114])Sīkāku informāciju sk. 2024. gada ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā un 2024. gada ziņojumā par tiesiskumu (drīzumā).

piemēram, saistībā ar plānoto politikas pasākumu izmaksām. Padome ir manāma plašsaziņas līdzekļos, taču būtu iespējams izvērst plašākus informēšanas pasākumus un tādējādi arī tās lomu valsts fiskālo jautājumu debatēs.

14. PIELIKUMS. NODARBINĀTĪBAS, PRASMJU UN SOCIĀLĀS POLITIKAS PROBLĒMAS, ŅEMOT VĒRĀ EIROPAS SOCIĀLO TIESĪBU PĪLĀRU

Eiropas sociālo tiesību pīlārs iezīmē ceļu augšupējai konverģencei virzībā uz labākiem darba un dzīves apstākļiem ES. Šajā pielikumā ir sniegts pārskats par Latvijas progresu pīlāra 20 principu un ES 2030. gada pamatmērķu un valsts mērķrādītāju īstenošanā nodarbinātības, prasmju un nabadzības mazināšanas jomā.

A14.1. tabula. **Sociālo rezultātu pārskats par Latviju**

Poliy area	Headline indicator	
Equal opportunities and access to the labour market	Adult participation in learning (during the last 12 months, excl. guided on the job training, % of the population aged 25-64, 2022)	34.1
	Early leavers from education and training (% of the population aged 18-24, 2023)	7.7
	Share of individuals who have basic or above basic overall digital skills (% of the population aged 16-74, 2023)	45.3
	Young people not in employment, education or training (% of the population aged 15-29, 2023)	10
	Gender employment gap (percentage points, population aged 20-64, 2023)	3.1
	Income quintile ratio (S80/S20, 2022)	6.3
Dynamic labour markets and fair working conditions	Employment rate (% of the population aged 20-64, 2023)	77.5
	Unemployment rate (% of the active population aged 15-74, 2023)	6.5
	Long term unemployment (% of the active population aged 15-74, 2023)	1.8
	Gross disposable household income (GDHI) per capita growth (index, 2008=100, 2022)	123.6
Social protection and inclusion	At risk of poverty or social exclusion (AROPE) rate (% of the total population, 2022)	26
	At risk of poverty or social exclusion (AROPE) rate for children (% of the population aged 0-17, 2022)	19.8
	Impact of social transfers (other than pensions) on poverty reduction (% reduction of AROP, 2022)	25
	Disability employment gap (percentage points, population aged 20-64, 2022)	20.8
	Housing cost overburden (% of the total population, 2022)	5.4
	Children aged less than 3 years in formal childcare (% of the under 3-years-old population, 2022)	32.7
	Self-reported unmet need for medical care (% of the population aged 16+, 2022)	5.4

Critical situation | To watch | Weak but improving | Good but to monitor | On average | Better than average | Best performers

Avots: 2024. gada 25. aprīļa atjauninājums. Dalībvalstis sociālo rezultātu pārskatā tiek iedalītas kategorijās saskaņā ar metodiku, par kuru panākta vienošanās ar Nodarbinātības komiteju un Sociālās aizsardzības komiteju. Sīkāku informāciju par metodiku skatīt 2024. gada vienotā nodarbinātības ziņojuma pielikumā.

Latvijas darba tirgus sniegums aizvien ir labs. Nodarbinātības līmenis (vecumā no 20 līdz 64 gadiem) 2023. gadā pieauga līdz 77,5 % (ES: 75,3 %). Paredzams, ka ekonomikas lejupslīde nedaudz mazinās spriedzi darba tirgū, par ko liecina nesenais brīvo darbvietu skaita samazinājums. Dzimumu nodarbinātības atšķirība ir viena no mazākajām ES (3,1 % 2023. gadā, ES: 10,2 %), un, neraugoties uz pieaugumu kopš 2021. gada, arī personu ar invaliditāti nodarbinātības atšķirība ir mazāka par ES vidējo rādītāju (20,8 % salīdzinājumā ar 21,4 %). Bezdarba līmenis 2023. gadā bija 6,5 % (ES vidējais rādītājs 6,1 %), tomēr joprojām pastāv būtiskas reģionālās atšķirības ([115]). Neraugoties uz uzlabojumiem, jauniešu bezdarba līmenis 2023. gadā bija 12,3 % (ES: 14,5 %) un personu ar invaliditāti bezdarba līmenis 2022. gadā bija 7,1 % (ES: 6,3 %).

Aktīva darba tirgus politika (ADTP) veicina ātru reintegrāciju, taču aktivizēšanas atbalsts joprojām ir zems. Eiropas Sociālais fonds Plus (ESF+) investēs 55 miljonus EUR visneaizsargātāko bezdarbnieku, darba meklētāju un riska grupās esošo iedzīvotāju aktivizēšanā, lai tie atrastu darbu. Tas palīdzēs Latvijai sasniegt nacionālo mērķrādītāju līdz 2030. gadam panākt, ka vismaz 80 % iedzīvotāju vecumā no 20 līdz 64 gadiem ir nodarbināti, un ierobežos nemainīgi lielā darbaspēka trūkuma ietekmi. Nodarbināto personu nabadzības līmenis pieauga no 8,2 % 2020. gadā līdz 9,2 % 2022. gadā, daļēji augstās inflācijas dēļ. Lai gan minimālā alga Latvijā tika palielināta no 620 EUR 2023. gadā līdz 700 EUR 2024. gada janvārī, 2023. gadā tā joprojām bija viena no zemākajām ES. Darba koplīgumu aptvērums un arodbiedrību blīvums Latvijā ir salīdzinoši zems un samazinās ([116]).

Pieaug darbaspēka un prasmju trūkums. Arī iedzīvotāju novecošanas izraisītā darbspējīgā vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās Latvijā joprojām ir liela problēma. Vispārējais brīvo darbvietu rādītājs visās darbībās palielinājās no 2,2 2020. gadā līdz 2,7 2023. gadā. 2023. gadā darbaspēka trūkuma dēļ bija vairāk nekā 3100 brīvu darbvietu tādās jomās kā dabaszinātnes, tehnoloģija, inženierzinātnes un matemātika (*STEM*) — nozarē ar vislielāko nepietiekamību, kas arī ir ļoti svarīga saistībā ar zaļo un digitālo pārkārtošanos ([117]). Demogrāfiskās problēmas apvienojumā ar prasmju un darbaspēka trūkumu mazina arī Latvijas potenciālu palielināt ekonomikas konkurētspēju. Sadalījumā par prasmju līmeņiem lielākā nepietiekamība ir vidējas kvalifikācijas profesijās, kas veidoja 62,7 % no visām brīvajām darbvietām. Makroekonomikas

([115]) No 10,5 % Latgalē līdz 5,6 % Vidzemē, 5,1 % Zemgalē un 4,2 % Rīgā.

([116]) Darba koplīgumu aptvērums 2018. gadā bija 27,1 %; arodbiedrību blīvums bija 11,6 %.

([117]) Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma sabalansētība — EM

prasmju neatbilstība iedzīvotāju vecuma grupā no 15 līdz 29 gadiem 2022. gadā bija augstāka par ES vidējo rādītāju, un kopš 2019. gada tā pieaug.

Prasmju pilnveidei un pārkvalifikācijai ir būtiska nozīme, lai novērstu pieaugošo darbaspēka un prasmju trūkumu. Paredzams, ka augsti kvalificētu darba ņēmēju īpatsvars palielināsies no 42 % 2022. gadā (ES: 37 %) līdz 49 % līdz 2035. gadam (ES: 46 %). Paredzams, ka līdz 2030. gadam būtiskākā nepietiekamība visos prasmju līmeņos būs inženierzinātnēs, ražošanā un būvniecībā (aptuveni 48 000 darbvietu) un dabaszinātnēs, matemātikā un IT (7000 darbvietu) ([118]). Paredzama nepietiekamība arī veselības aprūpes un sociālās aprūpes jomā (3600 darbvietu). Lai gan nesenās reformas profesionālās izglītības jomā ir padarījušas profesionālo izglītību un apmācību elastīgāku un pievilcīgāku, ir jāturpina centieni modernizēt un uzlabot apmācības piedāvājumu. Prasmju fondu un individuālo mācību kontu izmēģināšana atveseļošanas un noturības plāna ietvaros palīdzēs novērst prasmju trūkumu nākotnē. Mērķtiecīgas un uz pierādījumiem balstītas pieaugušo izglītības turpmāka attīstība palīdzēs Latvijai tuvināties tās nacionālajam mērķrādītājam — līdz 2030. gadam vismaz 60 % pieaugušo katru gadu iegūt izglītību vai saņem apmācību.

Sociālās palīdzības un vecuma pensiju atbilstība ir nepietiekama. Tas Latvijai rada grūtības sasniegt mērķrādītāju 2030. gadam — par 95 000 samazināt nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto cilvēku skaitu (*AROPE*). Gan *AROPE* rādītājs (26,0 % 2022. gadā), gan ienākumu nevienlīdzība (S80/S20 6,33 2022. gadā) joprojām pārsniedz ES vidējos rādītājus (21,6 % un 4,74). Lai gan patēriņa cenu inflācija samazinājās no gandrīz 20 % 2022. gadā līdz 9,1 % 2023. gadā, tā joprojām rada papildu spiedienu uz neaizsargātām mājsaimniecībām.

Sociālajiem pārvedumiem ir ierobežota ietekme uz nabadzības samazināšanu ([119]). 2022. gadā minimālā ienākuma atbilstības līmenis bija 51,3 % no nabadzības sliekšņa, kas ir zemāks par ES vidējo rādītāju 58,9 % ([120]). Lai gan minimālā ienākumu reforma 2023. gadā bija pirmais solis pareizajā virzienā, Latvijas Satversmes tiesa konstatēja, ka garantētā minimālā ienākuma līmenis joprojām ir nepietiekams. Tāpat, neraugoties uz nesenajām pensiju reformām, nabadzība vecumdienās (*AROP*) joprojām ir viena no augstākajām ES (40,5 % salīdzinājumā ar 17,3 % ES 2022. gadā), un pastāv liela dzimumu nelīdztiesība ([121]). Kopējais aizvietošanas koeficients joprojām ir daudz zemāks par ES vidējo rādītāju. Lai gan Latvija no 2024. gada pakāpeniski atjaunos pensiju piemaksas tiem, kas pensionējušies pēc 2012. gada, paredzams, ka tam būs ierobežota ietekme uz nabadzības samazināšanu vecumdienās ([122]). Turklāt pastāv risks, ka finansējums, kas no ESF+ piešķirts materiālajam un pārtikas atbalstam, būs nepietiekams.

Joprojām neatrisinātas problēmas ir neapmierinātas medicīniskās vajadzības un nepietiekama ilgtermiņa aprūpe (IA). Paredzams, ka 65 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju īpatsvars palielināsies no 20,9 % 2022. gadā līdz 30,1 % 2050. gadā, savukārt finansējums IA (0,3 % no IKP 2021. gadā) ir ievērojami zemāks par ES vidējo rādītāju 1,7 %. Tikai 14,6 % cilvēku vecumā no 65 gadiem, kuriem nepieciešama ilgtermiņa aprūpe, 2019. gadā izmantoja mājās aprūpes pakalpojumus, tas ir divas reizes mazāk nekā ES. Problēma ir arī ilgtermiņa aprūpes pieejamība cenas ziņā, jo saistītās personīgās izmaksas veido 223 % no to cilvēku vidējā ienākuma, kuriem ir nopietnas vajadzības.

([118]) Darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma sabalansētība — EM.

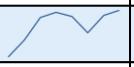
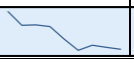
([119]) Ietekme (izņemot pensijas) 25 % apmērā 2022. gadā (ES: 35 %).

([120]) Avots: 2022. gada *SILC*, pamatojoties uz 2021. ienākumu pārskata gadu.

([121]) *AROP* (nabadzības riska) rādītājs vecāka gadagājuma sievietēm 2022. gadā bija 45,6 % salīdzinājumā ar 30,2 % vīriešiem.

([122]) Aprēķini, ko veikusi Eiropas Komisija, Kopīgais pētniecības centrs, pamatojoties uz *EUROMOD* modeli, I6.0+.

A14.2. tabula.**Situācija Latvijā attiecībā uz 2030. gada nodarbinātības, prasmju un nabadzības samazināšanas mērķrādītājiem**

Indicators	Latest data	Trend (2016-2023)	2030 target	EU target
Employment (%)	77.5 (2023)		80	78
Adult learning[1] (%)	34.1 (2022)		60	60
Poverty reduction[2] (thousands)	-30 2023		-95	-15,000

(1) Pieaugušo izglītības apsekojums — pieaugušie, kas saņēmuši izglītību pēdējo 12 mēnešu laikā — īpašs izvilkums, kas ietver apmācību darbavietā.
(2) Nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto personu skaita izmaiņas (*AROPE*), 2019. pārskata gads.
Avots: *Eurostat, EMPL ĢD*

Sociālo pakalpojumu nodrošinājums nav pietiekams. Sociālo pakalpojumu sniegšana pašvaldību līmenī joprojām ir sadrumstalota, un tas ierobežo sniegtā atbalsta tvērumu un kvalitāti. Ierosinātie tiesību aktu grozījumi, par kuriem pašlaik notiek sarunas, attiecībā uz minimālo pakalpojumu ([123]) sniegšanu katrā pašvaldībā laikposmā no 2024. gada līdz 2029. gadam un to savlaicīga īstenošana palīdzētu atrisināt šo problēmu. Deinstitucionalizācijas centieni, kas tika sākti, izmantojot ES finansējumu 2014.–2020. gadam, ir nodrošinājuši piekļuvi kopienā balstītiem pakalpojumiem lielākam skaitam cilvēku ar garīga rakstura traucējumiem (no 20 % 2012. gadā līdz 32 % 2021. gadā), taču ir vajadzīgi vēl turpmāki centieni, lai līdz 2027. gadam sasniegtu nacionālo mērķrādītāju 45 %.

Bezpajumtniecība un slikta sociālo mājokļu kvalitāte joprojām ir galvenās problēmas. Sociālo mājokļu fonds ir ļoti ierobežots, un valsts tiesiskajā regulējumā nav noteikta bezpajumtniecības definīcija, kā arī nav visaptverošas datu vākšanas sistēmas, kas ierobežo efektīvu politikas plānošanu šajā jomā. Mājokļu trūkums ir saistīts arī ar vietējo pašvaldību grūtībām uzņemt cilvēkus, kuri bēg no Krievijas agresijas kara pret Ukrainu, un tas liek apšaubīt pašvaldību spēju izmitināt 2024. gadā plānotos 12 000 jauno patvēruma meklētāju. Nesen pieņemto Mājokļu pieejamības pamatnostādņu 2023.–2027. gadam mērķis ir izstrādāt stratēģiju, lai uzlabotu mājokļu pieejamību iedzīvotājiem no dažādām ienākumu grupām. Izmantojot Eiropas Reģionālā attīstība fonda investīciju sociālajos mājokļos 51,8 miljonu EUR apmērā, līdz 2029. gadam tiks sniegts atbalsts vismaz 1500 mājokļu būvniecībai vai renovācijai. Investīcija 42,9 miljonu EUR apmērā no Atveseļošanas un noturības fonda līdz 2026. gadam atbalstīs gandrīz 500 zemas īres maksas mājokļu būvniecību.

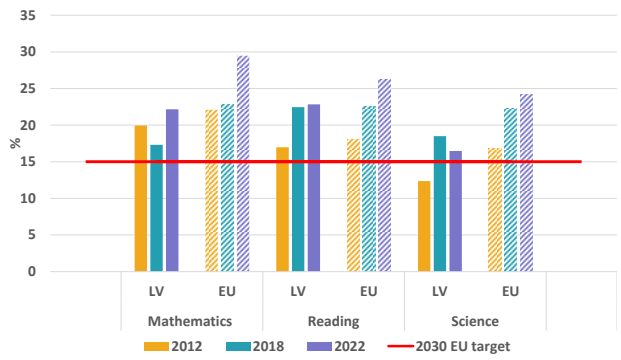
([123])Šie pakalpojumi ietver aprūpi mājās, grupu mājas, dienas aprūpes centrus un ģimenes asistentus.

Šajā pielikumā ir izklāstītas Latvijas izglītības un apmācības sistēmas galvenās problēmas, pamatojoties uz 2023. gada Izglītības un apmācības pārskatu un ESAO Starptautiskās skolēnu novērtēšanas programmas (*PISA*) rezultātiem 2022. gadā.

Vairāk nekā 20 % 15 gadus veco jauniešu ir nepietiekamas matemātikas un lasīšanas pamatprasmes, kas var apdraudēt Latvijas ekonomikas potenciālu nākotnē. To 15 gadus veco jauniešu īpatsvars, kuru sasniegumi lasīšanā, matemātikā un dabaszinātnēs tika novērtēti kā vāji 2022. gada Starptautiskās skolēnu novērtēšanas programmas (*PISA*) ietvaros, kopš 2012. gada ir palielinājies, un vienlaikus ir nemainīgi zem ES vidējā rādītāja (A15.1. tabula un A15.1. grafiks). Latvijai ir vieni no labākajiem sasniegumiem dabaszinātnēs ES valstīs. Tomēr to studentu īpatsvars, kuriem ir vislabākie sasniegumi visās trijās jomās, ir zemāks par ES vidējo rādītāju, kā tas ir bijis pēdējos desmit gadus, un tas var mazināt Latvijas inovācijas spēju nākotnē.

Sociālekonomiskajam statusam ir salīdzinoši neliela ietekme uz izglītības rezultātiem. 2022. gadā sociālekonomiskā atšķirība starp tiem skolēniem, kuru sasniegumi matemātikā ir vāji, bija 28 procentpunkti, kas ir par 9,1 procentpunktu mazāk nekā vidēji ES. Lai gan skolēnu (no zemākās sadalījuma kvartiles) vājo sasniegumu līmenis salīdzinājumā ar 2018. gadu uzlabojās par 9,6 procentpunktiem, 2022. gadā tas joprojām bija krietni zem ES vidējā rādītāja, proti, 36,9 % salīdzinājumā ar 48,0 % ES līmenī.

A15.1. grafiks. **Vāji sasniegumi sadalījumā pa jomām, *PISA*, 2012., 2018. un 2022. gads**

Avots: ESAO (2023)

Salīdzinot ar ES vidējo rādītāju, Latvijā ir mazāk personu, kuras izglītību un apmācību ir pārtraukušas priekšlaicīgi (*ELET*), un gadu gaitā ievērojami samazinājusies atšķirība starp dzimumiem. 2023. gadā *ELET* rādītājs 18–24 gadus vecu jauniešu grupā bija 7,7 %, kas ir vairāk kā iepriekšējā gadā (6,7 %), taču aizvien mazāk nekā vidēji ES (9,5 %) un mazāk nekā ES līmenī izvirzītais mērķrādītājs (zem 9 %), kurš jāsasniedz līdz 2030. gadam. Varbūtība priekšlaicīgi pārtraukt izglītību un apmācību vīriešiem ir gandrīz divreiz lielāka nekā sievietēm (10 % salīdzinājumā ar 5,5 %). Tomēr gadu gaitā vīriešu *ELET* rādītājs ir pastāvīgi pazeminājies, pakāpeniski samazinot dzimumu nevienlīdzību no 8,4 procentpunktiem 2010. gadā līdz 4,3 procentpunktiem 2023. gadā (ES vidējais rādītājs 3,6 procentpunkti).

Skolotāju trūkums kļūst arvien jūtamāks, un mācībspēku atjaunošana joprojām ir problēma. Neraugoties uz būtiskiem uzlabojumiem gadu gaitā, zemais likumā noteiktās darba samaksas apmērs ([124]) un liela darba slodze veicina to, ka skolotāja darbs tiek uzskatīts par salīdzinoši nepievilcīgu. To skolēnu īpatsvars skolās, kuru direktori apgalvo, ka spēju nodrošināt apmācību kavē mācībspēku trūkums, gadu gaitā ir strauji palielinājies — no 21,5 % 2015. gadā līdz 67,7 % 2022. gadā, kas ir krietni virs ES vidējā rādītāja 53,4 % (2022. gada *PISA*). Tā kā liela daļa (36,9 %) Latvijas skolotāju tuvojas pensionēšanās vecumam, jaunu skolotāju trūkums var apdraudēt skolotāju pienācīgas pieejamības nodrošināšanu nākamajos desmit gados.

Problēmas sagādā reģionālās nevienlīdzības attiecībā uz kvalitatīvas izglītības pieejamību. Piekļuve kvalitatīvai izglītībai ir atkarīga no personas dzīvesvietas, un lielāku pilsētas skolu rādītāji ir labāki nekā mazām lauku skolām.

Valdība īsteno centienus skolu tīkla konsolidēšanā. Šim nolūkam no ES Atveseļošanas un noturības mehānisma ir piešķirti vairāk nekā 30 miljoni EUR. Valdība mudina pašvaldības veidot kvalitatīvas pamatizglītības skolas ārpus lielajām pilsētām, investējot infrastruktūrā un mācību tehnoloģijās. Turklāt Izglītības un zinātnes ministrija plāno jaunu skolu finansēšanas modeli, kas, cerams, veicinās ātrāku

([124]) Vidējās skolotāju algas Latvijā visos izglītības līmeņos, izņemot vispārējo vidējo izglītību, ir zem IKP uz vienu iedzīvotāju (Eiropas Komisija, Eiropas Izglītības un kultūras izpildaģentūra, 2022).

A15.1. tabula.**ES līmeņa mērķi un citi kontekstuāli rādītāji saskaņā ar Eiropas izglītības telpas stratēģisko satvaru**

				2012		2018		2023	
Indicator			Target	Latvia	EU-27	Latvia	EU-27	Latvia	EU-27
[1]Participation in early childhood education (age 3+)			96%	91.3% 2013	91.8% 2013	94.1%	92.2%	94.5% 2021	92.5% 2021,d
[2]Low-achieving 15-year-olds in:		Reading	< 15%	17.0%	18.0%	22.4%	22.5%	22.8% 2022	26.2% 2022
		Mathematics	< 15%	19.9%	22.1%	17.3%	22.9%	22.2% 2022	29.5% 2022
		Science	< 15%	12.4%	16.8%	18.5%	22.3%	16.5% 2022	24.2% 2022
Early leavers from education and training (age 18-24)	[3]Total		< 9 %	10.6%	12.6%	8.3%	10.5%	7.7%	9.5%
	[3] By gender	Men		14.7%	14.5%	11.4%	12.1%	10.0%	11.3%
		Women		6.3%	10.6%	5.0%	8.7%	5.5%	7.7%
	[4] By degree of urbanisation	Cities		7.5% b	11.2%	: u	9.4%	6.0% u	8.6%
		Rural areas		13.9% b	14.0%	11.3%	11.0%	9.5%	9.9%
	[5] By country of birth	Native		10.8%	11.3%	8.4%	9.2%	7.9%	8.2%
		EU-born		: u	26.2%	: u	22.4%	: u	21.0%
		Non EU-born		: u	30.1%	: u	23.0%	: u	21.6%
[6]Socio-economic gap (percentage points)				25.6	:	19.8	29.5	28.0 2022	37.2 2022
[7]Exposure of VET graduates to work-based learning			≥ 60% (2025)	:	:	:	:	:	64.5%
Tertiary educational attainment (age 25-34)	[8]Total		45%	38.7%	34.1%	41.6%	38.7%	45.1%	43.1%
	[8] By gender	Men		26.2%	29.1%	30.0%	33.3%	33.6%	37.6%
		Women		51.2%	39.2%	53.8%	44.2%	57.3%	48.8%
	[9] By degree of urbanisation	Cities		45.0% b	43.5%	48.8%	49.0%	53.8%	53.3%
		Rural areas		31.3% b	24.8%	30.3%	27.7%	33.6%	31.7%
	[10] By country of birth	Native		38.8%	35.4%	41.6%	39.7%	44.0%	44.2%
		EU-born		: u	29.3%	: u	36.7%	: u	40.2%
		Non EU-born		32.0%	24.2%	41.6%	31.0%	64.0%	37.1%
[11]Participation in adult learning (age 25-64)			≥ 47% (2025)	:	:	39.0% 2016	37.4% 2016	34.1% 2022	39.5% 2022
[12]Share of school teachers (ISCED 1-3) who are 55 years or over				24.6% 2013	22.7% 2013	29.0%	23.8%	36.9% 2021	24.5% 2021

Piezīmes: b = laikrindas pārrāvums; d = definīcija atšķiras; e = paredzamā summa; p = pagaidu; u = zema uzticamība; : = nav datu.
Avots: 1., 3., 4., 5., 7., 8., 9., 10. un 12. rādītājs = *Eurostat*; 11. rādītājs = *Eurostat*, Pieaugušo izglītības apsekojums; 2. un 6. rādītājs = ESAO, *PISA*

konsolidāciju, kā arī palielinās skolotāju algas. Saskaņā ar jauno modeli valsts piešķirtu līdzekļus nevis pašvaldībām, pamatojoties uz skolēnu skaitu visā pašvaldībā, bet gan katrai skolai atsevišķi, efektīvi ierobežojot pašvaldību spēju pārdalīt finansējumu mazām skolām.

Pirmsskolas izglītību un aprūpi saņem gandrīz visi bērni vecumā no trim gadiem līdz obligātās izglītības sākumam. 2022. gadā agrīnajā pirmsskolas izglītībā un aprūpē bija reģistrēti 95,5 % bērnu vecumā no trim līdz sešiem gadiem, kas ir vairāk nekā vidēji ES (93,1 %) un daudz neatpaliek no ES līmenī izvirzītā mērķrādītāja (96 %), kurš jāsasniedz līdz 2030. gadam. To bērnu īpatsvars, kas jaunāki par trim gadiem un ir uzņemti formālajā bērnu aprūpē, pieaug, taču joprojām ir zemāks par ES vidējo rādītāju (sk. 14. pielikumu).

To jauniešu īpatsvars, kuriem ir terciārās izglītības kvalifikācija, ir liels un pieaug, taču absolventu īpatsvars dabaszinātnēs, tehnoloģijā, inženierzinātnēs un matemātikā (*STEM*) joprojām ir mazs, jo īpaši sieviešu vidū. 2023. gadā terciāro izglītību bija ieguvuši 45,1 % Latvijas iedzīvotāju 25–34 gadu vecuma grupā; šis rādītājs apsteidz gan ES vidējo rādītāju (43,1 %), gan ES līmenī izvirzīto mērķrādītāju (45 %), kurš jāsasniedz līdz 2030. gadam. Tomēr, lai gan terciāro izglītību ieguvušo jauno sieviešu īpatsvars (57,3 %) ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju (48,8 %), vīriešu īpatsvars ir nedaudz zemāks par ES vidējo rādītāju (33,6 % salīdzinājumā ar 37,6 %). Tādējādi atšķirība starp dzimumiem ir viena no lielākajām ES. To terciārās izglītības studentu īpatsvars, kuri iegūst grādu *STEM*, ir zemāks par ES vidējo rādītāju. 2021. gadā *STEM* mācības uzsāka 25,9 % jauno terciārās izglītības studentu, kas ir mazāk nekā 2016. gadā (27,6 %) un zem ES vidējā rādītāja (28,9 %). Turpretī IKT jauno studentu īpatsvars 2021. gadā pieauga līdz 8,3 % (no 7,1 % 2016. gadā) un joprojām ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju (4,9 %).

Mazais *STEM* absolventu īpatsvars un akadēmiskās karjeras nepievilcība var

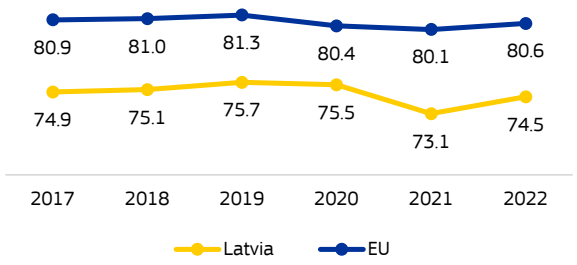
ierobežot inovācijas spēju. Viens no galvenajiem šķēršļiem Latvijas pētniecības un inovācijas sistēmas stiprināšanai, jo īpaši privātajā sektorā, ir pētnieku un doktorantūras absolventu trūkums ([125]). Ar Latvijas atveseļošanas un noturības plānu tiek ieviestas dažādas augstākās izglītības sistēmas reformas, kuru mērķis ir saskaņot augstskolu kursus ar rūpniecības nozaru vajadzībām un uzlabot pētnieciskās karjeras pievilcību nolūkā palielināt valsts produktivitāti un inovācijas potenciālu.

([125])2021. gadā uz 1000 iedzīvotājiem 25–34 gadu vecuma grupā bija 0,3 doktorantūras absolventi (ES vidējais rādītājs: 1,3), kas ir mazāk nekā 2015. gadā (0,5). *Eurostat:* educ_uoe_grad06.

Veselīga sabiedrība un efektīva, pieejama un noturīga veselības aprūpes sistēma ir ilgtspējīgas ekonomikas un sabiedrības priekšnoteikumi. Šajā pielikumā sniegts pārskats par Latvijas iedzīvotāju veselību un veselības aprūpes sistēmu.

Jaundzimušo vidējais paredzamais mūža ilgums Latvijā 2022. gadā bija viens no zemākajiem ES. Covid-19 pandēmijas dēļ laikposmā no 2020. gada līdz 2021. gadam ievērojami samazinājās paredzamais mūža ilgums. Tā kā mirstība no Covid-19 2022. gadā samazinājās salīdzinājumā ar 2021. gadu ([126]), paredzamais mūža ilgums atkal palielinājās, taču ne līdz pirmspandēmijas līmenim. Latvijā 2021. gadā mirstība medicīniski novēršamu cēloņu dēļ bija viena no augstākajām ES. Turklāt mirstība ekonomiski aktīvo iedzīvotāju vecuma grupās — gan kā daļa no kopējās mirstības, gan attiecībā pret darbaspēka skaitu — ir viena no augstākajām ES. Galvenie nāves cēloņi 2021. gadā bija asinsrites sistēmas slimības ("kardiovaskulārās slimības") un vēzis, kam sekoja Covid-19. Vēža skrīninga rādītāji ir zemi, par ko liecina salīdzinoši augsts mirstības no vēža rādītājs salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju.

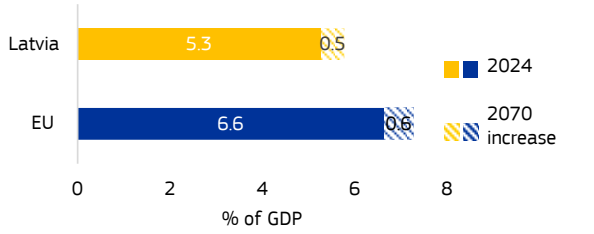
A16.1. grafiks. **Jaundzimušo paredzamais mūža ilgums (gadi)**

Avots: *Eurostat*

Veselības aprūpes izdevumi Latvijā aizvien ir vieni no zemākajiem ES, un tikai 69,5 % no tiem 2021. gadā tika finansēti no publiskiem līdzekļiem. Izdevumi uz vienu iedzīvotāju ambulatorajai aprūpei, stacionārajai aprūpei, slimību profilaksei, zālēm un medicīniskajām ierīcēm ir zemāki par attiecīgo ES vidējo rādītāju. Kopējie veselības aprūpes izdevumi 2021. gadā palielinājās līdz 9,1 % no IKP salīdzinājumā ar 7,3 % 2020. gadā, taču aizvien bija zemāki par ES vidējo rādītāju 10,9 %. Pieaugumu radīja papildu līdzekļi, kas veselības aprūpes sistēmai tika piešķirti, reaģējot uz Covid-19 pandēmiju. Publiski finansēto veselības aprūpes izdevumu īpatsvars (69,5 %) joprojām bija krietni zem ES vidējā rādītāja 81,1 %. ESAO provizoriskie dati liecina, ka 2022. gadā kopējie veselības aprūpes izdevumi atkal samazinājās līdz 8,8 % no IKP. Balstoties uz iedzīvotāju vecuma profilu, tiek prognozēts, ka publiskie izdevumi veselības jomā līdz 2070. gadam pieaugs par 0,5 procentpunktiem no IKP salīdzinājumā ar 0,6 procentpunktiem ES kopumā (sk. 16.2. grafiku un 21. pielikumu).

A16.2. grafiks. **Prognozētais publisko izdevumu pieaugums veselības aprūpes jomā 2024.–2070. gadā**

Pamatscenārijs
Avots: Eiropas Komisija/EPC (2024)

2021. gadā izdevumi profilaksei Latvijā sasniedza 5,1 % no kopējiem veselības aprūpes izdevumiem salīdzinājumā ar 6,0 % ES kopumā. Laikposmā no 2019. gada līdz 2021. gadam izdevumi profilaktiskajai aprūpei Latvijā divkāršojās, cieši sekojot tendencei visā ES. Attiecīgi profilaksei veltītās budžeta daļas visā ES ir visvairāk ir palielinājušās ārkārtas reaģēšanas, slimību atklāšanas un imunizācijas programmām. Latvijā izdevumi imunizācijas programmām 2021. gadā palielinājās par 529 %, un tas ir lielākais un vienīgais faktors, kas izraisīja profilaktiskās aprūpes izdevumu pieaugumu šajā gadā.

Latvijas veselības aprūpes sistēmai trūkst resursu, un tas ierobežo piekļuvi kvalitatīvai un savlaicīgai aprūpei. Zems publiskā finansējuma līmenis veselības aprūpes jomā rada veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanas kvotas, ilgu gaidīšanas laiku un lielas neapmierinātas vajadzības. To Latvijas iedzīvotāju īpatsvars, kuru

([126]) Pamatojoties uz datiem, ko dalībvalstis tieši sniegušas Eiropas Slimību profilakses un kontroles centram Eiropas Uzraudzības sistēmā.

A16.1. tabula.**Galvenie veselības rādītāji**

	2018	2019	2020	2021	2022	EU average (latest year)
Treatable mortality per 100 000 population (mortality avoidable through optimal quality healthcare)	196.4	188.6	185.5	205.0	NA	93.3 (2021)
Cancer mortality per 100 000 population	293.9	292.6	296.5	283.6	NA	235.4 (2021)
Current expenditure on health, % GDP	6.2	6.6	7.3	9.1	NA	10.9 (2021)
Public share of health expenditure, % of current health expenditure	59.9	60.1	63.6	69.5	NA	81.1 (2021)
Spending on prevention, % of current health expenditure	2.6	2.6	3.1	5.1	NA	6.0 (2021)
Available hospital beds per 100 000 population	549	542	529	516	NA	525 (2021)
Doctors per 1 000 population	3.3	3.3	3.3	3.4	NA	4.1 (2021)*
Nurses per 1 000 population	4.4**	4.4**	4.2**	4.2**	NA	7.9 (2021)
Total consumption of antibacterials for systemic use, daily defined dose per 1 000 inhabitants per day ***	13.8	13.9	11.9	11.6	15.0	19.4 (2022)

Piezīme. ES vidējais rādītājs ir svērtā vērtība visiem rādītājiem, izņemot ārstus un medmāsas uz 1000 iedzīvotājiem, attiecībā uz kuriem izmanto ES vidējo aritmētisko rādītāju. Ārstu blīvuma dati attiecas uz praktizējošiem ārstiem visās valstīs, izņemot Grieķiju, Portugāli (licencēta prakse) un Slovākiju (profesionāli aktīvi). Māsu blīvuma dati attiecas uz praktizējošām māsām visās valstīs, izņemot Īriju, Franciju, Portugāli, Slovākiju (profesionāli aktīvas) un Grieķiju (tikai māsas, kas strādā slimnīcās).
Avots: *Eurostat* datubāze, izņemot: * ESAO, ** kopīgā anketa par nemonetāro veselības aprūpes statistiku, *** *ECDC*, **** Padomes Ieteikums kā pastiprināt ES rīcību cīņai pret rezistenci pret antimikrobiāliem līdzekļiem, ievērojot pieeju "Viena veselība".

medicīniskās aprūpes vajadzības netika apmierinātas 2022. gadā, bija viens no augstākajiem ES (5,4 % Latvijā salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 2,2 %), un tas nesamērīgi ietekmēja cilvēkus zemāku ienākumu grupās. Ievērojama daļa iedzīvotāju (8 %) ziņoja par nenodrošinātām psihiskās veselības aprūpes vajadzībām pandēmijas laikā ([127]). Ir ziņots, ka izmaksas un garie gaidīšanas saraksti ir visbiežākie šķēršļi piekļuvei psihiskās veselības pakalpojumiem ([128]). Kopumā tiesību aktos noteiktā veselības aprūpes nodrošinājuma pakete ir salīdzinoši ierobežota, un tajā ietvertajiem pakalpojumiem un precēm gandrīz vienmēr ir vajadzīgi lietotāju (pacientu) līdzmaksājumi. Līdz ar to personīgo maksājumu par veselības aprūpi īpatsvars Latvijā ir ļoti augsts (27 % 2021. gadā salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 14,5 %). Nepietiekamais veselības aprūpes sistēmas finansējums arī veicina augstu novēršamās mirstības līmeni. Latvijā mirstība no profilaktiski un medicīniski novēršamiem cēloņiem ir viena no augstākajām ES. 2021. gadā Latvijas ziņotie rādītāji attiecībā uz mirstību 30 dienu laikā pēc hospitalizācijas sirdslēkmes un insulta gadījumā bija visaugstākie ES. Pēdējos gados ir palielinājies publiskais finansējums veselības aprūpei, un tas, iespējams, ir veicinājis novēroto personīgo izdevumu samazinājumu veselības aprūpes jomā. Šī tendence ir iepriecinoša, taču ir vajadzīgas turpmākas investīcijas, lai uzlabotu veselības aprūpes pieejamību un kvalitāti. Piemēram, 2022. gadā tika apstiprināts Psihiskās veselības aprūpes organizēšanas uzlabošanas plāns 2023.–2025. gadam, taču finansējums plāna īstenošanai ir piešķirts tikai no 2024. gada un ir mazāks par plānā paredzēto.

Latvijā pastāvīgi trūkst veselības aprūpes speciālistu, un tas kavē veselības aprūpes sniegšanu. Praktizējošo medmāsu skaits uz 1000 iedzīvotājiem (2021. gadā 4,2) ir viens no zemākajiem ES. Veselības ministrija ir aplēsusi, ka veselības nozarē ir vajadzīgas aptuveni 4900 papildu medmāsas. Arī ārstu skaits uz 1000 iedzīvotājiem (2021. gadā 3,4) ir zemāks par ES vidējo rādītāju (2021. gadā 4,1). Būtisks faktors ir darba apstākļi, kā arī zems atalgojums, kas attur no profesionālās darbības uzsākšanas, jo īpaši medmāsas. Ievērojama daļa ārstu (47,7 %) un medmāsu (34,3 %) ir vismaz 55 gadus veci, kas raisa bažas par veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību ilgtermiņā. Saskaņā ar atveseļošanas un noturības plānu (ANP) Latvija izstrādā veselības aprūpes darbaspēka stratēģiju un jaunu veselības aprūpes darbinieku atalgojuma modeli.

ES fondi atbalsta ievērojamas investīcijas Latvijas veselības aprūpē. Latvija saskaņā ar ANP plāno investēt 181,5 miljonus EUR veselības aprūpē. ANP ir ietverts reformu un investīciju kopums, kuru mērķis ir stiprināt Latvijas veselības aprūpes sistēmas noturību un pieejamību. Darbs ir virzījies uz priekšu, piemēram, pieņemot digitālās veselības stratēģiju un ieteikumus integrētai veselības aprūpei, kā arī plānojot investīcijas slimnīcu infrastruktūrā. Kohēzijas politikas fondu ietvaros 2021.–2027. gada periodā plānotas papildu investīcijas. Latvija investēs

([127]) *Eurofound*, *Living, working and COVID-19 survey* (Dzīves, darba un Covid-19 apsekojums), trešā un piektā kārta (2021. gada pavasaris un 2022. gada pavasaris), Dublina, 2022, https://www.eurofound.europa.eu/surveys/living-working-and-covid-19-e-survey.

([128]) https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3032

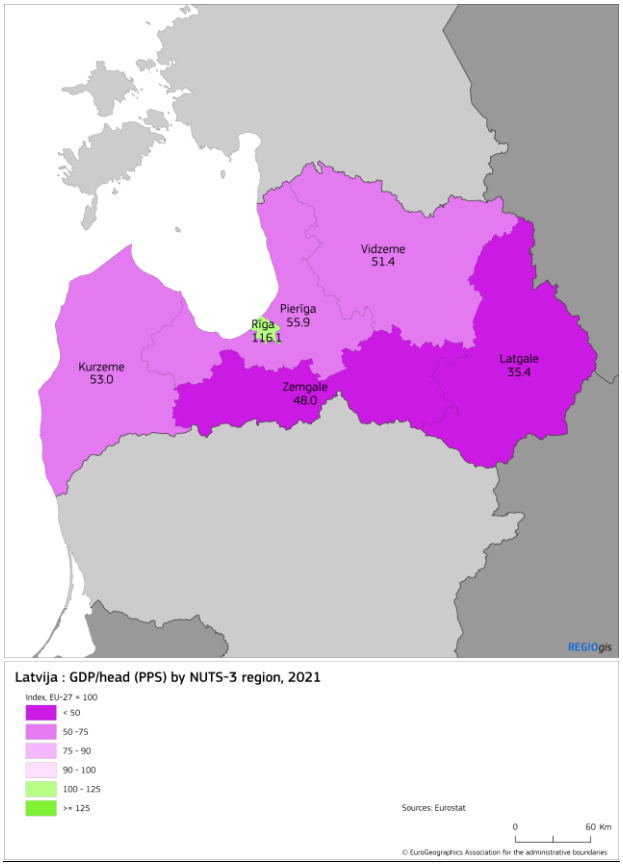
184 miljonus EUR medicīniskajā aprīkojumā, veselības aprūpes infrastruktūrā, veselības aprūpes digitalizācijā un pasākumos, kuru mērķis ir uzlabot veselības aprūpes sistēmas pieejamību, efektivitāti un noturību ([129]).

([129])Šie ES kohēzijas politikas dati atspoguļo stāvokli 2024. gada 13. maijā.

17. pielikumā atspoguļoti reģionālās dinamikas ekonomiskie un sociālie aspekti Latvijā. Tajā ir analizēta ekonomiskā, sociālā un teritoriālā kohēzija Latvijas reģionos un novērtētas gaidāmās investīciju un pašvaldību reformu vajadzības, kuras jānodrošina, lai veicinātu ekonomikas izaugsmi, sociālo attīstību un konkurētspēju valstī.

Pārskats par ekonomisko un sociālo sniegumu reģionālā līmenī

A17.1. karte. **IKP uz vienu iedzīvotāju (pēc PSL) Latvijā, *NUTS* 3, 2021. gads**

Avots: *Eurostat, REGIO* ĢD izstrādne

Reģionālās perspektīvas raksturo būtiskas atšķirības starp galvaspilsētu Rīgu un pārējo valsti. 2021. gadā galvaspilsētā Rīgā IKP uz vienu iedzīvotāju (pēc pirktspējas līmeņa (PSL)) bija 116 % no ES vidējā rādītāja, bet pārējos *NUTS* 3 reģionos tas svārstījās no 56 % Pierīgā līdz 35 % valsts austrumos — Latgalē (A17.1. karte).

IKP pieauguma un produktivitātes ziņā pastāv ļoti lielas reģionālās atšķirības, un Latgale atpaliek visvairāk. Produktivitāte (ko mēra kā bruto pievienoto vērtību (procentpunktos) uz vienu darba ņēmēju) ir zemāka par ES vidējo rādītāju (100) visos Latvijas reģionos un svārstās no 41 Latgalē līdz 89 Rīgā. Zemāka produktivitāte rada zemāku ienākumu līmeni reģionos, kas negatīvi ietekmē nodarbinātības līmeni, nabadzības riskam pakļauto cilvēku īpatsvaru un citus sociālekonomiskus rādītājus. Laikposmā no 2012. gada līdz 2021. gadam IKP uz vienu iedzīvotāju Pierīgā un Rīgā pieauga attiecīgi par 3,5 % un 4,1 %, bet Latgalē tikai par 2,4 %. Kurzemē un Latgalē vidējais IKP gada pieauguma temps ir lēnāks (aptuveni 0,5 % 2012.–2021. gadā Latgalē, piemēram, salīdzinājumā ar 2,6 % Latvijā visā valstī un 1,6 % ES 2013.–2022. gadā), kā rezultātā palielinās atšķirības no pārējās valsts un ES. Svarīgi atzīmēt, ka Latgalē ir zemākais IKP uz vienu iedzīvotāju un to ir negatīvi ietekmējis fakts, ka kopš Krievijas agresijas kara pret Ukrainu sākuma ir pilnīgi pārtrauktas tirdzniecības attiecības ar kaimiņos esošo Krieviju un Baltkrieviju.

Latvijas reģionos notiek strauja iedzīvotāju skaita samazināšanās zemā dzimstības līmeņa un emigrācijas dēļ. Rīgā un Pierīgā ir vērojamas pilsētu attīstības pazīmes. Latvijas iedzīvotāju skaits laikposmā no 2013. gada līdz 2021. gadam samazinājās par 8,4 %. Kopš 2013. gada četros reģionos (Kurzemē, Vidzemē, Zemgalē un Latgalē) iedzīvotāju skaits ir samazinājies par vairāk nekā 10 %. Lielākais iedzīvotāju skaita samazinājums bija Latgalē (-18,7 %). Iedzīvotāju skaits Rīgā samazinājās par 6,7 %, savukārt Pierīgas reģionā — palielinājās par 4,1 %, kas bija pēdējā laika lielākais pieaugums.

Joprojām pastāv ievērojamas sociālekonomiskās atšķirības starp pilsētu teritorijām un lauku reģioniem. 2021. gadā bezdarba līmenis, to jauniešu īpatsvars, kuri nemācās, nestrādā un neapgūst arodu (*NEET*), kā arī izglītību priekšlaicīgi pametušo īpatsvars lauku apvidos bija lielāks nekā vairāk urbanizētās teritorijās (lielpilsētās, pilsētās un piepilsētās). Turklāt lauku apvidu iedzīvotājiem vidēji ir zemāks izglītības līmenis. Eiropas Patentu iestādei (EPI) uz miljonu iedzīvotāju Rīgā un Pierīgā tika iesniegti gandrīz 10 reizes vairāk patentu pieteikumu nekā pārējā valstī (laukos).

Starp pilsētu teritorijām un lauku reģioniem joprojām pastāv lielas atšķirības nabadzības un sociālās atstumtības ziņā. 2021. gadā 31,6 % (par gandrīz 3 procentpunktiem vairāk nekā 2020. gadā) no lauku iedzīvotājiem bija pakļauti nabadzības un sociālās atstumtības

A17.1. tabula.**Atlasīti reģionālā līmeņa rādītāji Latvijā**

NUTS 3 Region	GDP per capita (PPS)	GDP (mln of PPS)	Productivity (GVA (PPS) per person employed)	Real productivity growth	GDP growth	GDP per head growth	Population growth	Net migration	Transport performance by car	Average excess mortality, 2020-2021
	EU27=100, 2022 (LV); 2021 (regions)	2022 (LV); 2021 (regions)	Index, EU27 = 100, 2022 (LV); 2021 (regions)	Average % change on the preceding year, 2013-2022; 2012-2021 (regions)	Average % change on the preceding year, 2013-2022; 2012-2021 (regions)	Average % change on the preceding year, 2013-2022; 2012-2021 (regions)	Average annual change per 1000 residents, 2013 - 2021	Average annual change per 1000 residents, 2013 - 2021	Share of population in a 120-km radius that can be reached within 1h30 (%); 2021	% compared to average 2015-2019
European Union	100	15905280	100	0.7	1.6	1.4	1.9	2.9	77.2	
Latvija	73	48555	73	2.5	2.6	3.4	-8.4	-3.7	60.2	13.2
Kurzeme	53	4061	59	1.6	0.9	2.3	-13.2	-7.5	39.2	8.8
Latgale	35	2891	41	0.7	0.5	2.4	-18.7	-8.2	49.9	14.3
Rīga	116	23133	82	3.0	3.4	4.1	-6.7	-2.8	75.8	15.8
Pierīga	56	6959	89	4.2	3.7	3.5	4.1	4.5	69.2	12.5
Vidzeme	51	3058	58	4.0	3.6	5.1	-14.5	-8.1	34.9	9.7
Zemgale	48	3548	60	2.8	2.8	3.9	-11.2	-6.2	57.0	13.6

Avots: *Eurostat, EDGAR* datubāze

riskam (*AROPE*), savukārt pilsētās un piepilsētās šis rādītājs bija 23,8 %, bet lielpilsētās — 22,4 %. Pieprasījums pēc pārtikas pamatproduktiem un materiālās palīdzības Latvijā ir ievērojami palielinājies — 127 000 cilvēku 2022. gadā salīdzinājumā ar 87 000 cilvēku 2021. gadā. 2023. gadā atbalsta saņēmēju skaits ir nedaudz samazinājies, taču tas joprojām pārsniedz 100 000. Ir ievērojami palielinājušās arī pārtikas un citu pirmās nepieciešamības preču izmaksas.

Reģionālās atšķirības ir acīmredzamas arī Latvijas transporta sistēmu sniegumā. Autoceļu tīkla efektivitāte braucienam turp un atpakaļ vienā dienā (izteikta kā to iedzīvotāju īpatsvars, kas pieejami 1 h 30 min attālumā, braucot pa autoceļu, no kopējā iedzīvotāju skaita, kas dzīvo 120 km rādiusā (2021. pārskata gadā)) galvaspilsētas reģionā (75,8 %) un Pierīgā (69,2 %) ir augstāka par ES vidējo rādītāju, savukārt pārējos reģionos, jo īpaši Kurzemē (39,2 %) un Vidzemē (34,9 %), tā ir zemāka. Ir jāpalielina investīcijas valsts dzelzceļa tīklā (kā alternatīva autotransportam) un ilgtspējīgā pilsētas transportā: jo īpaši elektrifikācijas un elektrovilcienu nodrošināšanas jomā.

Joprojām pastāv digitālā plaisa starp pilsētām un lauku apvidiem. Pēdējos gados ir ievērojami palielinājusies publisko digitālo pakalpojumu izmantošana. 2021. gadā ar publiskajām iestādēm tiešsaistē sazinājās 77 % Latvijas iedzīvotāju, kas bija ievērojami vairāk nekā vidēji ES (58 %). Tomēr nepietiekama savienojamība lauku apvidos kavē digitālo tehnoloģiju integrāciju. Lauku apvidos ļoti augstas veiktspējas fiksētā tīkla pārklājums 2021. gadā sasniedza 75 %, kas ir tikai par 1 procentpunktu vairāk nekā iepriekšējā gadā. Zemo ienākumu un zemā iedzīvotāju blīvuma dēļ privātiem operatoriem nav komerciāli motivēti savienot šādus punktus lauku apvidos. Ir vajadzīgs lielāks publiskais finansējums "pēdējā kilometra" infrastruktūras izvēršanai, lai pārvarētu šos šķēršļus un līdz 2027. gadam visā valstī sasniegtu ātrumu vismaz 100 Mbit/s.

Turpmākās investīciju un reģionālo reformu vajadzības

Lielāka uzmanība ir jāpievērš prasmju trūkumam un neatbilstībai. Turpmākajos gados svarīga investīciju prioritāte joprojām būs prasmju pilnveide, pārkvalifikācija un pāreja no vienas darbavietas uz citu, izglītības kvalitātes uzlabošana, jo īpaši vispārējās un profesionālās izglītības, kā arī pieaugušo izglītības līmenī. Tā ir īpaši aktuāla problēma attiecībā uz sociālo pakalpojumu un veselības aprūpes sniedzējiem, jo trūkst kvalificētu speciālistu pašreizējās darbaspēka nepietiekamības un šo pakalpojumu pieaugošā pieprasījuma dēļ. Kopumā situācija ir patiešām tik nopietna, ka Latvija riskē nonākt talantu izaugsmes strupceļā.

Uzņēmumu spēja ieviest jauninājumus un palielināt produktivitāti joprojām ir vāja, jo īpaši reģionos, kas atpaliek rādītājos. Tas attiecas uz tehnoloģiju nodošanas spēju, publiskā un privātā sektora sadarbību un inovatīvo MVU īpatsvaru, kā arī uz vājajiem inovācijas veicināšanas faktoriem un dalību Eiropas pētniecības un inovācijas tīklos, platformās un programmās. Ir jāstiprina inovācijas ekosistēmas kvalitāte un efektivitāte, lai nodrošinātu, ka pilnībā tiek izmantotas papildu investīcijas, kas veicina

inovāciju izplatīšanu starp visām ekosistēmas ieinteresētajām personām.

Latvijai ir jāpaātrina atbalsts, lai īstenotu zaļo pārkārtošanos. Būtu lietderīgi koncentrēties uz energoefektivitātes pasākumiem, jo īpaši mājokļu jomā, kā arī atjaunīgās enerģijas iekārtu turpmāku izvēršanu un investīciju veicināšanu neto nulles emisiju tehnoloģiju izgatavošanā. Daudzdzīvokļu ēku renovācija, izmantojot finanšu instrumentus, lai padarītu šīs ēkas energoefektīvākas, ir noritējusi labi, un tā būtu jāturpina, kā plānots. Tomēr ir arī jāpaātrina investīcijas ilgtspējīgā pilsētas transportā un valsts dzelzceļa tīklā, jo īpaši elektrifikācijā un elektrovilcienu nodrošināšanā, lai ilgtspējīgā veidā novērstu transporta darbības rādītāju milzīgās reģionālās atšķirības. Latvija varētu izmantot iespējas, ko sniedz "Eiropas stratēģisko tehnoloģiju platformas" iniciatīva, lai veicinātu investīcijas kritiski svarīgās tehnoloģijās nolūkā atbalstīt rūpniecības pārveidi. Turklāt Latvijas reģioniem ir vajadzīgs atbalsts, lai paātrinātu pāreju uz aprites ekonomiku (9. pielikums), kā arī lai aizsargātu dabu un atjaunotu biodaudzveidību, tādējādi atjaunojot oglekļa piesaistītājus (6. pielikums).

Lai veicinātu šādas investīcijas, ir jāstiprina pašvaldību spējas un veiksmīgi jāpabeidz administratīvi teritoriālā reforma, tai skaitā pašvaldību finansēšanas reforma. Būtu jāstiprina pašvaldību spēja plānot, finansēt un pārvaldīt investīciju projektus. Reformas, kas pašvaldībām nodrošinātu lielākus pašu ieņēmumus, varētu stiprināt to investīciju spēju. Šīs reformas varētu papildināt ar pietiekamu administratīvo spēju, lai pašvaldību dienesti varētu izstrādāt un īstenot kvalitatīvus investīciju projektus. Pašvaldības varētu padarīt finansiāli autonomākas un uzņēmējdarbībai draudzīgākas, jo uzņēmumu atrašanās vieta galu galā palielina vietējos nodokļu ieņēmumus. Tas jo īpaši attiecas uz austrumu pierobežas reģioniem (galvenokārt Latgalē), kuri papildus ekonomiskajām grūtībām saskaras ar jaunām problēmām un jauniem sociālekonomiskiem apstākļiem, ko izraisījis Krievijas agresijas karš pret Ukrainu (piemēram, tirdzniecības pārtraukums), kas negatīvi ietekmē spēju piesaistīt investorus, kā arī uzņēmēju lēmumus un ierobežo spēju investēt ES līdzekļus.

Reģionos, kas robežojas ar Krieviju un Baltkrieviju, galvenokārt Latgalē, ir lielas investīciju vajadzības, un Krievijas agresijas karš pret Ukrainu ir vēl vairāk pasliktinājis situāciju. Latvijas perifēro reģionu, kas robežojas ar Krieviju un Baltkrieviju, sniegums jau gadu desmitiem ir bijis zemāks par valsts vidējiem rādītājiem. IKP uz vienu iedzīvotāju Latgales reģionā bija tikai 35 % no ES vidējā rādītāja, un tas padara šo reģionu par vienu no visnabadzīgākajiem reģioniem ES. Saskaņotāki centieni varētu palīdzēt pārvarēt reģiona pieaugošās atšķirības un pietuvināt tā rādītājus pārējai Latvijai un ES. Tā kā IKP pieauguma rādītāji ir krietni zemāki par valsts vidējiem rādītājiem, paredzams, ka atšķirība no citiem Baltijas reģioniem un pārējām ES valstīm palielināsies. 2013.–2021. gadā vien Latgale piedzīvoja iedzīvotāju skaita samazināšanās par gandrīz 20 %. Zema produktivitāte, zemi ienākumi un negatīvas demogrāfiskās tendences ir ierobežojušas piekļuvi pakalpojumiem. Krievijas agresijas karš pret Ukrainu ir izraisījis ekonomisko sankciju piemērošanu Krievijai un Baltkrievijai, ierobežojot pārrobežu darbības, kas ir nesamērīgi un nelabvēlīgi ietekmējušas pierobežas reģionus, piemēram, Latgali, izraisot to potenciālās izaugsmes turpmāku samazināšanos.

Investīcijas administratīvajā spējā un dažādās nozarēs (piemēram, energoefektivitātē, veselības aprūpē, sociālajos pakalpojumos un ilgtermiņa aprūpē, sociālajā uzņēmējdarbībā, prasmēs un profesionālajā apmācībā) varētu palīdzēt atvieglot šo situāciju. Vietējo situāciju varētu uzlabot, ja valsts un vietējām iestādēm būtu lielāka administratīvā spēja izstrādāt un īstenot projektus, kas ir būtiski, lai nodrošinātu reģionu turpmāku konverģenci, tai skaitā sociālo kohēziju.

18. PIELIKUMS. GALVENĀS TENDENCES FINANŠU SEKTORĀ

Latvijas banku sektors ir salīdzinoši mazs, un tajā ir spēcīga citu Ziemeļvalstu reģiona banku klātbūtne. Kapitāla tirgus joprojām ir salīdzinoši maz attīstīts. 2023. gada septembra beigās banku kopējie aktīvi atbilda 66,8 % no IKP, kas ir ievērojami mazāk par ES vidējo rādītāju (257 %) un arī zem 2017. gadā sasniegtā līmeņa (104,9 %). Nozares lielums ir sarucis, jo bankas, kas apkalpo nerezidentus, pēc stingrāku nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas noteikumu ieviešanas ir ievērojami samazinājušas savas operācijas. Banku nozare ir ļoti koncentrēta, un aizņēmumu izmaksas ir vienas no augstākajām ES gandrīz visos aizdevumu segmentos. Akciju tirgus kapitalizācija un biržā kotēto uzņēmumu skaits ir ļoti neliels salīdzinājumā ar citām ES valstīm, un tas ir pat mazāks nekā Lietuvā un Igaunijā. Turklāt arī obligāciju tirgū aktivitātes līmenis ir zems. Pateicoties integrācijai Ziemeļvalstu un Baltijas valstu banku sistēmā, Latvijas banku nozare var tikt pakļauta šo reģionu radītiem papildu riskiem.

Latvijas finanšu sistēma joprojām ir stabila, un kredītiestāžu spēja absorbēt satricinājumus ir laba. Latvijas banku kapitāla pietiekamības rādītājs joprojām pārsniedz ES vidējo rādītāju (22,6 % salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 19,6 % 2023. gada 3. ceturksnī), turklāt kredītiestāžu noturību ir nostiprinājis būtisks to rentabilitātes pieaugums. Peļņa no pašu kapitāla ir rekordaugsta (22,3 % 2023. gada 3. ceturksnī), kas vairāk nekā divas reizes pārsniedz ES vidējo rādītāju (9,9 %), ņemot vērā augošās tirgus procentu likmes, kas ātrāk tika pārnestas uz ienākumiem no aizdevumiem, nevis uz izdevumiem par noguldījumiem. Makroekonomiskā stresa testu rezultāti liecina, ka nozīmīgu kredītiestāžu noturība pret iespējamiem satricinājumiem ir laba. Tomēr augsto procentu likmju pozitīvo ietekmi uz banku neto procentu ienākumiem varētu mazināt kredītportfeļa kvalitātes pasliktināšanās. Latvijas banku likviditātes rādītāji joprojām ir ļoti augsti, un izmaksu un ienākumu attiecība salīdzinājumā ar citām eurozonas valstīm ir zema (34,5 % 2023. gada 3. ceturksnī).

Neraugoties uz ekonomiskās izaugsmes vājināšanos, aizņēmēju maksātspēja kopumā nav pasliktinājusies, un ieņēmumus nenesošie aizdevumi turpināja samazināties. Ienākumus nenesošo aizdevumu īpatsvars procentos no kopējiem aizdevumiem 2023. gada 3. ceturksnī samazinājās līdz 1,2 %, kas ir zemākais līmenis kopš finanšu krīzes 2008. gadā. Aizņēmēju maksātspēju veicināja gan ietaupījumi, kas uzkrājušies pandēmijas laikā, gan valdības atbalsta pasākumi. Turklāt privātā sektora kopējais parādsaistību apmērs joprojām ir mazs. Tomēr augstā inflācija un augstākas procentu likmes rada spiedienu uz aizņēmēju spēju atmaksāt savus parādus, jo īpaši ņemot vērā, ka banku portfeļos lielā pārsvarā ir aizdevumi ar mainīgu procentu likmi. Lai to novērstu, Latvijas Saeima 2023. gada 6. decembrī pieņēma pasākumus, kuru mērķis ir palīdzēt hipotekārā kredīta aizņēmējiem, samazinot viņu procentu maksājumus uz vienu gadu par 30 %, bet ne vairāk kā par 2 procentpunktiem no fiksētās procentu likmes, ko viņi maksā par attiecīgo periodu. Lai finansētu šo pasākumu, tiks piemērota nodeva 0,5 % apmērā no hipotekārā kredīta atlikuma kopsummas, samazinot Latvijā darbojošos banku un kredītdevēju gūto virspeļņu. Šie pasākumi stājās spēkā 2024. gada 1. janvārī. Tomēr, lai gan nefinanšu sabiedrības (NS) kopumā uzrāda stabilus finanšu rādītājus, aizdevumu portfeļa kvalitāte būvniecībā un ražošanā ir nedaudz pasliktinājusies, tāpēc kredītrisks ir rūpīgi jāizvērtē.

Latvijas kredītiestāžu finansēšanas riski kopumā joprojām ir zemi, jo iekšzemes noguldījumi ievērojami pārsniedz izsniegtos aizdevumus. Iekšzemes noguldījumi 2023. gada septembrī sasniedza 83,3 % no kopējās finansējuma summas, un to ikgadējais pieaugums salīdzinājumā ar 2022. gada septembri bija 9,3 %, kas galvenokārt skaidrojams ar NS noguldījumu ievērojamo pieaugumu. Tomēr ārvalstu klientu noguldījumiem joprojām ir tendence samazināties. 2023. gada martā to īpatsvars kopējos noguldījumos bija samazinājies līdz 12,2 % (no vairāk nekā 40 % 2018. gadā). Pateicoties spēcīgajai iekšzemes klientu noguldījumu bāzei, Latvijas kredītiestādes nav ļoti atkarīgas no vairumtirdzniecības finanšu tirgu nodrošinātā finansējuma (aptuveni 21 %), kā arī tās pārmērīgi nepaļaujas uz savām pārrobežu mātesuzņēmumu banku grupām.

Kreditēšana joprojām ir vāja, kas negatīvi ietekmē investīcijas un ekonomisko aktivitāti, tomēr aizdevumi nekustamajam īpašumam pārsniedz izvirzītos mērķus. Pēc ilgstoša krituma vairāku gadu garumā NS

A18.1. tabula.**Finanšu stabilitātes rādītāji**

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	EU	Median
Total assets of the banking sector (% of GDP)	104.9	78.2	74.3	79.9	74.4	69.5	66.8	257.0	184.6
Share (total assets) of the five largest banks (%)	73.6	80.9	83.2	87.8	87.4	88.2	-	-	69.6
Share (total assets) of domestic credit institutions (%)[1]	48.4	32.9	33.9	34.2	15.2	14.7	13.8	-	62.9
NFC credit growth (year-on-year % change)	2.1	3.6	-0.6	-0.7	-1.1	8.8	-1.0	-	2.4
HH credit growth (year-on-year % change)	0.6	0.7	0.9	0.5	6.4	3.8	2.9	-	1.4
Financial soundness indicators:[1]									
- non-performing loans (% of total loans)	5.6	5.3	3.9	4.6	2.1	1.4	1.2	1.8	1.8
- capital adequacy ratio (%)	20.6	22.3	23.4	26.8	29.7	24.1	22.6	19.6	20.1
- return on equity (%)[2]	7.6	9.2	9.6	5.2	4.5	10.2	22.3	9.9	13.2
Cost-to-income ratio (%)[1]	58.4	61.3	62.4	64.5	58.5	47.1	34.5	52.8	44.9
Loan-to-deposit ratio (%)[1]	60.6	70.7	70.7	63.5	60.6	72.4	83.3	93.3	80.2
Central bank liquidity as % of liabilities	1.0	0.2	0.1	6.2	2.9	2.3	0.4	-	0.7
Private sector debt (% of GDP)	75.6	69.8	66.4	65.2	58.5	52.5	-	133.0	118.4
Long-term interest rate spread versus Bund (basis points)	51.7	50.6	59.5	44.8	37.1	113.0	139.4	107.7	104.2
Market funding ratio (%)	13.0	13.8	15.7	16.6	21.3	20.8	-	50.8	39.8
Green bonds outstanding to all bonds (%)[3]	-	-	-	0.2	1.3	1.8	1.9	4.0	2.7

1-3 **4-10** **11-17** **18-24** **24-27** Colours indicate performance ranking among 27 EU Member States.

1. Jaunākie dati: 2023. gada 3. ceturksnis.
2. Dati aprēķināti par gadu.
3. Dati pieejami tikai par eurozonas valstīm, ES vidējais rādītājs attiecas uz eurozonu.

Avots: ECB, *Eurostat*

kreditēšanas aktivitāte palielinājās, tomēr pēdējos mēnešos tā atkal ir palēninājusies. Ilgtermiņa uzņēmējdarbības aizdevumu pieaugums 2023. gadā galvenokārt tika novērots darījumos ar nekustamo īpašumu. Tas palīdz izskaidrot, kāpēc kopējā portfelī ir daudz Latvijas kredītiestāžu riska darījumu ar komerciālo nekustamo īpašumu (KNĪ) salīdzinājumā ar kredītiestādēm ES. Saskaņā ar Eiropas Banku iestādes riska paneli šie riska darījumi 2023. gada 2. ceturksnī veidoja 54 % no banku aizdevumu NS kopējā portfeļa un 23 % no visiem aizdevumiem. Citām nozarēm un MVU izsniegto aizdevumu lēno tempu un salīdzinoši augstās aizdevumu procentu likmes daļēji var izskaidrot ar augsto tirgus koncentrācijas pakāpi banku sektorā. Šī augstā koncentrācijas pakāpe atspoguļojas stingrākos kreditēšanas nosacījumos un aizdevumu procentu likmēs, kas ir mazāk pievilcīgas nekā citās eurozonas valstīs. Taču ir iesaistīti arī pieprasījuma faktori, piemēram, uzņēmumu vēlme investēt un to finansiālais stāvoklis, kā arī ēnu ekonomikas lielais apmērs. Vienlaikus bankas ir kļuvušas arī piesardzīgākas. Dažos pēdējos gados Latvijā ir pakāpeniski palielinājusies nebanku finanšu starpniecības nozīme, un 2022. gada beigās nebanku finanšu sektora aktīvi veidoja gandrīz ceturto daļu no banku aktīviem.

Latvijas mājokļu tirgus aktivitāte samazinās, un to kavē augstās finansēšanas izmaksas un jaunu mājokļu nepieejamība cenas ziņā. Laikposmā no 2010. gada līdz 2023. gada beigām mājokļu cenas pieauga par vairāk nekā 210 %, kas ir ceturtais augstākais rādītājs ES šajā periodā. Savukārt iespēja, ka mājokļu cenas ievērojami kritīsies, ir zema, jo tirgū iezīmējas nemainīgi zems piedāvājums. Vienlaikus samazinās arī mājsaimniecību kreditēšanas aktivitāte. Augstākas procentu likmes, zema ekonomiskā aktivitāte un augsta inflācija mazina mājsaimniecību vēlmi uzņemties risku ar lielām ilgtermiņa saistībām.

Latvijas Centrālā banka ir pārkalibrējusi dažus makroprudenciālos pasākumus, lai stiprinātu finanšu sistēmas noturību. Latvijas Centrālā banka 2023. gada decembrī nolēma sākt piemērot pozitīvu neitrālu *CCyB* (pretcikliskās kapitāla rezerves) normu 0,5 % apmērā no 2024. gada decembra un 1 % apmērā no 2025. gada jūnija. Tā kā KNĪ tirgus likviditāte kopumā ir uzlabojusies un zaudējumu rādītāji salīdzinājumā ar globālās finanšu krīzes periodu un laiku pēc tam ir samazinājušies, Latvijas Centrālā banka arī nolēma koriģēt KNĪ riska svērumu līdz 80 % no 2024. gada 30. jūnija salīdzinājumā ar situāciju 2007. gadā, kad tika ieviesta 100 % riska svēruma prasība. Abu pasākumu mērķis ir palielināt zaudējumu absorbcijas spēju, kas var aizsargāt banku nozari no negatīvās ietekmes, ko radītu iespējamā lejupslīde nekustamā īpašuma tirgū un/vai finanšu ciklā. Turklāt trim no piecām citām sistēmiski nozīmīgām iestādēm tika palielinātas (par 0,25 procentpunktiem) kapitāla rezerves prasības, kas stājās spēkā 2023. gada sākumā. Visbeidzot, Latvijas centrālā banka ir koriģējusi pasākumus,

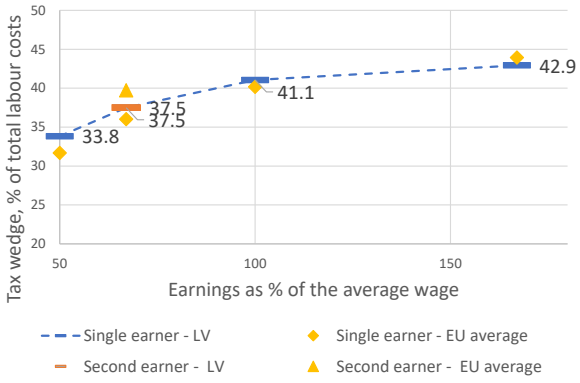
kas veikti saskaņā ar Kapitāla prasību regulas 124. pantu ([130]).

([130])Latvijas centrālā banka lēš, ka *CCyB* un Kapitāla prasību regulas 124. pantā paredzēto pasākumu kumulatīvā ietekme būs stingrāka.

Šajā pielikumā sniegts uz rādītājiem balstīts pārskats par Latvijas nodokļu sistēmu. Tas satur informāciju par nodokļu struktūru (nodokļu veidiem, no kuriem Latvija gūst lielāko daļu savu ieņēmumu), nodokļu slogu darba ņēmējiem un nodokļu sistēmas progresivitāti , kā arī nodokļu pārdales ietekmi. Tajā arī sniegta informācija par nodokļu iekasēšanu un saistību izpildi.

Latvijas nodokļu ieņēmumi ir salīdzinoši zemi salīdzinājumā ar tās IKP. A19.1. tabulā redzams, ka Latvijas nodokļu ieņēmumi 2022. gadā bija ievērojami mazāki par ES kopējo rādītāju (aptuveni 30,3 % no IKP salīdzinājumā ar 40,2 % ES kopumā). Ieņēmumi no darbaspēka nodokļiem bija mazāki par ES kopējo rādītāju, savukārt ieņēmumi no patēriņa nodokļiem un — mazākā mērā — vides nodokļiem pārsniedza ES kopējo rādītāju, kas izteikts kā daļa no IKP. Ieņēmumi no īpašuma nodokļiem (procentos no IKP) bija mazāki par ES kopējo rādītāju, taču daudz lielāki nekā abās pārējās Baltijas valstīs — Lietuvā un Igaunijā. 2023. gada Latvijai adresētajos ieteikumos bija ieteikts "paplašināt cita starpā nodokļu uzlikšanu īpašumam un kapitāla aplikšanu ar nodokļiem". Ar 2024. gada budžetu saistītie nodokļu pasākumi ietvēra uzņēmumu ienākuma nodokļa avansa maksājuma ieviešanu 20 % apmērā no iepriekšējā gada peļņas, kas jāmaksā kredītiestādēm un patēriņa kredītu (aizdevumu) sniedzējiem, kā arī akcīzes nodokļa likmju palielināšanu alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem. Piesārņojuma un resursu nodokļi veido tikai 4,9 % no vides nodokļiem, tāpēc varētu vēl stingrāk piemērot principu "piesārņotājs maksā". Latvija jau ir ieviesusi četrus no sešiem piesārņojuma un resursu nodokļu veidiem (t. i., nodokļus par slāpekļa oksīdu (NOx) emisijām, atkritumu apglabāšanu poligonos un sadedzināšanu, atkritumu novadīšanu ūdenī un plastmasas izstrādājumiem).

A19.1. grafiks. **Nodokļu ķīlis vienīgajiem un otrajiem pelnītājiem kā % no kopējām darbaspēka izmaksām, 2023. gads**

Otrā pelnītāja nodokļu ķīlis: pieņem, ka pirmais pelnītājs saņem 100 % no vidējās algas un tam nav bērnu. Attiecībā uz metodiku, kas izmantota otro pelnītāju nodokļu ķīlim sk. ESAO, *Taxing Wages 2014–2015* (Nodokļa uzlikšana darba samaksai 2014. un 2015. gadā), 2016.
Avots: Eiropas Komisija

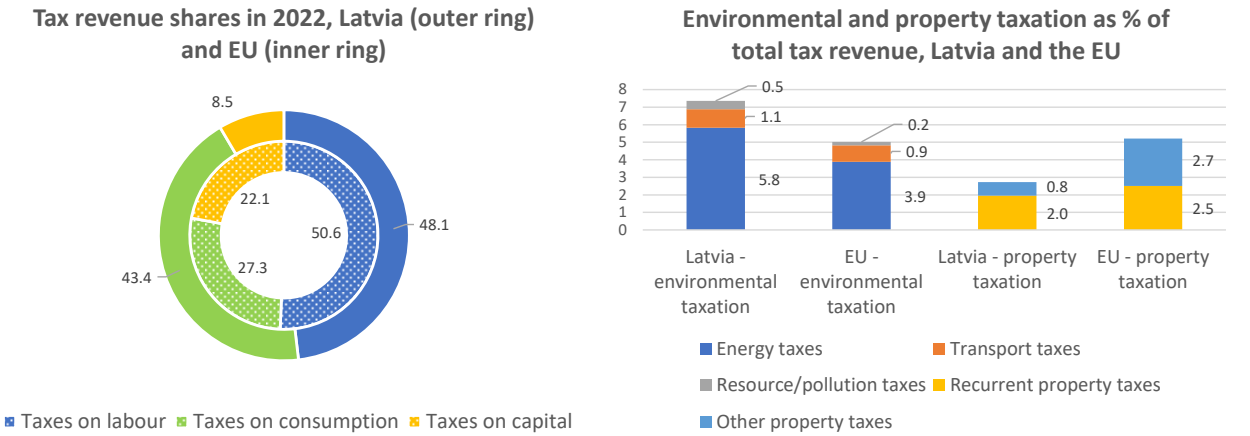
Latvijas darbaspēka nodokļu slogs joprojām

A19.1. tabula.**Nodokļu rādītāji**

		Latvia					EU-27				
		2010	2020	2021	2022	2023	2010	2020	2021	2022	2023
Tax structure	Total taxes (including compulsory actual social contributions) (% of GDP)	28.3	31.0	30.7	30.3		37.9	40.0	40.4	40.2	
	Labour taxes (as % of GDP)	14.3	15.5	15.1	14.6		20.0	21.3	20.7	20.3	
	Consumption taxes (as % of GDP)	11.2	13.1	13.0	13.2		10.8	10.7	11.2	11.0	
	Capital taxes (as % of GDP)	2.8	2.4	2.6	2.6		7.1	8.0	8.6	8.9	
	Of which, on income of corporations (as % of GDP)	1.0	0.7	0.9	1.0		2.4	2.5	3.0	3.4	
	Total property taxes (as % of GDP)	1.0	1.0	1.0	0.8		1.9	2.3	2.2	2.1	
	Recurrent taxes on immovable property (as % of GDP)	0.7	0.7	0.7	0.6		1.1	1.2	1.1	1.0	
	Environmental taxes as % of GDP	3.0	3.0	2.8	2.2		2.4	2.2	2.3	2.0	
Progressivity & fairness	Tax wedge at 50% of average wage (Single person) (*)	42.4	35.0	35.3	33.5	33.8	33.9	31.7	32.1	31.8	31.7
	Tax wedge at 100% of average wage (Single person) (*)	44.0	42.3	40.5	40.4	41.1	41.0	40.1	39.9	40.0	40.2
	Corporate income tax - effective average tax rates (1) (*)		17.0	17.0	17.0			19.5	19.0	19.0	
	Difference in Gini coefficient before and after taxes and cash social transfers (pensions excluded from social transfers) (2) (*)	5.8	5.4	5.5	5.5		8.6	8.1	8.2	7.9	
Tax administration & compliance	Outstanding tax arrears: total year-end tax debt (including debt considered not collectable) / total revenue (in %) (*)		9.4	9.9				40.9	35.5		
	VAT Gap (% of VAT total tax liability, VTTL)(**)	31.0	9.0	7.3	4.0			9.7	5.4		

(1) Uz nākotni vērsta faktiskā nodokļu likme (ESAO).
(2) Augstāka vērtība norāda uz lielāku nodokļu pārdales ietekmi.
(*) ES27 vidējais aritmētiskais rādītājs.
(**) 2022. gada prognozētā vērtība, ja pieejama. Sīkāku informāciju par PVN iztrūkumu sk. Eiropas Komisijas Nodokļu politikas un muitas savienības ģenerāldirektorāta publikācijā "VAT gap in the EU" (PVN iztrūkums ES), 2023, https://data.europa.eu/doi/10.2778/911698.
Sīkāku informāciju par nodokļu ieņēmumiem, kā arī par izmantoto metodiku sk. EK tīmekļa vietnes sadaļā *Data on Taxation*, https://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation-1/economic-analysis-taxation/data-taxation_en.
Avots: Eiropas Komisija un ESAO

A19.2. grafiks. **Nodokļu ieņēmumi no dažādiem nodokļu veidiem, % no kopējiem ieņēmumiem**

Avots: Eiropas Komisija

ir augstāks par ES vidējo rādītāju zemu atalgotiem darba ņēmējiem. A19.1. grafikā redzams, ka, neraugoties uz būtiskajām pēdējos gados īstenotajām reformām (tai skaitā darbaspēka nodokļu sloga samazināšanu un zināmas progresivitātes ieviešanu attiecībā uz iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmēm), darbaspēka nodokļu ķīlis Latvijā 2023. gadā bija augstāks par ES vidējo rādītāju neprecētām personām, kuras pelna mazāk par vidējo algu. Nodokļu ķīlis personām ar augstākiem ienākumiem bija līdzīgs, taču nedaudz zemāks par ES vidējo rādītāju. Tas nozīmē, ka darbaspēka nodokļi Latvijā bija mazāk progresīvi nekā vidēji ES. Arī nodokļu un pabalstu sistēmas spēja samazināt ienākumu nevienlīdzību 2022. gadā bija ievērojami vājāka nekā vidēji ES (A19.1. tabula).

Ēnu ekonomika joprojām ir plaša. Uzņēmumu īpašnieku un vadītāju aptaujas liecina, ka ēnu ekonomika Latvijā 2022. gadā veidoja 26,5 % no IKP, kas ir vairāk nekā citās Baltijas valstīs (25,8 % Lietuvā un 18 % Igaunijā). Ēnu ekonomikas lielākais komponents ir algu nedeklarēšana pilnā apmērā (tiek lēsts, ka tā veido 46,7 % no ēnu ekonomikas Latvijā), un vidēji 25 % no visām algām tiek maksātas neoficiāli ("aplokšņu algas"). 2022. gadā lielākais aplēstais ēnu ekonomikas īpatsvars bija būvniecības nozarē (34,5 %) un mazumtirdzniecības nozarē (30,5 %) ([131]). 2021. gadā nodokļu parādi nedaudz palielinājās (par 0,5 procentpunktiem) līdz 9,9 % no kopējiem neto ieņēmumiem, taču joprojām bija krietni zem ES27 vidējā rādītāja — 35,5 %. Vienlaikus 2022. gada ātrās aplēses liecina par turpmāku PVN iztrūkuma samazinājumu (starpība starp faktiski iekasētajiem ieņēmumiem un teorētiskajām nodokļu saistībām) no 7,3 % 2021. gadā līdz 4,0 % 2022. gadā (A19.1. tabula). Latvija turpina īstenot sava ANP pasākumus, kuru mērķis ir mazināt ēnu ekonomiku un uzlabot spēju apkarot ekonomiskos noziegumus, kā arī pasākumus nodokļu un muitas pārvaldes stiprināšanai ([132]).

([131])Stokholmas Ekonomikas augstskola Rīgā, "Shadow Economy Index for the Baltic Countries" (Ēnu ekonomikas indekss Baltijas valstīs), 2023, https://www.sseriga.edu/shadow-economy-index-baltic-countries.

([132])Publikācija "Ekonomisko lietu tiesas vadītājs: VID ir viens no korupcijas perēkļiem valstī", nra.lv, https://nra.lv/latvija/408483-ekonomisko-lietu-tiesas-vaditajs-vid-ir-viens-no-korupcijas-perekliem-valsti.htm.

A20.1. tabula. **Galvenie ekonomikas un finanšu rādītāji**

	2004-07	2008-12	2013-20	2021	2022	2023	forecast 2024	forecast 2025
Real GDP (y-o-y)	10.2	-2.7	1.8	6.7	3.0	-0.3	1.7	2.6
Potential growth (y-o-y)	.	-0.3	2.3	2.7	1.5	1.9	1.9	2.1
Private consumption (y-o-y)	12.5	-3.6	1.1	7.3	7.2	-1.3	1.7	2.0
Public consumption (y-o-y)	3.8	-2.9	2.9	3.5	2.8	7.0	2.6	3.3
Gross fixed capital formation (y-o-y)	21.4	-6.9	1.0	7.2	0.6	8.2	2.8	3.5
Exports of goods and services (y-o-y)	14.5	4.5	3.6	9.0	10.3	-5.9	-0.4	3.1
Imports of goods and services (y-o-y)	19.2	-2.2	3.4	15.1	11.1	-2.8	0.4	3.1
Contribution to GDP growth:								
Domestic demand (y-o-y)	14.8	-5.0	1.4	6.5	4.8	2.4	2.2	2.7
Inventories (y-o-y)	0.3	-1.0	0.3	3.7	-1.0	-0.5	0.0	0.0
Net exports (y-o-y)	-4.9	2.8	0.1	-3.5	-0.9	-2.1	-0.5	-0.1
Contribution to potential GDP growth:								
Total Labour (hours) (y-o-y)	.	-1.8	-0.4	0.0	-0.3	0.2	0.1	0.1
Capital accumulation (y-o-y)	.	1.3	0.7	0.9	1.0	1.2	1.1	1.1
Total factor productivity (y-o-y)	.	0.2	2.0	1.8	0.8	0.5	0.7	0.9
Output gap	6.0	-5.2	0.8	-0.1	1.3	-0.9	-1.1	-0.6
Unemployment rate	8.8	15.3	8.7	7.6	6.9	6.5	6.5	6.3
GDP deflator (y-o-y)	12.6	2.1	2.3	3.8	11.8	5.4	4.2	2.5
Harmonised index of consumer prices (HICP, y-o-y)	7.4	4.6	1.3	3.2	17.2	9.1	1.6	2.0
HICP excluding energy and unprocessed food (y-o-y)	6.5	3.4	1.7	2.0	11.3	9.8	3.2	2.3
Nominal compensation per employee (y-o-y)	24.4	1.5	7.3	8.5	12.2	12.6	5.7	4.7
Labour productivity (real, hours worked, y-o-y)	8.0	2.5	2.9	7.9	-1.8	0.0	1.2	2.2
Unit labour costs (ULC, whole economy, y-o-y)	15.8	0.2	5.2	-0.9	12.0	13.0	4.2	2.3
Real unit labour costs (y-o-y)	2.9	-1.8	2.9	-4.5	0.2	7.2	0.0	-0.2
Real effective exchange rate (ULC, y-o-y)	11.1	-1.8	3.3	-1.7	7.0	5.1	-0.8	-0.2
Real effective exchange rate (HICP, y-o-y)	2.9	1.9	0.8	0.3	6.4	3.8	.	.
Net savings rate of households (net saving as percentage of net disposable income)	-7.7	-2.2	-2.7	1.9	-7.2	.	.	.
Private credit flow, consolidated (% of GDP)	27.7	-2.2	-0.1	0.9	3.1	.	.	.
Private sector debt, consolidated (% of GDP)	89.9	115.8	73.7	58.5	53.2	.	.	.
of which household debt, consolidated (% of GDP)	31.5	42.3	22.6	19.5	17.9	.	.	.
of which non-financial corporate debt, consolidated (% of GDP)	58.4	73.5	51.1	39.0	35.3	.	.	.
Gross non-performing debt (% of total debt instruments and total loans and advances) (1)	.	9.9	5.0	1.7	1.3	.	.	.
Corporations, net lending (+) or net borrowing (-) (% of GDP)	-9.4	5.1	2.7	0.8	1.3	-1.4	-0.8	0.0
Corporations, gross operating surplus (% of GDP)	31.0	29.4	25.7	26.8	27.2	23.9	24.0	24.2
Households, net lending (+) or net borrowing (-) (% of GDP)	-4.9	0.8	0.9	3.8	-0.7	1.1	3.3	3.5
Deflated house price index (y-o-y)	17.0	-11.3	4.2	7.2	0.4	-3.9	.	.
Residential investment (% of GDP)	4.5	2.9	2.4	2.8	2.4	3.0	.	.
Current account balance (% of GDP), balance of payments	-16.4	-2.0	0.4	-3.9	-4.8	-4.0	-3.1	-2.9
Trade balance (% of GDP), balance of payments	-17.2	-5.3	-0.7	-3.2	-4.6	-3.9	.	.
Terms of trade of goods and services (y-o-y)	1.4	-0.2	1.1	-1.6	-0.6	3.6	0.9	0.1
Capital account balance (% of GDP)	1.3	2.2	1.8	1.4	0.7	2.0	.	.
Net international investment position (% of GDP)	-59.7	-77.0	-49.6	-27.3	-26.8	-24.6	.	.
NENDI - NIIP excluding non-defaultable instruments (% of GDP) (2)	-30.1	-37.9	-2.1	19.4	17.1	19.8	.	.
IIP liabilities excluding non-defaultable instruments (% of GDP) (2)	93.3	132.8	120.1	98.3	91.9	88.2	.	.
Export performance vs. advanced countries (% change over 5 years)	.	.	10.6	17.8	19.2	8.3	.	.
Export market share, goods and services (y-o-y)	14.1	1.6	2.8	-2.6	3.6	-6.9	-3.7	-0.5
Net FDI flows (% of GDP)	-5.1	-2.6	-1.9	-2.5	-3.2	-1.4	.	.
General government balance (% of GDP)	-0.7	-5.6	-1.3	-7.2	-4.6	-2.2	-2.8	-2.9
Structural budget balance (% of GDP)	.	.	-1.6	-7.3	-5.1	-1.9	-2.4	-2.7
General government gross debt (% of GDP)	11.2	38.1	39.2	44.4	41.8	43.6	44.5	46.3

(1) Iekšzemes banku grupas un atsevišķas bankas, ES un ārpus ES esošu ārvalstu kontrolēti meitasuzņēmumi un ES un ārpus ES esošu ārvalstu kontrolētas filiāles.
(2) Neto starptautisko investīciju pozīcija (*NIIP*), izņemot tiešās investīcijas un portfeļa pašu kapitāla daļas.
Avots: *Eurostat* un ECB 17.5.2024., ja pieejams; Eiropas Komisija attiecībā uz prognožu skaitļiem (2024. gada pavasara prognoze).

Šajā pielikumā novērtēti fiskālās ilgtspējas riski Latvijā īstermiņā, vidējā termiņā un ilgtermiņā. Tajā izmantota daudzdimensionāla pieeja, kas pielietota Eiropas Komisijas 2023. gada Parāda atmaksājamības pārskatā, kurš tika atjaunināts, pamatojoties uz Komisijas 2024. gada pavasara prognozi.

1. Fiskālās ilgtspējas īstermiņa riski ir zemi. Komisijas agrīnās atklāšanas rādītājs (S0) neliecina par būtiskiem īstermiņa fiskālajiem riskiem (A21.2. tabula) ([133]). Saskaņā ar aplēsēm valdības bruto finansējuma vajadzības 2024.–2025. gadā būs aptuveni 7 % no IKP (A21.1. tabula, 1. tabula). Finanšu tirgu priekšstati par suverēna risku ir pozitīvi, kā to apstiprina galveno aģentūru reitingi.

2. Fiskālās ilgtspējas vidēja termiņa riski ir zemi.

Parāda atmaksājamības analīzes pamatscenārijs liecina, ka saskaņā ar prognozēm valdības parāda attiecība vidējā termiņā palielināsies, taču saglabāsies mērenā līmenī, parādam pieaugot līdz 56 % no IKP 2034. gadā (1. grafiks, 1. tabula) ([134]). Pieņemtā strukturālā primārā bilance (deficīts 1,4 % apmērā no IKP pirms novecošanas izmaksu izmaiņām) veicina šīs tendences. Salīdzinot ar vēsturiskajiem datiem, deficīts šķiet ticams, kas liecina, ka valstij ir pietiekamas iespējas veikt korektīvus pasākumus. Patiešām, lielākā daļa iepriekšējo fiskālo pozīciju bija stingrākas nekā pieņemts pamatscenārijā (A21.2. tabula) ([135]). Parāda dinamiku pozitīvi ietekmē nelielais lavīnas efekts 2025.–2034. gada periodā.

Pamatscenārija prognozes tiek testētas attiecībā uz spriedzi, ņemot vērā četrus alternatīvus determinējošus scenārijus, lai novērtētu galveno pieņēmumu izmaiņu ietekmi, salīdzinot ar pamatscenāriju (1. grafiks). Saskaņā ar "vēsturiskās strukturālās primārās bilances (SPB)" scenāriju (t. i., SPB atgriežas pie sava vēsturiskā 15 gadu vidējā rādītāja: -1,6 % no IKP) parāda attiecība 2034. gadā būtu par aptuveni 2 procentpunktiem lielāka nekā pamatscenārijā. Saskaņā ar "nelabvēlīgas izaugsmes un procentu likmju starpības" scenāriju (t. i., izaugsmes un procentu likmju starpība samazinās par 1 procentpunktu salīdzinājumā ar pamatscenāriju), parāda attiecība 2034. gadā būtu par aptuveni 4 procentpunktiem no IKP lielāka nekā pamatscenārijā. Saskaņā ar "finansiālās spriedzes" scenāriju (t. i., procentu likmes uz laiku palielinās par 1 procentpunktu salīdzinājumā ar pamatscenāriju), valdības parāda attiecība 2034. gadā būtu līdzīga kā "zemākas strukturālās primārās bilances" scenārija gadījumā (t. i., prognozētais SPB samazinājums 2024. gadā palielinās par pusi).

Stohastiskās prognozes liecina par zemu risku, kas norāda uz to, ka iespējamu neparedzētu notikumu ietekme uz pamatscenārija prognozēm ir neliela ([136]). Šīs stohastiskās simulācijas norāda uz 67 % varbūtību, ka parāda attiecība 2028. gadā būs lielāka nekā 2023. gadā, kas nozīmē zemu risku, ņemot vērā pašreizējo parāda līmeni. Turklāt nenoteiktība attiecībā uz pamatscenārija parāda prognozēm ir mērena; to nosaka ar starpību starp 10. un 90. parāda sadalījuma procentili, kas atbilst

([133])S0 ir salikts fiskālās spriedzes īstermiņa riska rādītājs. Tā pamatā ir plašs klāsts dažādu fiskālo un finansiālās konkurētspējas rādītāju, kas iepriekš ir apliecinājuši spēju labi prognozēt gaidāmās fiskālās spriedzes situācijas.

([134])Pieņēmumi, kas ir pamatā Komisijas "nemainīgas fiskālas politikas" pamatscenārijam, jo īpaši ietver: i) strukturālo primāro deficītu (pirms novecošanas izmaksu izmaiņām) 1,4 % apmērā no IKP, sākot ar 2024. gadu; ii) inflāciju, kas lineāri tuvinās 10 gadu nākotnes inflācijai piesaistītajai mijmaiņas darījumu procentu likmei pēc 10 gadiem (kas attiecas uz 10 gadu inflācijas gaidām pēc 10 gadiem); iii) nominālās īstermiņa un ilgtermiņa procentu likmes jauniem un pagarinātiem parādiem, kas lineāri no pašreizējām vērtībām tuvojas tirgus nākotnes līgumu nominālajām likmēm par T+10; iv) Komisijas 2024. gada pavasara prognozē paredzētos reālā IKP pieauguma rādītājus, kam seko *EPC/OGWG* T+10 metodikas prognozes starp T+3 un T+10 (vidēji 1,3 %); v) novecošanas izmaksas saskaņā ar 2024. gada ziņojumu par novecošanu (Eiropas Komisija, iestāžu dokuments Nr. 279, 2024. gada aprīlis). Informāciju par metodiku skatīt 2023. gada Parāda atmaksājamības pārskatā (Eiropas Komisija, iestāžu dokuments Nr. 271, 2024. gada marts).

([135])Šis novērtējums ir balstīts uz fiskālās konsolidācijas telpas rādītāju, ar kuru mēra, cik bieži iepriekš ir novērotas stingrākas fiskālās pozīcijas, nekā pieņemts attiecīgajā scenārijā. Faktiski tas nozīmē, ka tiek aplūkots prognozētās strukturālās primārās bilances (SPB) procentiles līmenis SPB sadalījumā, kas iepriekš novērots valstī, ņemot vērā visus pieejamos datus no 1980. gada līdz 2023. gadam.

([136])Stohastiskās prognozes attēlo, kādu iespaidu uz parādu atstāj 10 000 dažādu satricinājumu, kuri ietekmē valdības budžeta stāvokli, ekonomikas izaugsmi, procentu likmes un valūtas kursus. Tas aptver 80 % no visām simulētajām parāda trajektorijām, tādējādi izslēdzot notikumus, kuru iespējamība ir neliela.

36 procentpunktiem no IKP nākamajos piecos gados (2. grafiks).

3. Fiskālās ilgtspējas ilgtermiņa riski kopumā ir zemi. Šis novērtējums ir balstīts uz diviem fiskālās starpības rādītājiem, kuri aptver nepieciešamos fiskālos centienus, lai stabilizētu valsts parādu (S2 rādītājs) un ilgtermiņā to samazinātu līdz 60 % no IKP (S1 rādītājs) ([137]). Šo novērtējumu nosaka ar novecošanu saistīto izdevumu prognozētais samazinājums attiecībā pret mēreno parāda līmeni.

S2 rādītājs liecina, ka fiskālās ilgtspējas ilgtermiņa riski ir zemi. Rādītājs parāda — lai ilgtermiņā nodrošinātu parāda stabilizāciju, SPB 2025. gadā būtu jāuzlabo par 0,6 procentpunktiem no IKP, salīdzinot ar pamatscenāriju. Šo rezultātu nosaka sākotnējais budžeta stāvoklis (devums 1,3 procentpunktu apmērā) un ar novecošanu saistīto izdevumu prognozētais samazinājums, kas samazina nepieciešamos centienus (-0,8 procentpunkti). Ar novecošanu saistīto izmaksu samazināšanos nosaka publiskie pensiju izdevumi (-1,3 procentpunkti) (A21.1. tabula, 2. tabula).

Arī S1 rādītājs liecina, ka fiskālās ilgtspējas ilgtermiņa riski ir zemi. Rādītājs parāda — lai līdz 2070. gadam nodrošinātu, ka valdības parāds nepārsniedz 60 % no IKP, 2025. gadā būtu nepieciešams uzlabot fiskālo pozīciju par 0,7 procentpunktiem no IKP. Šie ierobežotie centieni ir saistīti ar to, ka sākotnējo budžeta stāvokli (devums +1,3 procentpunktu apmērā) daļēji izlīdzina zemā pašreizējā valdības parāda attiecība pret IKP un ar novecošanu saistīto izmaksu samazināšanās (katrs faktors - 0,3 procentpunkti) (A21.1. tabula, 2. tabula).

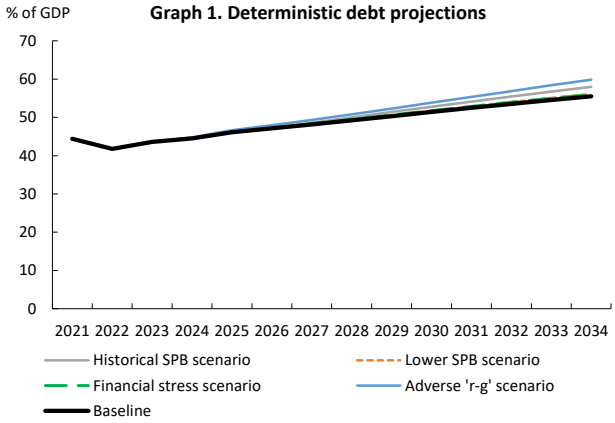
4. Visbeidzot, novērtējumā jāņem vērā vairāki papildu riska faktori. No vienas puses, risku palielinoši faktori ietver neseno procentu likmju pieaugumu, salīdzinoši lielo nerezidentu valsts parāda daļu un negatīvo neto starptautisko investīciju pozīciju. No otras puses, risku mazinoši faktori ietver to, ka parāds ir pilnībā izteikts euro, un īstermiņa parāda nelielo īpatsvaru kopējā parāda apjomā.

([137])S2 fiskālās ilgtspējas rādītājs mēra pastāvīgo SPB korekciju 2025. gadā, kas būtu vajadzīga, lai neierobežotā termiņā (*infinite horizon*) stabilizētu valsts parādu. To papildina S1 rādītājs, ar ko mēra pastāvīgo SPB korekciju, kas vajadzīga 2025. gadā, lai parāda attiecība līdz 2070. gadam samazinātu līdz 60 %. S1 un S2 virzītājfaktoru ietekme var būt atšķirīga saistībā ar neierobežotā termiņa komponentu, kas tiek ņemts vērā S2 rādītājā. Gan S1, gan S2 rādītājiem riska novērtējums ir atkarīgs no nepieciešamās fiskālās konsolidācijas apjoma: "augsts risks", ja vajadzīgie pasākumi pārsniedz 6 % no IKP, "vidējs risks", ja tie ir 2–6 % no IKP, un "zems risks", ja pasākumi ir negatīvi vai mazāki par 2 % no IKP. Vispārējā ilgtermiņa riska klasifikācija apvieno riska kategorijas, kas atvasinātas no S1 un S2. S1 var paaugstināt no S2 atvasināto riska kategoriju, ja tas signalizē par augstāku risku nekā S2. Sīkāku informāciju sk. 2023. gada Parāda atmaksājamības pārskatā.

A21.1. tabula. **Parāda atmaksājamības analīze — Latvija**

Table 1. Baseline debt projections	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034
Gross debt ratio (% of GDP)	**44.4**	**41.8**	**43.6**	**44.5**	**46.1**	**47.1**	**48.1**	**49.2**	**50.3**	**51.4**	**52.5**	**53.5**	**54.6**	**55.5**
Changes in the ratio	1.7	-2.6	1.8	1.0	1.6	1.0	1.0	1.1	1.1	1.1	1.1	1.0	1.0	1.0
of which														
Primary deficit	6.7	4.2	1.6	1.8	1.5	1.5	1.4	1.3	1.3	1.3	1.3	1.2	1.2	1.2
Snowball effect	-3.7	-5.4	-1.4	-1.4	-1.0	-0.5	-0.3	-0.2	-0.2	-0.2	-0.2	-0.2	-0.2	-0.2
Stock-flow adjustments	-1.4	-1.4	1.6	0.6	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Gross financing needs (% of GDP)	10.0	4.8	7.7	7.0	7.4	6.6	6.7	6.8	7.0	7.1	7.3	7.4	7.6	7.7

Graph 1. Deterministic debt projections

Graph 2. Stochastic debt projections 2024-2028

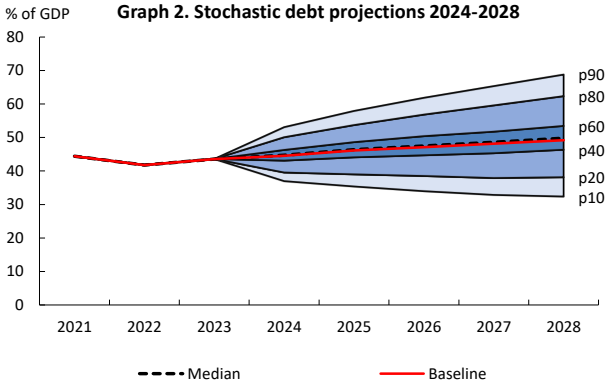

Table 2. Breakdown of the S1 and S2 sustainability gap indicators

		S1	S2
Overall index (pps. of GDP)		**0.7**	**0.6**
of which			
Initial budgetary position		1.3	1.3
Debt requirement		-0.3	
Ageing costs		-0.3	-0.8
of which	*Pensions*	-0.7	-1.3
	Health care	0.4	0.5
	Long-term care	0.2	0.3
	Education	-0.2	-0.2

Avots: Komisijas dienesti

A21.2. tabula. **Fiskālās ilgtspējas risku intensitātes karte — Latvija**

Short term	Medium term - Debt sustainability analysis (DSA)								Long term		
			Deterministic scenarios								
Overall (S0)	Overall		Baseline	Historical SPB	Lower SPB	Adverse 'r-g'	Financial stress	Stochastic projections	S2	S1	Overall (S1 + S2)
LOW	LOW	Overall	LOW	LOW	LOW	LOW	LOW	LOW	LOW	LOW	LOW
		Debt level (2034), % GDP	55.5	58.0	56.1	59.9	56.0				
		Debt peak year	2034	2034	2034	2034	2034				
		Fiscal consolidation space	71%	76%	73%	71%	71%				
		Probability of debt ratio exceeding in 2028 its 2023 level						67%			
		Difference between 90th and 10th percentiles (pps. GDP)						36.4			

(1) Debt level in 2034. Green: below 60% of GDP. Yellow: between 60% and 90%. Red: above 90%. (2) The debt peak year indicates whether debt is projected to increase overall over the next decade. Green: debt peaks early. Yellow: peak towards the middle of the projection period. Red: late peak. (3) Fiscal consolidation space measures the share of past fiscal positions in the country that were more stringent than the one assumed in the baseline. Green: high value, i.e. the assumed fiscal position is plausible by historical standards and leaves room for corrective measures if needed. Yellow: intermediate. Red: low. (4) Probability of debt ratio exceeding in 2028 its 2023 level. Green: low probability. Yellow: intermediate. Red: high (also reflecting the initial debt level). (5) the difference between the 90th and 10th percentiles measures uncertainty, based on the debt distribution under 10000 different shocks. Green, yellow and red cells indicate increasing uncertainty. (For further details on the Commission's multidimensional approach, see the 2023 Debt Sustainability Monitor)

Avots: Komisijas dienesti